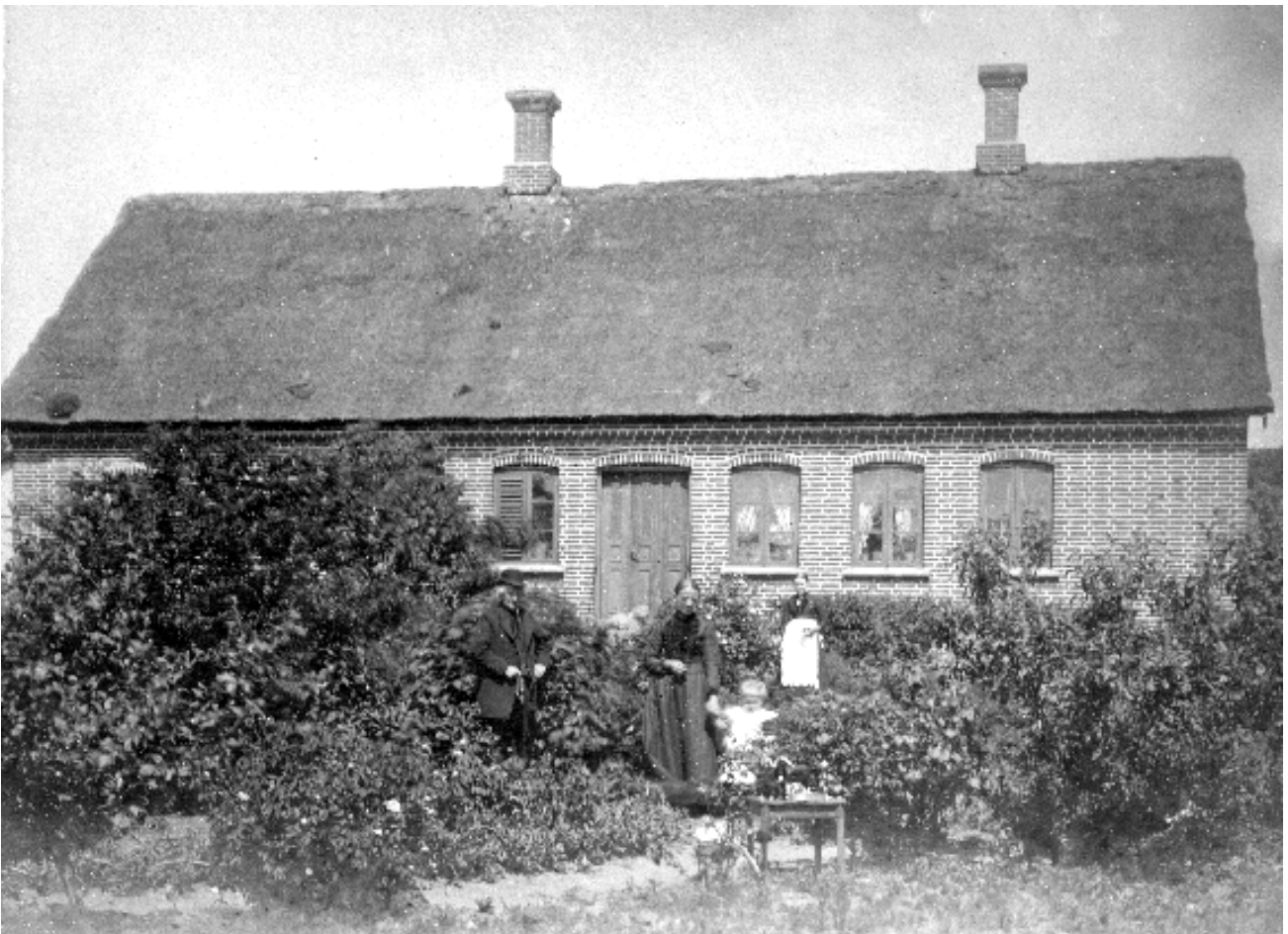

JENS PETER AABOE

5. april 1814 – 11. december 1895

EN LANDSBYDEGNS SLÆGTSREGISTER

DAGBOGSOPTEGNELSER I AARENE 1833 - 81

Jens Peter Aaboe, Mette Veiby, Mary Sørensen og Marie Jensen foran Engesvangdal ca. 1894

FRA ÅRBOG FOR LYSGAARD, HIDS MED FLERE HERREDER
OG FRA VIBORG AMT
EN LANDSBYDEGNS SLÆGTSREGISTER
Ved Sognefoged J. Jensen
DAGBOGSOPTEGNELSER I AARENE 1833-81
Ved Lærer J. Jacobsen, Vinderslev

Jens Peter Aaboe

Født 5. april 1814, død 11. december 1895

Gift 1. gang 31. maj 1836

Mette Nielsdatter, Ikast Sogn født april 1798, død 20. marts 1877

Gift 2. gang 23. januar 1878

Mette Pedersen Veiby, Ikast Kirkeby født 8. februar 1843, død 13. april 1908

Jens Peter Aaboe var lærer:

Christianshøj Skole 1/1 1837 – 1/9 1857

Engesvang Skole 16/10 1857 – 1/11 1878

Mary Christine Sørensen

3. juni 1894 modtaget til pleje og opdragelse som vort eget, pigebarnet Mary Christine Sørensen født i Varde 25. maj 1892 af os ubekjente forældre i Kolding. Deklaration fra Forældrene natarialseret ved Silkeborg Birkekontor 5. september 1894.

Marie Kirstine Jensen

Den 1. nov. 1887 Marie Kirstine Jensen kom til os, født 4. aug. 1875 død 2. jan. 1966 i Pederstrup, hun var datter af Mads Jensen og Jacobine Sørensen, Engesvang, hendes moder var død, hun var der til 16. juni 1905 da hun blev gift med Tømrer Jens Peter Victor Jensen, Kragelund.

EN LANDSBYDEGNS SLÆGTSREGISTER.

I Almindelighed begynder mange af vore smukke Eventyr med at fortælle om den simple, fattige Ungersvend, der ikke ejer andet end det gode Hoved, det trofaste Hjertelag og et Par dygtige Hænder, men ender med, at han vinder Prinsessen og det hele eller halve Kongerige, ender i Herlighed og Glæde.

Nærværende Historie begynder med Landets fornemste Adelsslægter og ender med den jævne, simple Landsbydegn, der ogsaa paa sin Maade vandt Prinsessen og et Kongerige. Lærer Jens Peter Aaboe er, som det i Slægtsregistret er anført, født i Viborg den 5. April 1814 af Forældrene Købmand Clemen Fischer Aaboe og Hustru Ane Kirstine Lundum. Kun 14 Aar gammel kom han i Huset hos sin Onkel, Sognepræst Michael Aaboe, i Kragelund Præstegaard. Han sad inde med gode Evner, Flid og Dygtighed, og begyndte ved sin Onkels Hjælp at forberede sig til sit fremtidige Kald. Lærergerningen. Sin Uddannelse fortsatte han paa egen Haand, saaledes at han, uden Ophold paa Seminarium eller anden Læreranstalt, i Septbr. 1837 indstillede sig til Lærereksamen paa Lyngby Seminarium, hvilken han ogsaa erholdt den 30. samme Maaned. Han vandrede paa sin Fod de mange Mil til Lyngby Seminarium og tilbage igen til Kragelund Præstegaard.

Den 16. Oktober samme Aar blev han kaldet til Lærer i Kristianshøj, hvor han virkede indtil 1857, da han blev forflyttet til Engesvang, fra hvilket Embede han 1878 erholdt Afsked med Pension. Han døde i Engesvang.

I Aarene 1857-62 var han Formand for Sogneforstanderskabet i Kragelund - Funder Kommune. Han var, som det fremgaar af Slægtsregistret, gift to Gange, men efterlod sig ingen Børn.

Som Legatstifter har han sat sig et smukt Minde gennem Tiderne. Hans aarlige Løn som Lærer var kun ringe, idet han i Aaret 1838 begyndte med 378 Kr., der i 1878 var steget til 717 Kr. Men ved Hjælp af lidt Bierhverv, f. eks. Skrivning af Dokumenter m. m. sammensparede han dog en Kapital paa 14000 Kr. hvoraf han ved Testamente stiftede et Legat for Engesvang Sogn.

Allerede kort efter sin Kaldelse til Lærer i Engesvang begyndte han at arbejde for Virkeliggørelsen af Tanken om at faa bygget en Kirke i Engesvang; og ved ihærdigt Arbejde gennem Aarene lykkedes det ogsaa at faa opført en Kirke paa den gamle Tomt, hvor de Aarhundreder gamle Kirkeruiner endnu var tilstede. Han saa, at Kirken rejste sig, i hans sidste Leveaar; men den blev først indviet Aaret efter hans Død.

I Slægtsregistret siger J. P. Aaboe om sin Fader: "han var en jævn Borgermand, godmodig og fredsommelig, samvittighedsfuld, streng og redelig, arbejdsom og maadeholden, førende en i hver Henseende dadelfri Vandel, og han besad sine Medmenneskers Agtelse og Tillid." Disse smukke Ord gælder ogsaa for hans eget vedkommende. Baade i materiel og aandelig Henseende hørte han til dem, der bygger op paa Samfundet, og med Taknemlighed vil Efterslægten bevare hans Minde.

Faa Menneskers Liv ligger mere belyst end J. P. Aaboes. I sine Dagbøger og Optegnelser gør han Rede for omtrent hver Skilling, han har haft mellem Hænder, gør han Rede for næsten hver Times Anvendelse i hans Liv. Han har i sin Lærertid holdt 9455 Skoledage og undervist 772 Børn, optaget en Fortegnelse over Børnene, saaledes at han har optegnet, hvorledes det senere er gaaet dem i Livet.

N. 1. Chrisen Ottesen Blichfeldt, født i København ca. 1540, Rektor i Ystad, Prædikant ved Christiansborg Slot 1563, tog Magistereksamen 1566, blev Præst ved Aarhus Fruekirke og døde 23. April 1596. Han var først gift med Eva Nielsdatter, der var Datter af den første lutherske Præst ved Aarhus Fruekirke. Efter en Fortegnelse over Stiftets Præster fra 1773 skal han 1579 eller 82 have været gift med Cecilie Lauritsdatter Fogh, med hvem han havde 8 Børn. Som Enke efter ham blev hun gift med Hans Hansen Zeuthen, der var residerende Kapellan ved samme Kirke. Af Børnene mærkes: a) Henrik Christensen B. (se nedenfor), b) Peder Christensen B., der blev Præst i Værum 1617, Provst 1646 og døde 1649; en Datter af ham, Maren Pedersdatter B., blev gift med Eftermanden C. P. Vifvild, Præst i Værum 1649-77; han blev afsat og døde i Røgind 1699. Denne Maren Pedersdatter skal have været en dygtig Brolæggerske, der lagde Præstegaarden med Stenbroer af svære Sten. En anden Datter, Cecilie Pedersdatter B., var gift med Niels Nielsen Krog, der var Præst i Vejlbj ved Aarhus 1658-85; de havde sammen 8 Børn, og hun døde 1661. c) Maren Christensdatter B., født i Aarhus 1572, gift med Hans Bruun (død 1592) og Laurits Pedersen (død 1618), begge Præster i Voldum; hun døde 1618, 2 Maaneder før sin anden Mand; med sin første Mand havde hun en Søn, og med den anden fem Sønner og to Døtre.

N. 2. Henrik Christensen Blichfeldt, Søn af forannævnte, født i Aarhus 15 -, Præst i Tirstrup-Fuglslev i Randers Amt, blev Magister og Præst og døde 1633. , Han var gift to Gange og havde 7 Børn, blandt hvilke mærkes: a) Frants Henriksen Blichfeldt (se nedenfor), b) Niels Henriksen B., født i Tirstrup 14. April 1614, var Præst i Vitten i Aarhus Amt 1639-47, rejste saa udenlands og blev en berømt Mand, c) Johannes Henriksen B., født i Tirstrup 1616, blev Præst i Raarup i Vejle Amt 1642 og døde 1650; hans Datter blev gift med Præsten i Glud. d) Christen Henriksen B., født i Tirstrup 15- (ældste Søn), blev Præst i Lyngaa - Skjød 1623 og døde 6. Septbr. 1641; hans Søn Henrik Christensen B., født i Lyngaa 1631, blev Præst ved Aarhus Fruekirke og døde 1703.

N. 3. Frants Henriksen Blichfeldt (yngste Søn af N. 2), født i Tirstrup 25. Februar 1623, Cand. 1642, Præst i Vitten (efter Broderen Niels) 1647, døde 1681 ; han blev gift 11. Juni 1648 med Dorothea Pedersdatter, Datter af Ridefogden i Sorø, P. Hansen og Sofie Eilersdatter Schøler, født i Skjelskør 1624, død 1684. Blandt deres 8 Børn mærkes: a) Hans Frantsen B., født i Vitten 1650, Præst i Søften, døde 1704, skal have været Kavalleriløjtnant, inden han blev Præst, havde 3 Børn. b) Peder Frantsen B., født i Vitten 27. Novbr. 1651, Præst i Ødum-Hadbjerg ved Randers 1677, døde 26. Novbr. 1714, havde 7 Børn. c) Henrik Frantsen B. (se nedenfor).

N. 4. Henrik Frantsen Blichfeldt, ældste Søn af N. 3, er født i Vitlen 23. April 1649, blev Præst i Vellev 1675 og døde 20. Januar 1700. Han var gift med sin Formands Enke, Kirstine Christensdatter Brasch og havde med hende to Sønner og to Døtre: a) Frants Henriksen B., født i Vellev 1682, blev residerende Kapellan i Besser-Onsbjerg paa Samsø 1715 og døde 23. Juni 1746. Han blev gift 1716 med Mette Falck, født 1685, død 1757; de havde en Søn og tre Døtre. - b) Thomas Henriksen B., født i Vellev 26. April 1686, blev Degn i Øster og Vester- Velling, residerende Kapellan i Strandby-Bjørnsholm-Malle i Vesthimmerland 1733. Han var Student fra Viborg Latinskole, blev Candidat med laud. 1714, var eksemplarisk nøjsom, sparsommelig og nidkær; saa vidt vides var han ikke gift. c) Dorthe Marie Henriksdatter B., født i Vellev 1680, gift 1700 med J. C. Filsted Assenius, Præst i Assens-Klakring, der døde 1716, med ham havde hun en Søn og en Datter;

derefter blev hun gift med Eftermanden Villads Beudix Kop, der døde 1753; selv døde hun 20. januar 1747. d) Maren Henriksdatter B., der blev gift med efternævnte (se nedenfor).

N. 5. Peder Pedersen Aaboe, født c. 1666, blev Præst i Velle 1700, ordineret samme Aar, gift med Formandens Datter Maren Henriksdatter B., døde 8. Septbr. 1733. Han var i de sidste Aar af sin Embedstid blind, men forrettede dog Tjeneste, da han kunde Evangelierne, Epistlerne, Collecterne og alle Formularerne udenad, og han gik selv uden Ledelse for Alteret og paa Prædikestolen; han havde to Sønner og en Datter (se nedenfor).

N. 6. Erasmus Aaboe Blichfeldt, eller Rasmus Larsen Christiansen. Søn af Rektor i Fredericia, Christian Blichfeldt, der formodentlig er Søn af N. 3, Frants Henriksen Blichfeldt, og Ane Rasmusdatter Larsen; han er født i Fredericia 1718, demitteret fra Aalborg 1735, blev Candidat 1737, Præst i Vinkel og Rind 1744 og døde 14. juli 1762. Han var gift første Gang med Datter af forannævnte P. Aaboe i Velle, Else Marie Pedersdatter, der døde 1759, anden Gang 1761 med Mariane Nielsdatter Randrup, Datter af Forpagter N. Randrup paa Ulstrup. Han havde ingen Børn; men hos ham havde hans første Kone to smaa faderløse Brodersønner, Peter og Thomas, i 7 Aar Støtte og Tilhold.

N. 7. Henrik Blichfeldt Pedersen Aaboe, Søn af N. 5, er født i Velle 16. Juni 1699, blev Candidat 1721 med Karakter haud., Præst i Velle hos Faderen 1730, ordineret s. A. Han døde ugift 25. Decbr. 1754, og var i næsten 10 Aar ganske kontrakt (vedvarende Sammentrækning af Muksler eller Sener), saaledes at han hverken kunde gaa eller staa. Dog forrettede han den meste Tid selv Tjenesten, idet han lod sig bære i en Stol, som kunde snoes omkring. I den sad han for Alteret og prædikede, hvilket han blev ved med indtil et Fjerdingaar før han døde.

N. 8. Michael Pedersen Aaboe, Søn af N. 5, født i Velle 1700, blev Præst i Gjødvad-Balle 1745, ordineret 1746, døde 1755. Han var gift med Jytte Krag Fischer, Datter af Regimentskvartermester Clemen Fischer til Øster Keilstrup, født 1684 og død 1781?, og Johanne Bornich, født 1692, gift 1719 og død 1753. Ved sin Død efterlod han sig Enke med to Sønner og en Datter (se nedenfor). Enken giftede sig elleve Aar derefter med Peder Lauritzen Krogh, født 1733, demitt. fra Aarhus 1753, Candidat 1758, blev Præst i Sejling 1766 og Provst, døde 1799; med ham havde hun ingen Børn, var til sidst blind og døde 1790.

N. 9. Peder Michaelsen Aaboe, ældste Søn af N. 8, født i Gjødvad 19. Juni 1749, demitt. fra Viborg 1764, Candidat 1767, blev Præst i Ullits-Foulum 1775, ordineres s. A., Præst i Kragelund-Funder 1778, Provst 1803-13, døde 19. Februar 1817. Han blev gift 1776 med Ane Guldager, Datter af Niels Guldager, Præst i Astrup, død 1764, og Ane Marie Kirstine Friis, død 1812; de havde 3 Sønner og 4 Døtre.

N. 10. Thomas Michaelsen Aaboe, Broder til N. 9, født i Gjødvad 27. Decbr. 1752, demitt. fra Viborg 1770, Candidat 1774, ordineret 1779 som personel Kapellan for Torsfve og Lendum, Præst 1784 til Serup og Lemming, Provst 1799, Præst 1803 til Grønbæk-Svostrup, døde i Embedet 18. juli 1831, 79 Aar gl. og havde da været Præst i 52 Aar. Han blev gift 1786 med Elisabeth Sofie Guldager, Datter af Niels Guldager og Søster til

Broderens Hustru, født i Astrup 1761, en Søn Mikael Aaboe, født 1790, en Datter Jytte Aaboe, født 1792, en Datter Ane Marie Aaboe, født 1788.

Johanne Marie Aaboe, Datter af N. 8, født i Gjødvad, gift c. 1776 med Landmand Laurits Bastrup i Tulstrup og dernæst i Ellerup. Andreas Jørgen Fischer Bastrup, Søn af ovenfor nævnte, født i Tulstrup 28. Marts 1778, blev Candidat 1801 med laud., Adjunkt i Aarhus 1804, Præst i Rødding-Løvel-Pederstrup 1813, ordn. s. A., Præst i Nykirke paa Bornholm 1819, men prædikede kun tre Gange og døde s. A. Han var gift med Marie Kirstine Vormslev, Præstedatter fra Viby ved Aarhus, født 1786, død i København 1855; de havde to Døtre og en Søn, J. Bastrup, der var Landsoverretsprokurator i Viborg og gift med en Jomfru Clausen; de havde flere Døtre og en Søn, Verner Bastrup, der døde som Købmand i Hobro.

Min Farfaders Moder Jytte Krag Fischer (se N. 8) var yngste og ottende Barn af Clemen Fischer, af den adelige Fischerske Familje. Clemen Fischer var født 1684. Han studerede og blev demitt. fra Aarhus Latinskole 1704, tog Attestats 1709, men fulgte saa med Krigsfanen som Auditør og Regimentskvartermester i den store nordiske Krig 1709-20. Han var med ved Wismars og Stralsunds Belejring, i Slaget ved Gadebusch og Tønnings Erobring. 1719 tog han sin Afsked og giftede sig med Johanne Bornich, der er født 1692 og død 1753, 1757 giftede han sig med Karen Kappel, der døde 1763, og 1765 med Christine Thygesen. I 62 Aar besad han øster Keilstrup, som han beboede og dyrkede; ligesom han ogsaa ved sin Fædrenegaard Vester Keilstrup, der ejedes af Sønnen Daniel Fischer, plantede en herlig Skov. Han døde 29. juni 1781, 79 Aar gl., og var i sin lange Levetid aldrig syg. Hans to sidste Ægteskaber var barnløse, men med sin første Hustru havde han 13 Børn, hvoraf de 8 levede, 4 Sønner blev Proprietærer eller Embedsmænd, Døtrene blev gift med Præster eller andre Embedsmænd.

Min Faders Moder, Ane Marie Guldager (se N. 9), var Datter af Niels Guldager, født paa Herregaarden Trinderup ved Hobro. Han blev Præst i Snæbum 1751, i Astrup - Rostrup 1753, Provst 1758, døde 1764. Han giftede sig med sin Formands Datter i Astrup. Ane Marie Kirstine Carstensdatter, født 1733. Hendes Fader Carsten Hansen Friis var født i Vilslev 1693, Præst i Astrup 1719, Provst 1741; han døde efter Løbskkørsel 1753. Niels Guldagers Enke giftede sig anden Gang 1765 med Eftermanden Jacob Scharschou Schive, Søn af en Præst i Thisted i Thy, der var personel Kapellan og Præst i Astrup, døde 1782; de havde to Døtre. Hun levede siden som Enke i Ove ved Hobro og døde 21. Febr. 1806, 73 Aar gl. I sit første Ægteskab havde hun en Søn, om hvem intet vides, og sex Døtre. Blandt de 8 Døtre var Ane Marie Guldager, født 21. juli 1754, gift med min Bedstefader (se N. 9). - Elisabeth Sophie Guldager blev gift med min Bedstefaders Broder (se N. 10). - Maren Guldager, født 1755, blev gift med Georg Andreas Barfod, der var residerende Kapellan i Strandby og Præst i Romdrup - Klarup, døde 1811. Hun døde 1812. - Marie Elisabeth Dortha Scharschov, født 1773, blev gift med Jens Kjeldsen Schørring, født 1762, Præst i Estvad - Rønbjerg 1790, i Jebjerg-Lyby 1818, blev blind og maatte søge sin Afsked 1836, døde i Viborg 1845; hun døde 1854; de havde 4 Sønner og 3 Døtre. En Søn. Mathias Jacob Schørring, født i Estvad, var Præst i Vandborg-Ferring, 1822 i Brorstrup, i Skanderborg 1840, i Fruering - Vitved 1856, Provst 1852. Han var gift to Gange; med sin første Hustru havde han 4 Sønner og 2 Døtre, deriblandt Casper Peter Charles Schørring, født i Vandborg, der 1869 blev Borgmester i Skjelskør, og 1878 i Kolding. - En ældre Datter af Scharschov blev gift med Ritmester Hoff i Levring og døde i Viborg.

Foran nævnte Carsten Hansen Friis var Søn af Hans Mortensen Friis, Præst i Vilsslev 1676-1708, og sidstnævnte en Søn af Morten Larsen Killerup, Borgmester i Ribe, og Ingeborg Friis.

Min Fader, Clemen Fischer Aaboe, ældste Søn af N. 9, er født i Kragelund 24. Decbr. 1781 og opdraget hos sin Mormoder i Ove 1788-94, konfirmeret i Kragelund 1797. Efter Konfirmationen kom han til Viborg i Handelslære og blev Handelsbetjent 1807. 1812 bosatte han sig som Købmand i Viborg, begyndte selv en Forretning og Aaret efter giftede han sig. Men allerede den 25. November 1815 døde min Moder, og 3 Aar efter ophævede han sin Handel, hvorefter han ernærede sig og Familie med Skrivearbejde og Regnføring 1819-32. 1833 blev han Bestyrer af det kongelige Brænderi, og den 10. Maj 1835 døde han, efter nogle Dages rheumatisk Feber, 53½ Aar gl. - Han var en jævn Borgermand, godmodig og fredsommelig, samvittighedsfuld, streng og redelig, arbejdsom og maadeholden, førende en i enhver Henseende dadelfri Vandel, og besad derfor sine Medmenneskers Agtelse og Tillid. Han havde ikke haft Lejlighed til at erhverve sig andre Kundskaber, end de hans Stilling og Tidsalderen fordrede. Lykken havde ikke været ham gunstig; han var kommen i en for ham lidet passende Næringsvej, Handelen, hvortil han manglede den fornødne Snuhed og Energi; og han havde etableret sig under vanskelige Tidsforhold, uden enten selv at have eller ved Giftermaal erholde nogen Driftkapital. Han blev tidlig Enkemand med to spæde Børn og indlod sig ikke i nyt Ægteskab. Sit Bo maatte han 1819 overgive til sine Kreditorer, og derefter surt fortjene det nødvendige til Familjens Underhold, hvortil der dog heller aldrig manglede..

Min Moder, Ane Kirstine Lundum, eneste Barn af Herredsskriver Jens Lundum, er født i Hinge 1787 og konfirmeret i Levring 1802. I Grønbæk Præstegaard blev hun 1807 forlovet med min Fader. I Juli Maaned 1813 blev de viet i Non Mølle ved Viborg af Pastor J. Bloch fra Almind. Jeg blev født den 5. April 1814 - og min Broder den 14. November 1815, og 10 Dage efter døde min Moder, kun 28 Aar gl., efter 2½ Aars højst lykkeligt Ægteskab.

Min Moders Fader, Jens Lundum, der er født i Pederstrup 10. Januar 1744, var først Skolelærer i Vinderslev og derefter - fra 1776 til sin Død - Herredsskriver i Lysgaard, Hids Herreder. Han boede i Hinge, hvor han ejede en Gaard. Han blev gift 1782 og døde i Efteraaret 1792, kun 48 Aar gl. Han var kun bondefødt, men havde dog ved Hjælp af sine udmærkede Evner og maaske ydre Begunstigelser arbejdet sig op til en forholdsvis lykkelig og hædret Stilling.

Min Mormoder, Frederikke Hedevig Fabech, var Datter af en Officer og født 1746 paa Sjælland (Frederiksberg ?). Begge hendes Forældre døde tidlig, og hun blev opdraget hos en Slægtning i Randers, hvor hun blev konfirmeret 1761. Efter at have tjent paa forskellige Steder, sidst i henved 9 Aar som Husjomfru hos Provst Schnell i Serup, giftede hun sig 17. August 1782 med foran nævnte Ungkarl, Herredsskriver Jens Lundum. Deres eneste Barn var min Moder, der blev født 1787. Efter Mandens Død 1792 solgte hun Gaarden, boede sammen med sin Datter i Levring 1797-1810 og levede som Embedsmandsenke af sin Pension. I Non Mølle boede hun til 1813, da hun flyttede til Viborg med Datteren. Min Faders Husholdning forestod hun efter Datterens Død 1815; her døde hun den 17. Febr. 1827. Hun var en god Svigermoder for min Fader; til mig bar hun særdeles Kærlighed, og var mig aldeles i Moders Sted.

Min Broder, Andreas Frederik Aaboe, er født i Viborg 14. Novbr. 1815 og blev konfirmeret 18. April 1830, 1830-37 var han Farverlærling og Svend hos Agent Guldberg i Viborg, hvorefter han i nogle Aar opholdt sig i Bogense og Haderslev. 1845 er han igen hos Guldberg i Viborg. Aaret efter bosatte han sig selv som Farver i Viborg, og samme Aar den 29. Decbr. holdt han i Kragelund Bryllup med vor Farbroders Stifdatter, Micheline

Elisabeth Clausen, født i Horsens 2. Febr. 1815. Fra Viborg flyttede de til Grindsted, og efter et kort Ophold der boede han med Kone og Barn i Kragelund Præstegaard i omtrent 3 Aar indtil Novbr. 1856. Sidstnævnte Aar bosatte han sig som Farver i Silkeborg. hvorfra han i 1863 flyttede til Brædstrup; men i juli Maaned samme Aar maatte han indlægges paa Sindssygeanstalten i Aarhus, hvor han døde den 22. Novbr. 1864. 49 Aar gl. Deres eneste Barn, Clemen Mathias Berkentin Aaboe, født i Viborg 15. Decbr. 1848, døde i Silkeborg 17. Marts 1860. - Min ulykkelige Broder besad et roligt, sædeligt og velvilligt Sind, var arbejdsom og maadeholdende; men han var af Naturen ikke meget opvakt, og alt tidlig udviklede sig hos ham Spiren til den ulykkelige Idiotisme, der omsider endte med Vanvid. Hos sin Kone fandt han maaske heller ikke den Medhjælp eller de fornuftige Raad, der muligen kunde hjulpen til at opretholde ham. Da han og Kone fik Raadighed over Moderens Formue, gik snart alt til Grunde ved planløse Handlinger.

Min Farbroder, Niels Michael Aaboe, er født i Kragelund 25. Maj 1788, demitt. fra Aarhus 1810, Kandidat med laud. 1815, blev Præst i Kragelund-Funder 1820, og gift 1836 med Enken efter Købmand Clausen i Horsens, Christiane Rosine Amalie Asmussen, født i Them Præstegaard 1790. - Han døde i Embedet den 9. Marts 1859, 71 Aar gl. Han efterlod sig ingen Børn, men havde 4 Stifbørn: Godsinspektør C. Clausen i Skaane, dansk Infanterikaptajn J. P. S. Clausen i Kjøbenhavn, Snedker H. H. Clausen i Amerika og min Broderkone. Enken flyttede i Novbr. 1859 til min Broder i Silkeborg, hvor hun døde 17. Decbr. 1861. - Bemeldte min Farbroders Velvilje imod mig har maaske mest af alt bidraget til at berede mig en lykkelig Stilling. I hans Hus havde jeg i over 4½ Aar Ophold og god Lejlighed til at uddanne mig for min Bestemmelse. Han forskaffede mig først Pladsen som Omgangsskolelærer, og derefter ved den ledige Skole i Christianshøj. Mit ægteskabelige Valg bifaldt han uden Indvendinger. Jeg vedblev stedse at være knyttet til ham, og kunde altid anse Præstegaarden for mit andet Hjem. Hans Hustru var ham en god Medhjælper, der bar over med hans hyppige Lunefuldhed og Særhed og beredte ham en lykkelig Alderdom. Hun viste sig bestandig som en kærlig Tante mod mig og min Kone, og hun var en dygtig og fornuftig Kvinde.

Min Faster, Ane Marie Aaboe, er født i Kragelund 2. August 1790, gift 1825 med J. G. Møller og boede i Præstegaarden indtil 1. Maj 1836. Hun blev Enke 1839 og gift anden Gang s. A. med Enkemand og Gaardejer Chr. Christensen Karup i Engesvang, der døde 1860; selv døde hun 1876, 75½ Aar gl., uden at efterlade sig Børn eller Stifbørn. Ved sin Død efterlod hun sig en Formue paa ca. 5000 Rigsdl., der efter en retfærdig Fordeling kom hendes og den afdøde Mands Slægtninge og lovlige Arvinge tilgode. Som nærmeste Slægtning og Værge maatte jeg i de sidste Aar kæmpe haardt for at opretholde min svage Tante, og bevare hendes Formue for hende og de lovlige Arvinger.

Mit Søskendebarn, Vilhelmine Petrea Wilchen, er født i Aalborg 1813, blev Husjomfru i Kragelund Præstegaard, 1828, gift i Viborg med Købmand G. Boye, døde 1852, efterladende sig tre Børn. - Forholdet mellem hende og mig var i sin Tid som mellem Søster og Broder.

Min Farbroder, Hector Frederik Jansen Aaboe, er født i Kragelund 29. juli 1794, blev gift 1823 med Ane Hansen, var Skolelærer i Virklund fra 1825 til sin Død 1847. Han blev gift anden Gang med Karen Andersen, havde to Sønner og tre Døtre; de sidste blev alle gifte, men døde barnløse.

Min Faster, Talche Hornemann Aaboe, er født i Ullits 1778, gift i Aalborg 1807 med Købmand Overgaard og som Enke med Skrædder Vilchen 1809, blev Enke anden Gang 1827. Hun døde i Viborg hos sin Svigersøn G. Boye i januar 1859, havde en Søn og seks Døtre, hvoriblandt ovennævnte Vilhelmine Vilchen.

Min Faster Jytte Marie Aaboe, er født i Kragelund 1779, blev gift i Aalborg med Skrædder Vinding 1812, døde i Viborg 1850, havde en Søn og tre Døtre.

Min Faster, Else Marie Aaboe, er født i Kragelund 1783, døde i Aarhus 1846 som Enke, uden Børn.

Min første Hustru, Mette Nielsdatter, var ældste Datter af Gaardmand Niels Nielsen Ulvberg og Hustru Melte Povlsdatter Grene. Hun blev født i Tyvkjærgaard, Ikast Sogn, i April 1798, og opdraget indtil sit 11te Aar hos sin Moders Forældre i Grene. I Vester Isen var hun i 5 Aar som Tyende, og 1815 blev hun konfirmeret i Ikast Kirke af Pastor Vjndfeld. Fra 1817- 21 tjente hun i Moslundgaard, 1821-25 i Lexgaard, 1825-26 i Uhre, 1826-28 i Tollund, 1828 - 36 i Kragelund Præstegaard. 31. Maj 1.836 blev hun gift med mig, og døde 20. Marts 1877, 79 Aar gl., uden Børn. Som næsten stedse værende blandt fremmede, hvor hun selv maatte erhverve sit Brød, havde hun kun liden Forbindelse med sine Forældre og endnu mindre med sine tvende Søstre. Fra sit Hjem fik hun aldeles intet, hverken Penge eller Varer. Uagtet Datidens ringe Pigeløn, 10 til 14 Rigsdaler aarlig, havde hun dog i sin lange Tjenestetid erhvervet sig saa meget, at hun ejede en ung Ko, 5 Faar, en Seng med nye Sengeklæder, noget andet Indbo og 50 Rigsdaler i Penge. Hendes Troskab, Flid og Sædelighed havde gjort hende yndet overalt, hvor hun tjente. Disse Dyder i Forbindelse med hendes religiøse Sindelag, saavel som Bevidstheden om, at jeg var Genstand for hendes første og eneste Kærlighed, ligesom og de Hensyn, jeg tog til min fremtidige Stilling, var de Grunde, som bestemte mig til at vælge hende til min Ægtefælle. Vort Samliv var meget lykkeligt for os begge, omendskønt hun var 16 Aar ældre end jeg. Hun havde i mange Aar et svagt Helbred og led meget i de sidste Aar. Vort Ægteskab var barnløst j de to eller tre Gange, min Kone var frugtsommelig, forstyrredes ved for tidlig Nedkomst.

Min anden Hustru, Mette Pedersen Vejby, var Søsterdatter af den første, Datter af Husmand Peder Nielsen Vejby og Hustru Poulina Nielsdatter, født i Ikast Kirkeby 8. Febr. 1843. Hun var sine Forældres eneste Barn, og indtil sit femtende Aar var hun hjemme hos dem. Derefter havde hun Tjeneste flere Steder, deriblandt hos Mads Pedersen Hyldegaard 1860, hvor hun fik sin venstre Haand tildels ødelagt i en Høle. Som Reconvalescent var hun næste Vinter hos Søren Lexgaard i Vodje; tjente derpaa 4½ Aar i Hyldegaard. 1866 opholdt hun sig to Maaneder i Silkeborg, hvor hun lærte Syning. Fra 1867 til 1871 tjente hun forskellige Steder, og 1. November 1871 flyttede hun i min Tjeneste som Pige og Husholderske, og tjente mig saaledes i 6 Aar, indtil hun den 8. Novbr. 1877 blev min Forlovede, og den 23. Januar 1878 min Hustru.

*****

Christjern Nielsen, Borgmester i Varde c. Aar 1500.

Datter: Lene Christjærnsdatter, gift med Clemen Sørensen, Borger i Varde.

Datter: Kirsten Clemensdatter, gift med Oluf Jørgensen. Borgmester i Horsens.

Datter: Inge Olufsdatter, gift med Villum Iversen.

Datter: Lene Villumsdatter, gift med Christoffer Baggesen.

Søn: Laurits Baggesen, gift med Ane Clemensdatter Fischer.

Søn: Clemen Fischer.

Datter: Jytte Krag Fischer, gift med Præsten Michael Aaboe.

*****

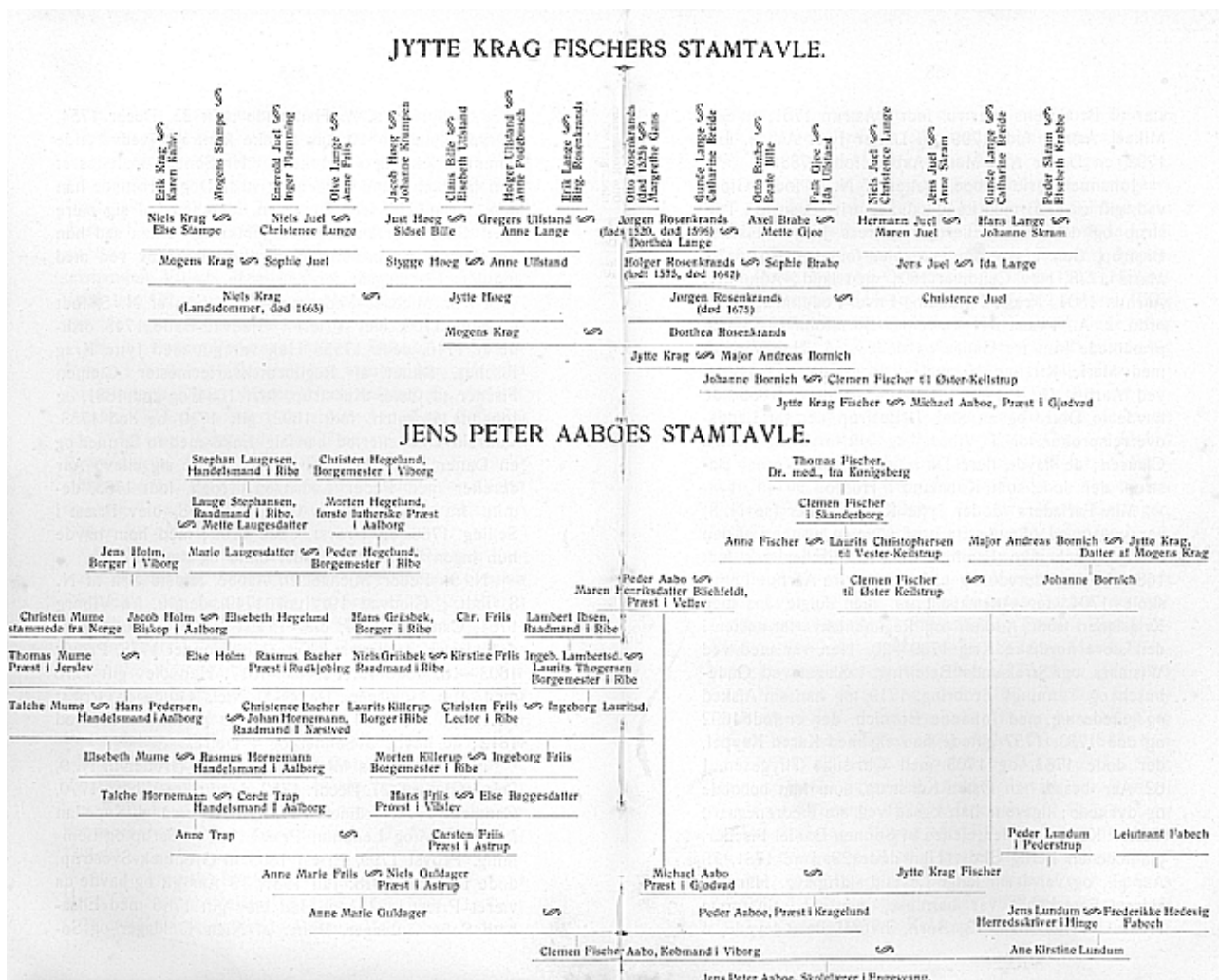
Bastrup i Ellerup: Søn Peder Bastrup var Gaardmand i Horn. Sønnen Johan Bastrup var Gaardmand i Levring.

*****

Hans Frederik Blichfeldt, født i Ormslev 13. April, hvor Faderen var Præst, døde 16. Maj 1855. Af hans Slægt har siden det sextende Aarhundrede 15 været Præster. 1840 blev han gift med Martinette Frederikke Leemejer, Datter af Godsejer Leemejer til Kalø; de havde en Søn og to Døtre; en Datter blev gift med Proprietær Secher til Hjortshøjlund.

*****

Min Faders Moster, Fru Hoff's Datter, Abel Johanne Kirstine Hoff var gift med Proprietær Ahlman til Langbolt i Vendsyssel. Hun døde som Enke 20. Febr. 1885; hendes eneste Søn, Malte Ahlmann, ejer nu Gaarden; men hun efterlader sig desuden flere Døtre.

DAGBOGSOPTEGNELSER I AARENE 1833-81

1833

Den 14. August 1833 blev der afholdt Visitats i Kragelund af Biskop Paludan-Müller.

1834

Den 31. Januar 1834 afbrændte Niels Olesens Gaard i Kragelund By, den 18. Februar foretoges en almindelig Folketælling, hvorved det erfarede, at Kragelund Sogn havde 560 og Funder Sogn 368 Mennesker, og den 5. November, holdt Provst Kjærulf Visitats i Kragelund Kirke.

1835

Den 8., 9. og 10. August 1835 foraarsagede en svær Storm af Vest stor Skade paa det modne, høstfærdigt Korn.

1836

Den 30. April 1836 afbrændte Vaaningshuset paa Christen Nebels Gaard i Kragelund, den 12. Juni blev Klodemølle ved en pludselig opkommen Ildebrand aldeles lagt i Aske, og faa Dage derefter afbrændte ligeledes Bording Mølle. Den 30. og 31. Oktober samt 1. November højtideligholdtes her, som overalt i Riget, en Jubelfest til Minde om Reformationens Indførelse for 300 Aar siden, Lørdag Aften, den 29., forkyndte Klokkeringning fra Kl. 5-6 Festens Begyndelse. Ved Gudstjenesten om Søndagen var Kirken oplyst og festlig prydet, og der blev prædikedet over Ephs. 4. Kap. 11.-15. Vers: Og han gav nogle som Apostle, andre som Profeter, andre som Evangelister, andre som Hyrder og Lærere, til de helliges fuldkomne Beredelse, til en Tjenestegerning, til Kristi Legemes Opbyggelse o. s. v. Om Mandagen oplæstes i Skolerne for Ungdommen og de ældre af Menigheden, doer var til Stede, en Beretning om Reformationens Indførelse. Om Tirsdagen var der atter Gudstjeneste i Kirken, og der blev prædikedet over Joh. 18. Kap. 33.-37. Vers: Da gik Pilatus igen ind i Borgen og kaldte paa Jesus og sagde til ham: »Er du Jødernes Konge o. s. v.«. Samme Dags Aften blev Festen endt med Klokkeringning.

1837

Fra Nytaar 1837 overtog jeg Skoleholdet i Christianshøj i den entledigede Anders Villumsens Sted.

1838

Den 19. Juli 1838 blev der holdt Visitats i Kragelund Kirke af Biskop Paludan-Müller. – Efter at ingen af de 9 sidste Aars Afgrøder har oversteget det middelmaadige, har dette Aars Høst ydet en rig Velsignelse af alle Slags til Menneskers og Kreaturers Underhold: Kom, Kartofler, Straa og Hø.

1839

I Februar 1839 indsamledes milde Gaver, her i Pastoratet 32 Rdl., til de skadelidte ved Limfjordens og Vesterhavets Kyster, hvor en frygtelig Stormflod den 8. og 9. Januar d. A. anrettede stor Ødelæggelse, en Skade af over 2 Tønder Gulds Værdi. - Dette Aar er for Landmanden uden Tvivl det bedste i de sidste Decennier (Tiaar); thi uagtet den Overfløddighed, som sidste Høst gav os, vedbliver dog Komet at være let afsættelig til anselige Priser. I en endnu højere Pris er Kreaturerne, især Hornkvæg, et Par smaa Stude kan næppe købes for 50 Rdl., og en god Malkeko betales med 30 Rdl. og der- over. Selv Strømpestrikingen giver i Aar saa god Fordel, at I Pund Uld kan udbringes til I Rdl. Landejendomme stiger stedse højere og højere i Pris. Klodemølle blev 1829 solgt for 2000 Rdl., 1832 for 2900 Rdl., 1838 for 7000 Rdl. og nu atter uden Besætning for 7500 Rdl.

Sejlgård blev 1834 solgt for 6000 Rdl., 1837 kostede den 12,500 Rdl., og kunde nu næppe købes for 18,000 Rdl., men dens Avl er ogsaa bleven meget udvidet.

Den 8. Juli slog, under et frygteligt Tordenvejr, Lynilden ned og afbrændte fuldstændig Daniel Hørmanns Gaard i Christianshøj. Hele Faareflokken indebrændte.

Fra 12. til 22. September opholdt Prins Frederik Carl Christian sig i Klodemølle paa Urfuglejagt. I Prinsens Følge var 8 Officerer. Jagtturene foretoges i Hederne omkring Engesvang og Paarup samt i Harbolunde og Stenholt Skove. - Den 18. December brændte Gødvad Præstegaard, at Præsten maatte redde sig selv og Kirkebøgerne ud igennem et Vindue. - Ogsaa dette Aars Høst var heldig, især var Bygavlen fortrinlig. Kornpriserne var for Rug 3 Rdl. 3 Skil., Byg 2 Rdl. 2 Skil. og Havre 1 Rdl. 4 Skil. pr. Td. Kreaturerne var i samme høje Priser.

1840

Den 16. Januar 1840, en Torsdag, blev der i alle Landets Kirker holdt Sørgegudstjeneste i Anledning af den afdøde Kong Frederik VI. s Bisættelse denne Dag i Roskilde. Vor Kirke var oplyst, Alter og Prædikestol var betrukket med Sort. En talrig Menighed var til Stede. og alle var klædt i Sørgedragt. Fra denne dag ophørte man at ringe med Kirkeklokkerne, der siden den 8. December f. A. havde tonet 4 Timer daglig, Kl. 10 - 12 Formiddag og 4-6 Eftermiddag. - Den 1. Februar foretoges en almindelig Folketælling, hvis Resultat her i Pastoratet var: Kragelund Sogn 544 og Funder. 381 Mennesker. - Den 4. Juni holdt Provst Stochholm Visitats i Kragelund Kirke. - Den 1. November traadte i Kraft den nye af Cancelliet under 21. Juli d. A. approberede Plan til Skolevæsenets fremtidige Ordning her i Pastoratet; ved hvilken Plan tillige Lærernes Lønninger er ubetydeligt forbedrede. I Udsognet, hvor der tilforn blev holdt Skole Hus for Hus, indrettedes tvende Skolestuer i Engesvang og Skygge. hvor en Vinterlærer, med 20 Rdl. Løn, Kost og Logi, vekselvis holdt Skole i Vinterhalvaaret. Om Sommeren gaar samtlige Børn til Engesvang og undervises der to Dage ugentlig af Skolelæreren i Kragelund. Børnene fra Stenholt søger som hidtil Kristianshøj Skole, og Læreren dersteds nyder derfor 6 Skpr. Rug. - Den 13. December afbrændte Diderik Hansens Hus i Kristianshøj. - Et meget rigt Udbytte har Høsten i Aar afgivet alle Vegne, især Foder i en usædvanlig Mængde. Overalt ses det tydeligt, at Folks Kaar i de sidste to a tre Aar er i stigende Forbedring. Der høres ikke Tale om Nød eller Armod, og af Penge er der nok i Omløb. Skatterne betales uden Besværlighed. Af Betlere haves næsten ingen. Haandværksfolk er ej lette at faa, da enhver vil have Arbejde gjort, og Daglejerne er temmelig kostbare, især da deres Antal her omkring er meget ringe.

1841

Den 3. April 1841 blev her om Eftermiddagen Kl. 4 a 5 bemærket et meget heftigt, bølgeformigt Jordstød, der vedvarede omtrent 10 Sekunder og satte mange i stor Skræk. Men endnu meget heftigere var Rystelsen i det nordvestlige Jylland, særlig i Thy og Mors, hvor flere Skorstene styrtede ned, mange Huse revnede og Kirkeklokkerne ringede af sig selv. - Først i November erholdt Kragelund Skole en ny Lærer. Til Skolelærer og Kirkesanger er i dette Efteraar beskikket Seminarist Nes Petersen, en Slesviger, der er demitteret fra Skaarup Seminarium. - Dette Aars Afgrøde var betydelig ringere end de tre foregaaende Aars, især hvad Mængden af Foder angaar. Dels formedelst de høje Kornpriser, 6 Rdl. pr. Td. Rug, og dels paa Grund af den standsede Afsætning af Bindetøj et, begynder det at blive noget trykkende for fattige Folk. Kreaturerne er i den forløbne Sommer og især i dette Efteraar sunket saaledes i Pris, at 3 nu kan købes lettere end 2 forhen. Aarsagen til denne Dalen er

ikke blot Frygt for Fodertrang, men tillige det store Antal Kalve, som de to sidste Aar er opdrættet, og Mangel paa Afsætning til Udlandet.

1842

Fra Nytaar af 1842 traadte den nye Kommunallov af 13. August 1841 i Kraft. De forrige tvende Kommissioner opløste sig, og deres Forretninger blev overtaget af Sogneraadforstanderskabet. Foruden Præsten er her i Pastoratet 8 Sogneforstandere, der ved en i Elling afholdt Valgforsamling af Beboere blev valgt. De er: Haubroe af Sejlgaard, Poul Ruskjær af Funder Kro, Jørgen Virklund af Nørskovgaarde, Stefan Johansen af Abildskov, Jens Peter Jensen og Christen Elling af Funder By, Christen Elling af Elling og Anker Andersen af Klosterlund; altsaa 7 af Funder Sogn og kun 1 af Kragelund Sogn. - Den 2. Maj afbrændte fuldstændig Gaarden Klosterlund med alt Indbo og Avlsredskaber. Ilden opkom om Middagen i en ved Gaarden liggende Smedie. - I denne Sommer er Kragelund Kirke bleven ombygget. Kirken er indvendig bleven oppyntet med ny Maling af Altertavlen, Prædikestolen, Skrifte- og Degnestolen. - Formedelst den vedholdende Tørke gav Høsten i Aar kun et maadeligt Udbytte; især var Foderavlen højst ringe, og Kartofflerne mislykkedes næsten ganske. Kreaturerne er uafsættelige, ingen køber uden til Slagting, saa Kød kan faas for 1 a 2 Skill. Pundet. Gode Trækstude sælges for 20 a 30 Rdl. Parret og en Lødeko for 8 a 10 Rdl. Den Tunge- og Klovsyge, der i flere af Landets Egne hersker blandt Kvæget, har her kun ytret sig paa enkelte Steder. Nu er det temmelig haardt for fattige Folk, Bindtøjet er uafsætteligt, Kornet er dyrt og Kartoffler næsten Ikke til at faa for Penge. Imidlertid kan det dog ikke siges, at der hersker egentlig Nød her omkring, da der kun er faa Indsiederfamilier, saa næsten enhver dog avler noget til Livets Ophold. I December Maaned blev der i Klodemølle Aa fanget en saa uhyre Mængde Fisk, at endog enkelte i en N at fangede 10 a 20 Tønder. De blev bortført læssevis og anvendtes til Dels til Svineføde. Ret tilpas i den forløbne Sommer, da de fleste maatte købe Brødkorn, kom for Kolonisterne den gode Afsætning paa Tørvekul, til Dels formedelst en Leverance af 5 a 600 Tdr. Kul til Flensborg, hvilke blev leveret i Kjærsgaard Mølle og blev betalt med 28 Skill. pr. Td. Flere Tusinde Tønder Kul er i Aar tilvirket her paa Kolonien og mesten Dels ogsaa solgt.

1843

Høsten i 1843 gaven saa stor Velsignelse af Rug, at denne Kornart hverken med Hensyn til Kvantitet eller Kvalitet har været i de sidste 20 Aar. Kreaturerne er igen steget i Pris. Vandmangelen var i Aar meget stor, formedelst den vedvarende Tørke. Gaarden Charlottenlund er i August Maaned solgt for 8300 Rdl. I Foraaret solgtes atter Klodemølle for 6500 Rdl:

1844

I 1844 havde vi atter et godt Aar med Korn, nok af alle Slags, vel ikke saa megen Rug, men langt bedre med Byg og Havre end i Fjor, og af Kartoffler blev der avlet i saadan Mængde, at mangan Mand har 200 Tdr. og derover. Men Afsætningen, saavel paa Kartoffler som Korn er saare ringe. Rug koster kun 18 a 20 Mk., Byg 15 a 16 Mk. pr. Td. Derimod er Smør, Flæsk og Kød meget dyrt. Kreaturerne er i ret god Pris, især er Svin meget søgt. Ingen Armod eller Mangel mærkes her i Egnen. Tjenestefolk og Daglejere er temmelig kostbare, ligeledes Haandværksfolk med deres Arbejde; thi alle behøver dem, og enhver søger at forbedre sine Bygninger, sine Vogne og Avlsredskaber, sit Bohave og sine Klæder. Luksus i Klædedragt er i stærk Tiltagende, særlig blandt Kvindekønnet, og mangan Bondepige eller

Bondekone lader sig, hvad Klædedragten angaar, nu næppe skelne fra Middelklassen. Fremmede Betlere ses nu sjældent, Bindtøjet lader sig atter afsætte, og Forraadet af Tørvekul er udsolgt. - I April Maaned blev Kirkesangeren N. Petersen i Kragelund forflyttet til Fremlev, og A. Olesen fra Ans Skole kaldet i hans Sted. - Den 5. December afholdtes Valgforsamling i Elling, hvor 4 nye Sogne forstandere blev valgt i Stedet for de 4 afgaaede. De valgte var: Tørslev i Klodemølle, Christen Møll og Søren Rasmussen i Kragelund og Christen Jensen Rydal i Dalgaard. De udtraadte var Anker Andersen, Stefan Johansen og begge Christen Ellinger.

1845

Den 1. Februar 1845 foretoges en almindelig Folketælling. Kragelund Sogn har nu 572 og Funder Sogn 431, hele Pastoratet altsaa 1003 Mennesker. - I dette Foraar blev Sejlgaard solgt for ca. 33,000 Rdl., 1837 kostede den kun 12,500 Rdl., og har ej senere modtaget synderlig Forbedring, til Fabrikant Bruun paa Bruunshaab. Den nye Ejer har i Sinde at anlægge en Klædefabrik ved den forbiløbende Aa. - Silkeborg blev forrige Aar under visse Betingelser overdraget, til Dels som Arvefæste, til Brødrene C. og M. Drewsen. Disse har der i Fjor begyndt et meget stort Fabriksanlæg, nemlig en Papirfabrik. - Den 8. Juli rasede et meget heftigt Tordenvejr her over Egnen. Lynet slog ned mange Steder. I Kragelund blevet Barn dræbt inde i en Stue og en Ko paa Marken. I Paarup blev 3 Køer dræbt og en Pige beskadiget. I Resdal blev en Hyrde slaaget ihjel. - Den 2. August, en Lørdag, om Formiddagen passerede Kongen og Kronprinsen med Suite (Følge) her igennem Sognet paa deres Rejse fra Silkeborg til Ringkøbing. I Kragelund lod Kongen gøre Holdt et halvt Kvarter Tid og talte fra Vognen til Præsten og den ved en Æresport forsamlede Folkemængde. I Klodemølle, hvor der blev foretaget Hesteskifte, opholdt Kongen sig her ved en halv Time, drak Kaffe og talte med Bønderne. - Høsten var her i Egnen middelgod, Bedst Udbytte gav Byggen, slettest Kartofflerne og Boghveden.

Af Straafoder avledes maaske mindre, men af Hø langt mere end i Fjor. Priserne paa alle Fornødenheder er temmelig høje, da betydelige Opkøb til Udførsel gøres. 1 Td. Rug betales med 4 a 5 Rdl., 1 Td. Kartoffler med 7 a 9 Mk. Kreaturerne har hele Aaret været i stadig Stigen og er nu i meget høj Pris. Mange, der forhen kun har holdt Stude, har i Aar anskaffet sig Heste - en Følge af den større Formuenhed, og vel ogsaa af Forfængelighed. Ligeledes har nu Svingplove hos de fleste Bønder fortrængt de hidtil ene benyttede Hjulplove. Tørvekullene er i høj Pris, ogsaa Bindetøjet er let afsætteligt og betales godt. Den i dette Efteraar saa vidt udbredte Kartoffelsyge angreb her paa Egnen kun enkelte fede Marker.

1846

Den pietistiske Sekt, de saakaldte »Hellige« eller »Opvakte« har i Slutningen af forrige Aar faaet en Del Tilhængere her i Sognet, navnlig i Neder Julianehede, Engesvanghus og et Par andre Steder. Hertil er Pietisteriet kommet især fra Bording Sogn, hvor det i Fjor udbredte sig stærkt, fornemmelig i Byen Hestlund. Nogle Omløbere, saasom Christen Vesterby fra Snejbjerg og andre, er det især, som giver sig af med at omvende de syndige Mennesker, dels ved at gaa omkring fra Hus til Hus, dels ved at foranstalte gudelige Forsamlinger, og dels ved at udbrede Læsning af gamle pietistiske Skrifter. Blandt de gudelige Forsamlinger maa især bemærkes en, der blev afholdt en Søndag i Maj i Neder Julianehede, der var besøgt af omtrent 40 Mennesker. - Kvægpriserne er endnu langt højere end i Fjor. Et Par smaa, endnu uvante Stude betaltes i Maj med 50 Rdl. og en middelmaadig Ko med 24 a 30 Rdl. Derimod er Kornpriserne, der i Vinter var saa høje, atter faldt noget, da Udførselen ikke var saa stor, som man havde ventet. Med Foder var enhver godt forsynet i Aar, formedelst den milde Vinter. - Den 17. Maj brændte

Kolonistedet Neder Frederiksdal (Gilbak). Den 20. Juli holdt Biskop Brammer Visitats i Kragelund Kirke. - Formedelst den frodige Vegetation, den største Del af Sommeren, gav Høsten et betydeligt Udbytte af Hø og Straafoder; men Rugen skæpper saa lidt, at de fleste kun avler 2 a 3 Fold, og Kartoffelavlens er ringere end nogensinde tilforn. Byg - og Boghvedeafgrøden er derimod udmærket god. Kreaturpriserne vedblev hele Sommeren og Høsten at stige, saa de næsten naaede en hidtil ukendt Højde, 100 Rdl. for et Par almindelig gode Arbejdsstude, 40 a 50 Rdl. for en god Ko. Først efter Mikkelsdag begyndte Priserne at dale. Mange har tjent betydelige Summer ved Kvæghandel. De fleste har deres Gaarde vel besat, og det er vistnok mange Aar siden, at man i Almindelighed saa Hornkvæg, Faar og Heste i saa fortrinlig Stand, højst sjældent ser man et magert Dyr. Levnedsmidler er i høj Pris: 6½ a 7½ Rdl. for I Td. Rug, 4 Rdl. for I Td. Byg, 14 a 18 Mark for I Td. Havre, 20 a 24 Skill. for I Pund, Smør, 9 a 18 Skill. for I Pund Oksekød. Desuagtet har man endnu ondt ved at faa Tjenestefolk og Daglejere. Den Løn, der fordres, er større end nogensinde forhen. Men desværre anvender Pigerne en uforholdsmæssig stor Del deraf til Pynt, og den overhaandtagende Spillesyge hos Karlene gør et endnu større Skaar i deres Fortjeneste. Kun faa unge Folk lægger sig noget op, og det saameget desto sjældnere, da kun enkelte af dem tjener, medens den største Del opholder sig hjemme hos Forældrene. - Den saakaldte smitsomme Sygdom Tyfus, der i Foraaret 1837 hjemsøgte et Par Familier i Kragelund, hvor dog kun en Person af 7 - 8 angrebne døde, og ligeledes i Slutningen af Aaret 1838 herskede i en Gaard i Engesvang, hvor to Fruentimmer døde, har i dette Efteraar atter indfundet sig i Kragelund og været farlig nok. Paa 4 Steder angrebes efterhaanden 10 a 11 Personer; dog døde kun en Pige og et Barn her i Sognet. Men andre Steder, især i østeregnet, har i Aar vist sig meget værre. Her er de fleste Syge bleven helbredet efter 2 a 3 Ugers Forløb. Smitstoffet er for hver Gang, Tyfus har været her, hentet fra andre Steder. De 5 Personer, der her i det nævnte Tidsrum er døde af Tyfus, har alle været Fruentimmer. - Pietisteriet har atter vundet flere Tilhængere i Engesvang, Neder Julianehede o. s. v., og hyppige Sammenkomster, hvis Formaal er Bøn og Andagt, holdes ofte af 20 a 30 Mennesker.

1847

Efter at Kirkesangeren i Kragelund, A. Olesen, i Marts 1847 var forflyttet til Elsborg, blev H. Pors, Lærer ved Friskolen i Vejle, kaldet hertil og tiltraadte Embedet i Maj. - Den Mangel paa Korn og den Dyrtid, der i dette Aar hjemsøgte de fleste Lande i Europa, og ogsaa - paa Grund af den store Udførsel - vort Fædreland, truede en Tid af Sommeren ligeledes med at blive følelig her paa Egnen. - Lokket ved de høje Priser, som bødes i Købstæderne, hvor der var Rift om Korn og Kartoffler, solgte enhver allerede i Foraaret hvad han kunde undvære, og dette var kun for enkelte her omkring af Betydning. En Del havde endog solgt saa meget, at de selv kom i Mangel. Manges Avl var, hvad Rug angaar, sidste Høst saa liden, at de nødvendig maatte købe En Følge heraf var, at der fandtes mange Købere, men meget faa Sælgere, da Sommeren indtraadte. Forraadene var udtømte paa Land og i By. Man bød 10 a 12 indtil 16 Rdl. for 1 Td. Rug, og kunde endda løbe flere Dage omkring, før man fik samme. Det var ikke langt fra, at en Hungersnød truede. Vor Egn var imidlertid bedre faren end de fleste andre, eftersom her næsten ingen jordløse Husmænd er og kun faa Indsiddersfamilier findes, saa de fleste dog selv havde en Smule Avl. Daglejerarbejde m. høj Dagløn var let at faa. Bindetøjet betaltes godt, og de, der havde et Kreatur at undvære, kunde faa dette godt betalt. Vel var det haardt nok for mange Smaafamiljer, men egentlig Mangel ved man dog ikke, at nogen har lidt. I Møllerne kunde de mestendels stadig erholde Gryn og Mel, og enkelte solgte det liden Korn, de kunde undvære, til Naboer og Bekendte for moderate Priser. Det blev altsaa mestendels

ved Frygten, og da nu Høsten kom, da Laderne fyldtes med Markens rige Grøde, faldt ogsaa snart Priserne, saaledes at Rugen i September kunde købes for 4 a 5 Rdl. Td. Rughøsten var her, som overalt i Landet, den rigeste, vi siden 1820 har haft. Mange Steder ses store Kornhæsser, et her i Egnen usædvanligt Syn. Byg- og Havreavlen var dog kun middelgod. Kartofflerne paa Sandmarker led en Tid under Tørke, og derefter ødelagde s Toppen af Nattefrost i August. Paa bedre Jorder skal de være lykkedes godt, og ingen Sygdom har i Aar vist sig blandt dem. For Biavlen har dette Aar, saavel som det foregaaende, været meget heldigt. For en halv Snes Aar siden var Biavlen næsten rent udgaaet, men nu ses atter Bier hos de fleste, ja, hos nogle 10 a 12 Stader og derover. - Penge synes kun at have halv Værdi mod forhen, idet Priserne paa de fleste Livsfornødenheder, med Undtagelse af Fabriks- og Kolonialvarer, næsten har fordoblet sig. Alle Slags Kreaturer vedbliver at have høj Værdi. Kød koster 10 a 12 Skill. Pundet, Flæsk 16 a 24, Smør 20 a 30 Skill. Bygningsmaterialer og Haandværkerarbejder er ligeledes langt dyrere end tilforn. Folke- og Arbejdslønnen er steget i en højst mærkelig Grad. En Karl forlanger 30 a 50 Rdl., en Pige eller Dreng 16 a 24 Hdl. i Løn, en Daglejer 20 a 28 Skill. med Kosten. Landejendomme har nu opnaaet en Værdi, hvorom man for nogle Aar siden ingen Anelse havde, og mange er ved Handel med samme i kort Tid bleven hovedrige. Her i Sognet solgtes i April Kolonistedet øster Frederiksdal for 1375 Rdl. og i August Kolonistedet Neder Frederiksdal for 1300 Rdl., hvilke begge for 2 a 3 Aar siden kunde være købt for det halve, og er dog i maadelig Drift og uden Besætning. Overhovedet er den cirkulerende Pengemasse, mestendels kun rede Sølv; langt større end nogensinde, og der siges nu, at Kapitaler udbydes til Laans i Landejendomme mod 3 Procent.

1848

Den store Begejstring for Konge og Fædreland, som Holstenernes Oprør har vakt hos alle Folkeklasser i alle Landets Egne, ytrer sig kun svagt i vore Sogne, da her kun gives saa faa, der har noget rigtigt Begreb om, hvad der egentlig er paa Færde, eller den Fare, der truer Fædrelandet, og de fremtidige Følger af Slesvigs Tab. Imidlertid maa vi dog følge med Strømmen, og den udbredte Frygt for en fjendtlig Invasion (Indfald) har her, som alle andre Steder, fremkaldt. en almindelig Bevæbning. Enhver vaabenfør Mand fra 18 til 60 Aar har enten Skydegevær, hvis Antal i Kragelund Spgn skal være ca. 22, i Funder over 50, eller en i dette Øjemed forfærdiget Pik, en Slags Lanse eller Spydstage. Natten til Torsdag den 30. Marts kom vi her og i alle omliggende Sogne, lige fra Vejle til Viborg, i den største Skræk. Med Stormens Fart løb fra By til By det rædselsfulde Budskab, at en tysk Røverskare paa flere Tusind Mand var falden ind i Jylland og havde plyndrende og brændende alt, hvad de traf paa, naaet Nørre Snede, og kunde hvert Øjeblik ventes her. I Morgenstunden var allerede Sognets hele vaabenføre Mandskab, ca. 100 Mand, bevæbnet med, hvad enhver i Skyndingen kunde faa fat paa, Bøsse, Fork, Spade o. a., forsamlet ved Engesvang. I Them Sogn stod 500 Mand, anført af Doctor Ryge. Vindersleverne rykkede frem til Funder. Under Graad og Rædselsskrig begyndte Kvinder og Børn hjemme at udslæbe og nedkaste i Jordgrave Sengeklæder, Uld, Klæder, Korn osv. Til al Lykke, var det hele dog kun blind Alarm, og vi slap denne Gang med Skrækken. Ved udsendte Ridebud blev det op paa Formiddagen erfaret, at det. hele beroede paa en Misforstaaelse, som, Gud ved hvorledes, var opstaaet et Sted Sønder paa. Med samme Hastighed, som forhen Krigsbudskabet, udbredte sig nu den glædelige Efterretning om Fejltagelsen, og det hjemvendende Mandskab drak sig paa Steder en god Perial i Kroerne, forinden det ganske skiltes.

Til selve Krigen mærkede vi her paa Egnen intet, naar undtages den ogsaa hertil naaende Lyd af Kanontorden ved Fredericia, Als og flere Steder. Dog var Frygten for en fjendtlig Invasion meget stor, især i Maj Maaned, da Fjenden laa i Vejle og inddrev Contributioner (Krigsskat), i Skanderborg, Aarhus, truede Randers og Viborg, røvede Heste m. m. De samme, oftest løgnagtige Rygter, der gik om Fjendernes Forhold, de saa ofte vakte og atter skuffede Forventninger om fremmed Hjælp, og de Trudslar om Plyndring, som den preussiske Overgeneral lod udgaa, undertrykte Stemningen uendeligen. Ængstelse var at læse i alles Ansigter. Ingen talte næsten om andet end Krigen. Al Handel var standset. Hvo, som havde Penge, grov dem ned. Laan var ingen Steder at erholde. Gæld blev ikke betalt. At købe Kreaturer etc. kunde kun faa, da man ej vidste, hvor snart Fjenderne vilde komme og tage alt. Ordene: »Hertug«, »Preussen«, »Tyskere« og »Vrangel« lød i alles Munde, ledsaget af Afsky og Frygt. En underlig Mistillid til de verdslige Embedsmænd og til mange forhen agtede Mænd havde udbredt sig blandt Befolkningen, Herredsfogden, Amtmanden o: fl. var »tyske Forræddere«. Hvad Aviserne meddelte var »Løgn«; men de mest usandsynlige Fortællinger og Rygter troede man. At de, der havde Mænd, Sønner eller Brødre ude i Krigen, var meget ængstelige for disses Skæbne, var derimod ganske naturligt. Det var imidlertid langt fra at være Fejhedens Frygt., der beherskede Gemytterne. Mange, ja maaske de fleste Mænd yttrede .lydeligen Ønsket om, at de maatte som Landstorm, og helst i Forening med Krigshæren, blive ført frem imod Fjenden. Stor Glæde vakt her ved Efterretningen om Tyskernes pludselige Tilbagetog fra Jylland. Fra den Tid af tog Frygten. Tilliden vendte efterhaanden tilbage, og Handelen kom paany igang. Nu, i Oktober, synes man at være ganske rolig m H. t. Krigens fremtidige Udfald. Den her i April Md. paabegyndte Vaabenøvelse ophørte igen, efter højere Ordre, ved de fjendtlige Trappers Fremrykning, og Vaabnene blev skjult indtil videre. - I Foraaret indsamledes, efter privat Opfordring, frivillige Gaver til Krigsfornødenheder, og her i Sognet blev indsamlet omtrent 70 Rdl. Længere hen paa Sommeren blev der givet Strømper til Armeen. Til et Fond for de i Krigen Faldnes Efterladte tegnedes der i dette Pastorat 437 Rdl., at betale i 3 Aar. Iøvrigt føles her ingen af Krigens Byrder. Den Krigsskat, 6½Rdl. pr. Td. Hartkorn, som er udskreven, beklager sig ingen over; thi de flestes Formueomstændigheder er gode. Ogsaa i Aar havde vi en rig Høst paa alle Slags Korn og Foder. Mangen Mand har af gammel Rug et helt Aars Føde paa sit Loft. Rugprisen er 3½ a 4 Rdl. Kreaturerne holder sig ogsaa, uagtet det store Tillæg, i temmelig god Pris. Svin har aldrig været dyrere. Smør, Flæsk o. a. betales meget højt. Selv Bindetøjet, hvoraf dog langt fra saameget som tilforn tilvirkes, giver jævn Fortjeneste, Skovprodukter og Tørvekul betales bedre end nogensinde. Fattigdom ses næsten ingen Steder. Husmænd og Daglejere finder alle Vegne tilstrækkelig, ja ofte overflødig Fortjeneste. Saaledes har en Del i Sommer tjent sig en høj Dagløn ved Arbejde paa Hovedlandevejen fra Silkeborg til Ikast. -Tjenestefolk gør stedse større Fordringer, Haandværkere ligesaa. Til det forestaaende Rigsdagsvalg har i Kragelund Sogn, der hører til Viborg Amts 3. Valgkreds, som indbefatter Lysgaard og Hids Herreder, samt Sahl og Gullew Sogne, 80 Vælgere ladet sig indtegne paa Valg listen, i Funder Sogn kun 35, og i det store Thorning Sogn kun 26, i hele Valgkredse n ca. 650. Til et forberedende Valgmøde, der den 1. Oktober afholdtes i Hinge, var der kun mødt en Fjerdedel af Vælgerne. Diskussionen var ret interessant. De tvende Valgkandidater, Fabrikant Bruun, Ejer af Sejlgaard, og Cand. phil. Hoedt fra København, udviklede deres Anskuelser og besvarede de til dem fra adskillige Vælgere, især Præster, rettede Spørgsmaal. - I Levring paa en fri Plads, neden for Kirkegaarden, paa hvis ydre Kant et langt med fire Dannebrogssflag prydet Telt for Valgbestyrelsen var rejst, og lige overfor stod en Talerstol, smykket med Grønt og

Blomster, hvorunder Vælgernes Plads, der var indhegnet med Reb, var, afholdtes det egentlige Valg- møde, den 5. Oktober fra Kl. 10 - 3. Omtrent 550 Vælgere, fra Kragelund Sogn henved 70, var til Stede. Der blev holdt Taler af Herredsfogden og de to Valgkandidater. Bruun udtalte sig for det suspensive Konge Veto, for to Kamre, begge udgaaet af Folkevalg, for Valgret og Valgbarhed uden Fødsels-, Stands-, Klasse- eller Formuesforskel, for Religions-, Tale-, Trykke- og Forsamlingsfrihed. Hoedt erklærede sig derimod for et absolut KongeVeto, for Etkammer, for Jødernes Udelukkelse fra Adgang til Embeder, for Ophævelse af alle det frie Hartkorns Privilegier. Ved Afstemningen der foretoges ved Haandsoprækning, valgtes Brunn med stor Pluralitet (Stemme flerhed) og under Hurraraab. Hoedt begærede derpaa Afstemning til Protokollen. Men ogsaa her blev Udfaldet det samme: 4137 St. for Bruun, og kun 70, hvoraf 1 fra Kragelund Sogn, for Hoedt. Bruun proklameredes altsaa sotsn Kredsens Rigsdagsmand; han talte atter nogle gribende Ord til Vælgerne, der blev besvaret med levende Hurraraab, og Valgmødet var til Ende. Den hele Valgforhandling, Talerne o. s. v. gjorde et uudsletteligt Indtryk paa Folket. Man begriber nu først, hvad konstitutionel (forfatningsmæssig) Regering er, Folkelivet begynder at vaagne, politiske Diskussioner at høres i Bøndernes Samtaler, Aanden at opklares med Begreber om det, som

Almuesmanden hidtil ansaa for uforstaaeligt eller ligegyldigt; og ytrer en Del endog Frygt for »de mange Kong'er, vi nu iaar i Stedet for een«, saa begynder dog de fleste at indse, om end endnu uklart, Nyttens af folkets Delagtighed i Styrelsen, "Skattepaalægene og Statsskatternes Anvendelse. - Den slesvig-holsteinske Krig og Rigsdagsvalget har allerede fremkaldt en hidtil ukendt Interesse for Statens Anliggender.

1849.

Hvad man ikke havde ventet, skete dog, Vaabens.tilstanden førte ikke til Fred, Krigen, af en ganske anden Betydning end i Fjor, udbrød paany, og i Marts Maaned ilede de hjempermitterede Soldater til deres Faner, samt, foruden dem, det ikke ubetydelige Antal ældre og yngre Karle eller Mænd, der, som hen hørende til Reserven og Forstærkningen, eller udskrevne ved de i Vinter og Foraaret afholdte Sessioner, blev ind kaldt. Her fra Sognet er 10, hvoriblandt 2 gifte Mænd, i Tjenesten. Hidtil ved man dog ikke, at nogen af disse er falden eller saaret, skønt de fleste af dem allerede har været i llden paa forskellige Steder. En Mand fra Stenholt blev fanget i Kolding og ført til Rendsborg, men blev snart udvekslet. Med Post indtræffer der daglig Breve fra dem. Meget nedtrykt blev Stemningen her ved Efterretningen om den store tyske Hærs Indmarsch i Jylland og Fremrykningen over Vejle, Horsens og Skanderborg, medens vore Tropper alle Vegne, til Dels under blodige Kampe, maattet trække sig tilbage. Imidlertid er Frygten for Fjenden Ikke nær saa stor som forrige Aar, og Rygterne om Plyndring viste sig som oftest at være overdrevne.

Tirsdag den 29. Maj kom pludselig 150 bajerske Soldater, dels Kavalleri og dels Infanteri, de sidste paa Bøndervogne, fra Skanderborg af til Silkeborg, hvor de opholdt sig et Par Timer, spiste og drak og medtog to Stude og tre Svin, men forøvede ellers ingen Røverier.

- Lørdag den 9. Juni blev der af en Afdeling af vore Soldater ført gennem Funder, Sinding o. s. v. 65 churhessiske Kavallerister med tre Officerer, hvilke tilligemed 72 Heste Natten forud var taget til Fange i Nørre Snede, og derfra blev de ført til Randers. - Onsdag den 13. Juni kom 1400 Churhesser fra Horsens til Nørre Snede og udførte, med den raaeste Vandalisme, paa de uskyldige Beboere, fordi deres Landsmænd i denne By var bleven overrumplet og taget til Fange af de Danske. Foruden 18 Kreaturer og alle forefundne Levnedsmidler røvedes alle Ting af Værdi: Linned, Klæder, Køkkentøj, Penge o. s. v., Bohave, Vinduer, Døre m. m. blev sønderslaaet, Sengeklæder skaaret itu, og Prygl uddelt

til Beboerne. Især gik det ud over Kroen, Præstegaarden og Skolen. Deres Lejr havde de udenfor Byen. Næste Dag drog de tilbage -Natten før Søndag den 10. Juni laa dansk Kavalleri af 3. Dragonregiment og Infanteri i Thorning, Klodemølle, Sinding o. a. St. Alle, ca. 150 Mand, drog i Dag Sydvest paa ind i Hammerum Herred. - Onsdag den 20. Juni kom ca. 850 Mand af vore Soldater, dels Infanteri paa Vogne, dels Dragoner, igennem Thorning, de drog ud i Vesteregnet. Dagligen, ved Nat som ved Dag, passerer Stafetter gennem Klode Mølle baade fra øst og Vest, to, tre eller fem hver Dag. Den 24. Juni kom en stor Del af vore i Vesteregnet værende Tropper tilbage gennem Thorning og Vinderslev Sogne. Aarsagen hertil menes at være Fjendens Fremrykning i Østeregnet. I Gaar hørte vi, at Aarhus var bleven besat med 7000 Mand, Preusser og Rigstropper. - Mandag den 25. Juni, om Formiddagen Kl. 11, drog ca. 200 Soldater, dels Dragoner af 3. Regiment og dels Infanteri, de sidste paa 30 Vogne, her forbi ad Vejen fra Klode Mølle til Pederstrup, efter Randers. - Den 27. Juni kom atter en Del Krigsfolk af vore Vester fra til Vinderslev. - Fredag den 29. Juni passerede 126 Dragoner og en Del Infanteri, øst fra, gennem Kragelund og Klode Mølle, og drog Vest paa. - Torsdag den 5. Juli. Vi kunne nu hvert Øjeblik vente Fjendernes Besøg her. I Tirsdags trængte 2400 bajerske Soldater over Kongensbro, efter en Times Kamp med vore Jægere, og tog Kvarter i Højbjerg og Palstrup, hvor de røvede Kreaturer, Levnedsmidler, Linned, Klæder m. m., desforuden ødelagde de meget for adskillige af Beboerne. Samtidig hermed gik et andet Korps Bajere over Resenbro og recognoserede (udspejdede) i Grauballe, Nisset o. a. St., men her forøvedes intet ondt. I Silkeborg ligger nu atter Bajere, som er meget slemme. - Den 6. Juli. I Gaar forlod atter Fjenderne vor Egn og trak sig tilbage hen imod Aarhus og Skanderborg. Formodentlig frygtede han for vore Tropper, hvoraf, efter Rygtet, en stor Del skal ligge i Viborg. - Tirsdag den 10. Juli. Allerede i Lørdags kom hertil, om Middagen ved Stafet fra Brædstrup den glædelige Efterretning om, at Danskerne i Fredags, den 6. Juli, havde vundet en fuldstændig Sejr ved Fredericia over hele den slesvigholsteinske Arme, der nu i to Maaneder forgæves havde belejret og beskudt denne Fæstning. Som en Følge af dette Fjendens Nederlag siges allerede, at Preusserne og Rigstropperne er i fuld Tilbagetog Syd paa. Nu haaber vi ikke videre at blive foruroliget af Skræk for disse ubudne Gæsters røverske Besøg. - Tirsdag den 17. Juli. I Forgaars Nat gjorde den her i Herredet staaende Kommandoen Tur til Fuldbro Mølle og tog der til Fange 11 preussisk - posenske Menige samt 1 Officer. En af vore Dragoner blev skudt; han blev i Gaar begravet paa Gødvad Kirkegaard. Endnu holder Fjenden Aarhus stærkt besat; men Bajerne, der udgjorde venstre Flanke og huserede' slem her i Landet, er nu borte. - Søndag den 22. Juli. Endelig er nu den i Berlin afsluttede Vaabenstilstand bleven officiel bekendtgjort. Inden faa Dage er Jylland befriet for den fjendtlige Occupation (Besættelse). Altsaa er da Krigen til Ende for i Aar, og vi blev da ogsaa denne Gang forskaonet for dens Byrder og Lidelser; thi de enkelte Kørsler for vort Militær, de enkelte ridende Stafetter og et Par Nætters Indkvartering er jo for intet at regne. - Den 25. September. Af de 20 Karle, som her fra Sognet var i Krigstjeneste i Sommer, er nu de halve vendt tilbage som hjempermitterede. De har alle et godt Udseende og synes ikke at have lidt noget paa Helbreds Vegne. Ej heller er nogle af de i Tjenesten forblevne Karle syge eller saarede. - Høsten i Aar gav vel næppe saa stort et Udbytte som forrige Aar, dog var det i det hele taget ret godt. Imidlertid begynder Landmanden atter at føle Tidens Tryk. Skatterne er, som Følge af krigen, steget betydeligt, Folkelønnen har naaet en Højde, hvorom man tidligere ingen Forestilling hat kunnet gøre sig, Priserne paa Korn og Kreaturer er yderst lave; og den Overflod af Penge, man for et Par Aar siden troede at finde, synes at være forsvunden.

Den 4. December foretages der Valg af Folketingsmedlem for Viborg Amts 3. Valgkreds i Levring. Blandt de tre Kandidater: Bruun, Hoedt og Gaardmand Christen Jensen af Balle Sogn, valgtes ved Kaaring med stort Flertal den sidstnævnte til Kredens Folketingsmand. Som Valgmænd til Landstingsvalget, der foretoges i Randers den 29. Decbr., var her fra valgt Tørleff, Klodernølle, og Skolelærer Anholm i Funder.

1850

Den 5. Marts 1850 brændte Joh. Fr. Boyes Kolonisted Nordre Frederiksmose. Aarsagen til Ildens Opkomst blev ikke opdaget. - Den 31. Maj: Alle hjempermitterede Soldater er nu atter bleven indkaldt. De rejste ikke med godt Mod. Alle længes haardt efter Freden, men befrygter meget, at Krigen paa ny vil bryde ud. Priserne paa Korn, Kreaturer og Fedevarer er vedvarende temmelig lave. 3 Rdl. betales for 1 Td. Rug, 20 Rdl. for 1 Stud, der forhen kostede 40, 14 Skill. for 1 Pund Smør, 4 Mk. for 1 Maanedsgris. Men Kul, Bark og Bindetøj finder god Afsætning til sædvanlige Priser. En Del Husmænd finder god Fortjeneste ved den nye Hovedlandevej gennem Funder og Bording Sogne. Folkelønnen er nu her i Egnen 30 a 40 Rdl. for en ung Karl eller stor Dreng, 50 Rdl. for en Avlskarl, 20 a 30 Rdl. for en Pige, 24 a 32 Skill. daglig for en Daglejer og dertil Kosten. - 5. August. Freden med Preussen og Forbundet kom vel i Stand den 2. Juli i Berlin; men med Holsteinerne udbrød straks derefter Krigen paa ny, og det skæbnesvangre Slag ved Isted den 25. Juli bragte hele Slesvig i vor Magt. Efterretningen om den dyrekøbte Sejr naaede allerede hertil den 28., og med megen Ængstelse saa vi den næste Postdag i Møde. - Nu er Breve kommen fra de fleste af Soldaterne her fra Sognet, som har været med i hint haarde Slag. Ingen af dem, fra hvilke Breve er indløbet, har taget nogen Skade. - Den 17. Oktober. Uagtet de haarde Kampe, Armeen har maattet udholde, og den megen Sygelighed, der hersker hos den, har dog hidtil ingen af Mandskabet fra vort Sogn taget nogen Skade. Vel har flere blandt dem været syge, men de er, saavidt vi ved, alle i Live. Man har nu næsten opgivet Haabet om, at de skulle komme hjem i Efteraaret. Det værste er, at der iblandt de Udkommanderede er seks gifte Mænd; der besidder Gaarde eller Huse, og for hvilke Sognebeboerne maa arbejde.

Sidste Høst var mindre rig; dog gives der højst forskelligt Udbytte paa de forskellige Steder, selv i en og samme By. Overalt skal Foderudbyttet være stort, og næsten ingen Udførsel finder Sted, saa er nu Priserne sunket til det allerlaveste Punkt: 10 a 20 Hdl. for en jævngod Stud, 40 for den allerbedste, 6 a 10 Hdl. for en god Malkeko, 4 a 8 Hdl. for en god Slagteko eller Ungnød. Hug koster for Tiden 4 Hdl., Byg 14 a 16 Mk., Havre 9 a 13 Mk. Td.; men ikke mange her omkring har Korn til Salg. Bindetøj og Kul finder derimod vedvarende god Afsætning, kun er Bark og Slagler mere treven. Handelspladsen i Silkeborg, der i Aaret 1845 tog sin Begyndelse, er nu bleven en ordentlig lille By, \\\ der tæller 4 a 500 Indvaanere. Her bor nu tre Købmænd, og Haandværkere er der af forskellig Slags, 4 stærkt besøgte aarlige Markeder og Torvedag hver Lørdag holdes. De fleste af Beboerne her paa Egnen søger nu til Silkeborg med deres Produkter: Korn, Smør, Æg, Høns o. s. v., og indkøber deres Fornødenheder der, for saa vidt de ikke hos Hjemmekræmmere kan tiltuske sig disse mod Bindetøj. Mølleren i Klodemølle har nu ogsaa faaet Handelsprivilegium, og hos ham faaes nu ogsaa de fleste Slags Købmandsvarer. - For den arbejdende Klasse har de sidste 2 a 3 Aar været en gylden Tid. Daglejeren fortjener sine 2 Mk. daglig tilligemed Kosten, og uden samme endog ofte, især ved Hovedlandevejen, indtil 1 Rdl. Haandværksmanden faar i Forhold dertil sit Arbejde betalt. Tjenestefolk ved ikke, hvor højt de skal opdrive Lønnen, og er højst vanskelige at tilfredsstille med Hensyn til Kosten.

1851

Den 18. Februar 1851. Den treaarige Krig er nu endt med Sejr og Hæder, og den største Del af de udkommanderede Soldater er i disse Dage vendt tilbage til Hjemmet. De her i Sognet hjemhørende Karle der tjente i 9. Linjebataillon, samt nogle af Trainkuskeklassen, er kommen hjem, og flere ventes. Kun det yngste Mandskab forbliver ude, dels i Garnisonerne og dels indtil videre i Syd-Slesvig. Alle de hjemkomne har et godt Udseende, og der høres ingen Klager over udstaaede Besværligheder. Af nogle og tyve Karle og Mænd her fra Sognet, der har været med i denne treaars Krig, er ingen falden, ingen saaret, og ingen har mistet Liv og Helbred ved Sygdom. - Alle glæder sig nu inderligt over Krigens Ophør og haaber det bedste af Fremtiden.

Den 4. April. Næsten overalt, saavel i Købstæderne som paa Landet, blev de hjemvendte Krigere modtaget med Festlighed, Gilder og Bal. I alle Nabosognene her omkring har Beboerne ved frivillige Sammenskud ladet foranstalte Bal for de hjemkomne Soldater. Alene Kragelund staar hermed tilbage, da Listerne, som blev baaret omkring, kun blev paategnet med saa smaa Bidrag, at intet Bal derfor kunde holdes. Ej heller sendtes herfra, som fra andre Sogne, sidste Efteraar Understøttelse til de Karle, der laa i Felten. Pungen er jo hos mange slap, og Interessen for det offentlige kun liden, især hvor det kommer an paa Pengebidrag. Med Krigens Ophør synes nu den for tre Aar siden vakte Interesse for offentlige Anliggender ganske at have tabt sig. Selv om Rigsdagen og de indre Forhold, hører man kun sjældent Tale. Til et kommunalt LIV mærkes aldeles intet. Alle bevæger sig i deres egen snævre Kreds, ligegyldige for, hvad der angaar det fælles Vel. Ja man hører endog mange flere paa den mest ufornuftige Maade laste vor nye Statsforfatning, end man hører Ytringer om Haab om dens heldbringende Indflydelse paa Fremtiden. »Hvad godt udretter Rigsdagen, den koster Landet mange Penge, Skatterne er jo ikke bleven formindskede, men snarere højere, og vi havde det godt nok forhen«. Saadanne Ytringer af Uvidenhed og Dumhed hører man sædvanligt, selv af saadanne, der ville gælde for mere end Bønder. Af Sogneforstanderskabets Medlemmer udtraadte sidste Nytaar 5: Christen Møll, Søren Rasmussen, Tørsleff, Christen Rydal og Christen Hessel. I deres Sted valgtes: Christensen paa Charlottenlund, Jens Refshale, Anders Holgaard, Ebert Jørgensen og Christen Smed. Senere er Sogneforstander Jens Drejer død, og i hans Sted valgtes Gaardmand Anders Revl i Funder. - Bivejenes Grundforbedring, der nu i tre Aar har været standset, skal til næste Sommer fortsættes med Kraft. - I det haarde Vejr den 1. Marts ihjelfrøs en 15aarig Pige fra Elling Mark. Førrige Vinter druknede tre Børn fra Nørskovgaarde, idet de paa Vejen til Skole gik ud paa den tynde Is paa en liden Dam.

Den 22. Oktober. Efterat de sidste har været gunstige, især for den arbejdende Klasse, tegner det nu til et knapt Aar for Smaafolk. Rugavlen er alle Vegne, lige saa vel paa de bedre som paa de slettere Jorder, næppe halv saa stor som sædvanligt, og intet haves i Behold fra Fortiden. Kun de større Gaardmænd har avlet saa meget, at de kan brødføde sig, og en Del har af Pengemangel solgt nogle faa Tønder Sæderug, og de vil vist komme til at mangle dem til Sommer. Ogsaa Kartofler og Boghvede har i Aar givet meget ringe Udbytte. Byg- og Havreavlen er vel god; Illen paa de bedre Jorder maatte meget høstes grønt, og endnu sees hist og her Korn staaende paa Marken. Den kolde, fugtige Sommer var vel Grunden til, at Høsten gav saa liden Udbytte. Man frygter her omkring for stor Fodertrang og, hvad endnu værre er, for Brødtrang. Allerede er det næppe muligt her paa Egnen at faa Rug, Kartofler eller Byg tilkøbs, og bliver der til Foraaret ingen Indførførsel, vil det komme til at se galt ud for Flertallet af Familjerne. Priserne paa Korn m. m. er højst forskellige: Rug er købt for 6, 7 og indtil 8 Rdl., Byg koster 4 Rdl., Havre 13 a 15 Mk., Kartofler 8 a 10 Mk.; men som sagt, det er vanskeligt at faa noget at købe. Smør koster 24 Skill. og Kød 4 a 10 Skill. Pundet. Priserne paa Kreaturer er op og ned, dog ikke saa lave

som i Fjor, og hvad der er godt i Stand kan sælges til nogenlunde gode Priser. Magre Køer og Svin er uafsættelige, da ingen har noget at fede dem med. For Arbejdsfolk har Fortjenesten hidtil endnu været meget god, især ved Vejene og ved Anlægget af den store Dæmning ved Sejlgaard. Ved denne Gaard, som for 6½ Aar siden købtes af Fabrikant Bruun, har Ejeren i Sinde at anlægge en stor Klædefabrik. I dette Øjemed er i Aar, med en Bekostning af flere Tusind Rigsbankdaler, opført en kolossal Dæmning over Aaen. Men uheldigvis havde de rige Vandvæld i Bankerne en saadan Magt, at Vandet i Natten til sidste Lørdag, den 18. Oktober, pludselig gennembrød Dæmningen, ødelagde denne aldeles, bortrev Løgager Bro, bedækkede Engene med et tykt Lag Grus og anrettede i det hele en Skade, der takseredes til 10 a 14,000 Rdl. Man mener dog, at Ejeren, uden at lade sig skrække ved dette Uheld, til Foraaret atter vil paabegynde Anlægget af en ny Dæmning paa samme Sted. - Landejendommene er, uagtet de forøgede Byrder og den fordoblede Arbejds løn, nu ikke blot lige saa høje i Pris som før Krigen, men endog - især hvad Smaasteder angaar - dyrere. En meget ringe Anneksgaard ved Funder Kirke, hvorfra 2 Parceller er skilte, solgtes i Sommer til en Sjællænder for 1400 Rdl. En anden Sjællænder købte et Hus paa Kragelund Mark med 6½ Skp. Hartkorn for 900 Rdl., foruden en aarlig Aftægt, der kan anslaaes til 40 a 50 Rdl. om Aaret. - Grundforbedringsarbejdet paa Sognets Veje paabegyndtes vel atter i Aar, efter tre Aars Hvile, men kun enkelte Smaastykker blev halvfærdige. En tredobbelt Stenkiste blev i Fjor, til Dels for Amtets Regning, opført over Engesvang Bæk paa Vejen til Firhusene og Bording. - Ved sidste Folketælling i Febr. 1850 havde Kragelund 611 og Funder Sogn 466 Personer.

Den 27. Oktober døde pludselig efter faa Timers Sygdom Kirkesanger og Skolelærer Pors i Krage lund. Han blev kun 32 Aar gammel, kom her i Maj 1847 og efterlader sig Kone og et Barn. I hans Sted blev først Hossen fra Sjørslev og senere Jensen fra Norring kaldet til Kirkesanger og Skolelærer i Kragelund. - Det var sørgeligt, at i et Aar, hvor Rug- og Kartoffelavlens gav et saa ringe Udbytte, saa stor en Mængde Byg og Havre blev ødelagt paa Marken. Paa de større Landejendomme, f. Eks. Duelund, Frijsenborg o. a., indkørtes sidst i Oktober og først i November mange hundrede" de Læs Byg, der blev lagt i Gaardene som Strøelse. Udsigterne er her omkring og i hele Vesteregnet meget mørke. Mange Smaamænd har allerede opspist. Vel kan nu Rug, Gryn og Mel faaes tilkøbs, dels i østeregnet og dels i Møllerne her; men Priserne er 8 Rdl. og derover for 1 Td. Rug, 1 Rdl. og derover for 1 Skp. brækkede Byggryn, 1 Rdl. for 1 Skp. Ærter, 1 Rdl. 2 Mk. for 1 Skp. Boghvedegryn. Kartoffler kan ikke faaes, om man end vilde give 3 Rdl. for Tønden.

1852

Den 18. Juli 1852. Den Frygt for et haardt Trængselsaar, som ved Vinterens Begyndelse var almindelig, afløstes dog ved Foraarets og Sommerens Komme af blide Udsigter, og man kan næppe paavise een Familie, der egentlig kom til at lide Nød. Formedelst den i det hele taget milde Vinter blev Fodertrangen ej af stor Betydning. Korn o. a. Fødevarer vedblev at være dyre, men de var dog stedse til at faa, dels hjemme og dels fra østeregnet. Prisen vedblev at være 1 Rdl. for 1 Skp. Rug, 1 Rdl. a 8 Mk. for 1 Skp. Gryn. Mange Handelsmænd lod afholde Kornauktioner, hvor Fattigfolk kunde købe paa Kredit til Efteraaret. Her blev Priserne rigtignok noget højere, og det vil falde haardt for mange at klare deres Auktionsregninger. For Haandværkere og Arbejdere har Fortjenesten været omtrent som de foregaaende Aar. Det ualmindelig gode Sommer - vejrlig, indtil Begyndelsen af Juli, frembragte en hidtil næsten ukendt Frodighed af Græs og Korn, selv paa de allerringeste Jorder. Kreaturerne er derfor kommen i temmelig høj Pris, og Kornpriserne dalede betydeligt, Saa 1 Td. Rug kunde købes for 6 Rdl. Imidlertid har nu de sidste to Ugers brændende Solhede meget nedstemt de glade Forhaabninger om en

overvættes rig Kornhøst. Paa Rugen har der sat sig et honning -harpixagtig Slim, hvorved mange Kærner trues af Fordærvelse og bliver Meldrøjer, og paa san dige Jorder har Byg og Havre allerede faaet et gulladent Udseende.

En ualmindelig stor Omsætning af Jordejendomme, til Dels forbunden med Udstykning, har i Aar fundet Sted her i Sognet. Jens Smeds Gaard i Kragelund, ca. 4½ Td. Hartkorn, blev solgt uden Besætning til en Sjællænder, Peder Jensen, for 2700 Rdl. og med Forpligtelse til igen for en vis lille Sum, 300 Rdl., at afhænde Aftægtsjorden, samt Buskheden og en Del af Skoven til den forrige Ejer. Mads Præstes Gaard i Kragelund, 7 Skp. Hartkorn, købtes af en anden Sjællænder for 1000 Rdl. og en stor Aftægt. Sidstnævnte Køber byttede derefter Gaard med Niels Smed, 10 Skp. Hartkorn, og gav 1050 Rdl. i Bytte, hvorved tillige sidstnævntes Buskhedelod fraskiltes, samt en Del af Skoven. Kragelund Kro solgtes af en N. Hjorth til Jens Andreasen Sjelle for 2500 Rdl. N. Hjorth købte Ane Kriegers Hus i Buskheden for 500 Rdl. To Buskhedelodder, Ole Hansens og Laust Ungstrups, købtes af H. Chr. Nebel og bebyggedes. Paa en Laust Ungstrups Gaard forhen tilhørende Hede-, Skov- og Moseparcelopbyggedes et nyt selvstændigt Sted. Chr. Ostersens Sted Sortehøj, 6¾ Skp. Hartkorn, var i Efteraaret solgt til en Sjællænder for ca. 900 Rdl. og en stor Aftægt. Chr. Mølls Toft og Gaardsplads i Kragelund By er solgt til en Anders Nebel for 200 Rdl., og et Chr. Møll tilhørende Hus sammesteds med Toft til Chr. Væver for 200 Rdl. Steincke købte et lille Hus med Have for 80 Rdl. Den østre Gaard i Refshale, 14 Skp. Hartkorn, udstykkes nu i en Hovedparcel, der beholder hele den gamle Agermark og 3 Parceller, der allerede er bebyggede; desuden er paa noget af begge Gaardes Jord etableret et nyt Ejendomshus. Paa denne Gaards Mark lever nu 30 Mennesker, før var der kun 6. Paa Klosterlunds østre Mark er der i Fjor og i Aar opført en ny Gaard, kaldet Fastruplund, hvis Bygninger har kostet ca. 900 Rdl. at opføre. Paa Engesvang Krat, der for nogle Aar siden udstykkedes, er nu 4 Selvejerhuse etableret. I Skygge er fra Østergaarden i Aar bortsolgt en Eng- og Hedeparcels ved »Halen« for 350 Rdl., hvilken Parcel nu ogsaa skal bebygges. Ved Lov af 29. Marts d. A. er fastsat de Vilkaar, hvorpaa samtlige Kolonister skal overtage deres Steder som Selvejendom. De venter nu snart at faa Skøderne. De spekulerer allerede dels paa at gøre Pengelaan, dels at udstykke. Tre Gaarde paa den østre Koloni er allerede i Sommer bleven delt, og snart vil vistnok Stedernes Antal her blive fordoblet. I det hele er i Aar 9 nye, selvstændige Avlsbrug bleven oprettet her i Sognet, og 7 fremmede Familjer er flyttet hertil. Priserne paa Jordejendomme er i stadig Stigning. For 1 Td. Hartkorn betales 1200 til 2000 Rdl. Hedeparceller paa ½ til 1 Skp. Hartkorn koster 200 Rdl. uden Bygninger, Gaarden Charlottenlund, 3¾Td. Hartkorn, takseredes for 25000 Rdl., og Ejeren forrenter nu 12000 Rdl. derpaa. Ved de nu ogsaa her i Sognet i Gang komne Forbedringer i Landbruget faar Egnen efterhaanden et ganske andet Udseende. Hederne aftager me'r og me'r, Mergling drives med Kraft, især ved raa Jorders Opdyrkning, af Ejerne af Charlottenlund og Klodemølle, nogle Husmænd i Sinding Hedehuse, Engesvang-Mændene, en Mand i Firhuse og en Mand i Stenholt. En Del Tørvemoser opdyrkes ved Forbrænding og giver, uden Mergel og Gødning, en god Afgrøde. I Skygge. Elbæk og Firhuse har man i de senere Aar anlagt Enge, hvor før var Hede eller Mose, idet man leder Bækkens Vand ind i Grøfter, anlagt oven for, og lader det herfra til visse Tider nedrisle over det herved til Eng forvandlede Stykke. Høavlen er herved mere end fordoblet. Ved Klodemølle er Kunstenge anlagt. Ogsaa med Hensyn til Bygninger ser Egnen nu ganske anderledes ud end for nogle Aar siden. Ej blot er Stedernes Antal betydeligt forøget, men ogsaa i Henseende til Bygningsmaade er store Forandringer foregaaet, og mange nye, smukke, til Dels grundmurede Huse er fremstaaet, i Stedet for de lave, gamle Bindingsværkshuse, man før

næsten udelukkende saa. Klodemølle, Charlottenlund, Klosterlund, Fastruplund, 2 Gaarde i Engesvang, 1 Gaard i Skygge og 3 a 4 fra Kragelund By udflyttede Gaarde er især bleven smukt og solidt opbyggede. Ogsaa indrettes nu Bygningerne langt mere bekvemt og hensigtsmæssigt, og man anvender mere Flid paa deres ydre Udpyntning. Luksus i Klædedragt, Bohave, Køretøj m. m. er i stærk Tiltagende. Herved faar Folk ogsaa større Smag for Renlighed og Orden. I Kundskab og Aandsdannelse spores derimod mindre Fremgang, og kun faa befatter sig med Læsning. Vel læres nu mere i Skolerne end forhen; men de fleste glemmer igen efter Konfirmationen det, de før denne havde lært. Kun enkelte Forældre har Sans for Børnenes Oplysning, og Skolegangen er i Almindelighed højst ustadig. Til de »Hellige« hører man nu kun lidt; i det hele udgør deres Antal her i Sognet kun 6 Familjer. En »hellig« Familje i Trehusene er gaaet over til Baptisterne og har ladet sig omdøbe. Efterat den til Skolelærer i Kragelund kaldte Rossen igen var forflyttet til Sjørsløv, blev i Maj Jensen fra Norring beskikket til Skolelærer her. - Den 31. Maj, Pinsedag, holdt Biskop Brammer Visitats i Kragelund Kirke og Dagen efter i Skolerne. - Den 28. Juni kom Kongen med sin Gemalinde til Silkeborg og opholdt sig der i to Dage. Silkeborg er nu bleven aldeles lig en lille Købstad, der allerede tæller 800 Indvaanere, og den ene nye Bygning rejser sig efter den anden med mageløs Hurtighed. Nu findes der 8 Købmænd, 2 Gæstgivergaarde, flere Værtshuse og Haandværkere af al mulig Slags. Byen er nu Handelsplads for hele Omegnen, Hver Lørdag tager Folk herfra til Silkeborg Torv, hvor de afsætter Smør, Æg m. m. og igen køber deres Fornødenheder. Vi har altsaa nu kun 1 a 2 Mil til Købstad, i Stedet for 4 a 7 forhen. -

Det paatænkte Fabriksanlæg ved Sejlgaard blev ikke til noget, idet Ejeren, ved sidste Efteraar lidte store Tab, lod sig afskrække fra videre Forsøg.

Den 4. August foretoges det almindelige Folketingsvalg i Levring. Af de tre Kandidater, der havde stillet sig, fik Kredsens hidtilværende Folketingsmand, Christen Jensen, 262 Stemmer, Pastor Bendix af Højbjerg 129 og Niels Albertsen af Astrup 86 Stemmer. - Førstnævnte var saaledes genvalgt. Her fra Sognet var mødt 33 og fra Funder Sogn 5 Vælgere; alle paa 1 nær stemte paa Chr. Jensen.

1853

Paa Grund af Folketingets Opløsning foretoges der den 26. Februar 1853 nyt Valg i Levring. Fire Kandidater havde stillet sig, nemlig den hidtilværende Rigsdagsmand, Chr. Jensen, der paa Rigsdagen har stemt med Regeringen, Proprietær Jacobæus fra Borupgaard der erklærede sig imod Regeringen, Niels Albertsen, der er »Bondeven« og altsaa vil støtte Regeringen, samt en Sognefoged fra Laurberg, der vilde det samme. Ved Afstemningen erholdt Chr. Jensen 366, Jacobæus 309 og Niels Albertsen 253 Stemmer. Chr. Jensen var altsaa genvalgt. Omtrent 1000 Vælgere havde indfundet sig. Fra Kragelund og Funder Sogne mødte 80 Vælgere; af disse stemte 71 for Chr. Jensen, 8 for Jacobæus og 1 for N. Albertsen.

Sidste Aars Høst gav et meget godt Udbytte, hvad Hø og Foder angaar, hvorfor ogsaa Kreaturerne siden har holdt sig i meget høj Pris. Udbyttet af Sæd er som i et Middelaar. Desuagtet vedbliver Kornpriserne at være temmelig høje, f. Eks. 5 Rdl. a 5 Rdl. 2 Mk for 1 Td. Rug. Af Ejendomshandeler foregik der atter to sidste Efteraar. Niels Smeds forrige Gaard i Kragelund blev solgt til en Sjællænder for 2100 Rdl., og Poul Nielsens Sted Malmhøj til Naboen Niels Thomassen for 500 Rdl. og en betydelig Aftægt. To af mine Naboer døde i Fjor af Tæring: Daniel Hørmann den 24. Juli og Jesper Jensen den 2. November.

Da Folketinget paa ny opløstes af Regeringen, maatte der atter foretages Valg den 27. Juni i Levring. Denne Gang stillede sig Chr. Jensen og Niels Albertsen, af hvilke den første genvalgtes med 340 Stemmer, medens N. Albertsen kun fik 150. Fra Kragelund-Funder Kommune var 59 Vælgere mødt, der alle stemte paa Chr. Jensen.

Den 7. September. Priserne paa alle Livsfornödenheder er efterhaanden steget til en hidtil ukendt Højde, og Penge synes næsten kun at have halv Værdi imod forhen. Rug har i Sommer før kostet 6 a 8 Rdl., nu 9 Rdl. Td., uagtet saavel forrige som dette Aars Høst gav et jævnt godt Udbytte af al Slags Korn. Byggryn koster 1 Rdl. pr. Skp., Kartoffler 8 Mk. Tønden. Men endnu langt dyrere er Fedevarer: 1 Pund Smør koster nu 28 a 30 Skill., ja Mejerierne faar over 80 Rdl. pr. Td., og dog havdes Foder i Mængde sidste Vinter, og paa Græs har ej heller været Mangel i Sommer. - Almindeligt Oksekød koster 10 a 12 Skill. pr. Pund, Flæsk 20 a 24 Skill., fersk Aal 1.2 Skill., røget Aal 18 Skill., Æg koster 20 Skill. Snesen. Paa Grund af de høje Smørpriser anyender Bønderne her paa Egnen en ganske anden Omhu paa at passe deres Køer, end det tidligere var Tilfældet, da Køerne altid blev tilsidesat for Studene, ja selv for Faarene. Hver Lørdag løber Smaafolk med deres Smør og Æg til Silkeborg og har deraf en betydelig Indtægt. Ogsaa Kreaturerne holder sig stadig i høj Pris. Allerdyrest er dog Svinene: 1 Maanedsgris har i sommer kostet 3 a 5 Rdl., og en Gris, der var tre Maaneder, betaltes ofte med 10 Rdl. og mere. Blandt Faarene her paa Egnen var der sidste Foraar Sygdom, en Slags Raaddenskab i Næsen; dog døde kun faa deraf. Man brugte Schvarzstikkerolie derimod. - Arbejds- og Folkelønnen svarer til de høje Produktpriser. De fleste Husmænd her omkring har i Sommer haft Arbejde paa Amtsvejene. Det er højst vanskeligt at erholde en Daglejer, og Tjenestefolkene ved ikke, hvor højt de vil rejse Lønnen. Af Ejendomshandeler er atter nogle smaa foregaaede. Fra Kolonistedet Middelfrederiksdal er solgt en Hedeparcel, hvorpaa et Hus er opført. I Buskhede er et nyt Ejendomshus fremstaaet i Aar. Ved Skygge Hale bliver nu bygget to Parcelhuse, og en er bygget paa Firhus Hede. Laust Ungstrups Gaard i Kragelund er udflyttet, Toften og Gaardspladsen solgtes til Daniel Møll for 350 Rdl., saa Byen har faaet en Gaard mindre. - I Kragelund Kirke er Mandsstolene bleven omdannet, og Konfirmandstolene i Koret er bort taget. - Ved Sognevejene er kun lidt gjort. - En stor, ny Vejrmølle er sidste Aar opført Syd for Thorning, og i Forbindelse dermed er i Aar anlagt et Bageri.

Den 31. December. Ligesom Krigen for 4 a 5 Aar siden hærgede flere af Landets Egne og alle Vegne bragte forøgede Byrder, saaledes har nu en anden Landeplage, den frygtelige Kolerasyge, i dette Aar hjemsøgt København tilligemed adskillige af de andre Købstæder, saasom Aarhus, Aalborg o. fl., og endelig truer nu den forhaanden værende Dyrtid med at blive en anden Landeplage. Dog, hvad er alligevel disse Plager at regne mod de Lidelser, vore Forfædre saa ofte maatte prøve! Krigslarmen hørtes kun i enkelte Egne, og saa snart den var bragt til Tavshed, var næsten ogsaa de fleste af Krigens Spor forsvunden. De ca. 4000 Ofre af Menneskeliv savnedes kun i deres Familjekreds, og ej engang i forøgede Skatter mærkes Krigens Følger. - Smitsoten bortrev sidste Sommer vel nok saa mange som forhen Krigen, og de Kommuner, den traf ind paa, blev ogsaa i økonomisk Henseende meget medtagne og led føleligt Næringstab; men det var dog kun enkelte Byer, der rantes, og disse var for største Delen folke- og pengelige. Dyrtiden falder vel haardt paa de ejendomsløse Klasser; men disse har ogsaa mesten Dels god Fortjeneste, og for de Landmænd, som har noget at sælge, er det en Guldalder, da de høje Priser egentlig ikke er fremkaldt af en daarlig Høst, men af den stærke Udførsel til fremmede Lande. For Tiden betales Rugen med 9 Rdl., Byggen med 5 a 6 Rdl., Havren med 3 a 4 Rdl., Boghvede med 3½ a 4 Rdl., Kartoffler med 1½ a 2 Rdl. pr. Td. Smør koster

24 a 26 Skill., fersk Flæsk 16 a 18 Skill., Oksekød 7 a 10 Skill. pr. Pund. Næsten alle andre Fornødenheder er ligeledes stegen i Pris, dels paa Grund af den højere Arbejdsløn, dels - hvad f. Eks. Trælast, Kul, Salt m. m. angaar - formedelst de usædvanlig høje Skibsfragter. - Her paa Egnen mærkede vi ikke synderligt til Krigens Tryk. Endnu mindre fornåm vi noget til Kolera eller anden Smitsot. I de fleste Nabokommuner gjorde man nogle smaa Anstalter til at tage imod Sygdommen, hvis den skulde komme; men her foretoges ikke det mindste i den Henseende. Men mere ængstes man for Dyrtiden. De, der havde Korn at undvære, har, lokket af de høje Priser, allerede solgt saa meget, at de vanskelig siden hen kan undvære noget fra eget Forbrug. Derimod vil sikkert de fleste Parcellister komme til at købe Rug, ej at tale om nogle faa Smaafamiljer, der ingen Avl har. Hvorfra disse vil faa Brødet, maa Gud vide! I de fleste andre Kommuner bar de større Gaardmænd forpligtet sig til at tilbageholde et vist Kvantum Korn, som kunde antages at være tilstrækkelig for Kommunens Beboere indtil næste Høst. Men hos os er aldeles intet gjort. Mange frygte og for Fodertrang, da sidste Høst var mindre end middelmaadig, især hvad Rug og Byg angik, hvorimod Boghveden var ualmindelig god. Desuagtet er Kreaturerne endnu i ret god Pris.

I Stedet for de nu fratrædende Sogneforstandere: Søren Andersen, Jens Refshale, Jens Andersen, Paarup, og Anders Revl, er valgt: Søren Malmhak, Jens Olesen, Kølvråa, Peder Dreier i Paarup og N. J. Hoberg i Nørskov, hvilke fra i Morgen begynder deres Funktion for 6 Aar. - For et Par Maaneder siden sammenskred en ny Brønd i Skygge og begravede en Brøndkaster, der først anden Dagen, med megen Anstrengelse, blev funden og draget op.

1854

Den 16. April 1854. Vinteren er for længst forbi, og Foderet slog godt til. Man hører heller ingen Klage over Mangel paa Korn. Priserne er rigtignok endnu høje, men er dog dalet en Del; men for enhver Mand, der kan og vil arbejde, er der ogsaa allerede god Fortjeneste at erholde, f. Eks. ved Vejarbejde, hvor en Person uden synderlig Møje kan fortjene 2 a 3 Rdl. ugentlig og Kosten til. Vanskelighederne ved at faa Tjenestefolk bliver længer jo større. En god Karl bydes 50 a 60 Rdl. i Løn, en Pige over 30 Rdl. og en nylig konfirmeret Dreng 14 a 18 Rdl. Kornpriserne er for Tiden: Rug 8 Rdl. a 8 Rigsdaler 2 Mark, Byg 5 Rigsdaler 3 Mark a 6 Rigsdaler, Havre 4 Rigsdaler, Boghvede 4 Rigsdaler, Kartoffler 2 Rdl. pr. Td., Smør koster 28 a 32 Skill. Pundet. Kreaturerne har næsten aldrig været i saa høj Pris som i Vinter, især siden sidst i Marts: et Par almindelige Arbejdsstude betales med henved 100 Rdl., en Kælveko med 40 Rdl. - En Tid i Vinter, nemlig i Januar Maaned, ængstedes man her paa Egnen ved adskillige stedfindende Indbrudstyverier, hvis Gerningsmænd forblev uopdagede, saasom hos Laust Eskildsen i Thorning og 3 andre Steder imellem Thorning og Kjellerup, tillige i Sejling Præstegaard, senere i Løgager, i Guldforhoved o. fl. St. Sædvanligt var det Spisevarer eller Klæder, der blev stjaalet. Saadanne Forbrydelser har ej i mange Aar fundet Sted her i Egnen. Dog kan det ikke være Nød, der ansporer Folk til at tage fat paa Tyvehaandværket. Man har snarere Grund til at antage; at enkelte med hverandre i Komplot værende Personer; dels boende her i Nærheden, dels i Linaa eller Them Sogne, og som ved liderligt Levnet og Ulyst til lovligt Erhverv bleven ført ind paa Forbrydervejen, har etableret en Tyve- og Røverbande. - En Faaresygdom, Slim i Næsen, som grasserede meget her omkring forrige Sommer, uden at borttrykke ret mange, hele Flokke kunde undertiden angribes, og døde kun ganske enkelte Faar, har nu atter begyndt at ytre sig. - En ny Bro blev sidste Aar for Amternes Regning, den kostede 638 Rdl., opført over Skygge Aa, nedenfor Bording Mølle.

Ved Indenrigs- og Justitsministeriets Resolution af 27. Juli 1853 er Over Julianehede og Frederiksværk i enhver Henseende, undtagen Kirke- og Skolevæsen, forenet med Kragelund Sogn.

Den 8. November. Dette Aars Høst var en af de bedste, man i Mands Minde har haft. Engene gav overflødig Hø. Saavel Sand- som Lermarker bar vel af al Slags Korn. Især frembar de merglede Jorder en til det fabelagtig grænsende rig Afgrøde. Ved hver Gaard, ja selv hos de fleste Husmænd, ses store Kornstakke, saa meget faa har saa stor Kreaturbesætning, at de kan vente at faa den store Masse Foder fortæret i en Vinter. Ogsaa skæpper alle Kornsorter ret godt, saa man vel kan antage, at der er avlet mere end to Aars Føde for Landets Indbyggere i Almindelighed. Ikke desto mindre holder Kornet sig i temmelig høj Pris. Rug, som hele Sommeren igennem kostede 7½ a 8 Rdl., sank vel kort efter Høst til 5 a 5 ½ Rdl., men er nu igen stegen til 6½ a 7½ Rdl. paa Grund af Udførselen. Byg koster 4 a 5 Rdl., Havre 3 a 3½ Rdl., Boghvede 3 a 4 Rdl., Kartoffler 13 a 16 Mk. Td., Smør kostede en Tid af Sommeren kun 22 a 24 Skill., men har nu atter længe staaet i 28 a 32 Skill., Kød koster 12 a 15 Skil l. Kreaturpriserne har ingensinde været saa høje som i dette Efteraar, de er stedse vedbleven at stige i de sidste to Aar, saa Prangerne har tjent uhyre Penge. Nu koster et Par Smaastude, der næppe kan drage en Plov, over 100 Rdl., større 150 a 200 Rdl. Parret og derover, Kælvekøer 40 a 60 Rdl. Stykket, simplere Køer uden Kalv 30 a 40 Rdl. og magre Slagtekøer 20 Rdl., Faar, simple Hedefaar, 4 a 6 Rdl., Lam 2 a 3 Rdl. For Landmanden er det en gylden Tid. I de bedre Egne er Bønderne næsten bleven som Herremænd, og selv i de ringeste Egne tiltager Velstanden mærkeligen. Men med Velstanden tiltager ogsaa Luksus, Velleynet og Hovmod. Tjenestefolkene samler, uagtet den store Løn, de faar, næsten intet, men forøder alt paa Pynt, Spil, Svireri o. a. Giftermaal blandt meget unge Folk, der intet ejer, er hyppigere end forhen; dog kan de nok ernære sig, da der er Arbejde nok at faa, dels offentlig, saasom ved Vejene.

Gudenaas Oprensning, det i Sommer har givet mange god Fortjeneste, dels privat, som ved Mergelgravning, Grøftkastning m. m., som nu næsten enhver Bonde behøver Folk til. I Sommer har Daglønnen været 2 a 3 Mk. og Kosten til, ell. 4Vz a 5 Mk. paa egen Kost. Landejendomme har aldrig været saa kostbare eller saa vanskelige at faa som nu. Sejlgaard solgtes i Juni med Besætning af Fabrikant Bruun til Proprietær Neumann, en født Tysker, fra Lolland for 51,000 Rdl., 1845 kostede den 33,000 Rdl., 1837 12,500 Rdl., 1833 ca. 6.000 Rdl. Men overhovedet foregaar kun meget faa Ejendomshandeler her paa Egnen, da ingen har Vilje eller Trang til at sælge. Kolonisterne er nu alle bleven Selvejere. Deres Skøder, udstedte den 25. Marts d. A., har de i Sommer modtaget. De allerfleste Kolonisteder vil nu i den nærmeste Fremtid blive udparcellerede, med 5 er dette allerede Tilfældet. Flere Kolonister har endvidere gjort Pengelaan paa deres Ejendomme. Kragelund Kirke er sidste Sommer yderligere bleven pyntet, idet Stolene o. s. v. er bleven malet lyseblaa. - I en Stendysse paa Stenholt Mark blev der sidste Sommer funden en Del Guldblik-Rundstykker fra Oldtiden, hvilke blev indsendt og betalt med ca. 70 Rdl. - Ved Folketingsvalget den 1. December mødte her fra Sognet kun ca. 20 Vælgere paa Grund af det slette Vejr.

1855

Ved Tællingen den 1. Februar 1855 var Kragelunds Folkemængde 656. Funder Sogns 495 Individuer. - Den 9. Maj. Den langvarige og strenge Vinter medtog dog for største Delen den rige Foderavl, som sidste Høst ydede. Kreaturpriserne skal være falden lidt, men vil vel snart rejse sig igen. Kornpriserne sank efter Nytaar, paa Grund af Fredsudsigterne udenlands og Udførselens Standsning, ej betydeligt, f. Eks. Rug til 5 Rdl. 2 Mk. Men nu,

ved Udsigterne til Krigens Fortsættelse i østen og efter Skibsfartens Genaabning, er Rugen atter stegen til 7 Rdl. 2 Mk. Fedeværer m. m. betales overordentligt, f. Eks. Smør med 36 a 38 Skill. pr. Pund, Kød indtil 24 Skill. pr. Pund. Kartofler koster 3 Rdl. Td. - Paa Grund af Folkelønnens og Daglønnens vedvarende Stigning er i dette Foraar en stor Mængde tyske Arbejdere og svenske Tjenestefolk indvandret her i Jylland. - Landejendomme vedbliver at stige i Pris. Den nye Ejer af Sejlgaard har været budt 6000 Rdl i Fortjeneste, men vilde ikke sælge. Malmhøjhus købtes for 3 Aar siden for ca.. 500 Rdl. Ejendommen er senere delt i to Parceller, hvoraf den ene blev solgt for 150 Rdl., og den anden er nu solgt for 725 Rdl. Leonhard Franks Hus, Syd for Kragelund, med en ussel Bygning, uden Tørvejord og i ussel Drift, er i disse Dage solgt for 500 Rdl., og man siger, det er over 800 Rdl. værd. For nyopdyrket Hedejord uden Bygning betales nu 20 a 100 Rdl. pr. Td. Land. Bygningmaterialer, Jern, Vogne, Redskaber, Møbler m. m. er nu omtrent dobbelt saa dyrt som for 3 Aar siden. Man kan overhovedet antage, at Penge og ædle Metaller er i de sidste 10 Aar efterhaanden dalet ned til halv Værdi, idet alle Livsfornødenheder, al menneskelig Arbejdskraft, alle faste Ejendomme, Kreaturer, Materialer og Redskaber betales dobbelt mod forhen. Ikkun Luksus varer og Kolonialvarer faaes endnu for omtrent det samme som tidligere.

Den Hundesygge, der hos adskillige Hunde gaar over til at blive en Art Galskab, og som i de sidste to Aar er kommen Syd fra til Jylland, har i denne Vinter vist sig saa mange Steder her paa Egnen, f. Eks. i Thorning, Vinderslev, Silkeborg o. fl. St., idet en enkelt gal Hund er løben omkring og har bidt andre Hunde; hvoraf flere ligeledes er bleven gale og har igen bidt andre. Flere Hunde er derfor bleven dræbt; dog ingen her i Sognet, undtagen et Par Strejfhunde, som blev skudt i Engesvang. Hidtil ved man ikke, at noget Menneske her omkring er bleven bidt.

Ved Folketingsvalget i Levring den 14. Juni mødte henved 30 Vælgere fra Kragelund Sogn, fra Funder mødte ingen. Forsamlingen var lidet talrig. Den hidtilværende Rigsdagsmand Chr. Jensen valgtes ved Kaaring. Modkandidaten, N. Albertsen, frafaldt skriftlig Afstemning.

Hundegalskaben har ogsaa vist sig her omkring, og flere Hunde, som blev gale, er dræbt. Samtlige Hunde, som ej er bundne, skal nu have Mundkurv paa.

Den 30. November. Høsten gav vel ikke i Aar et saa rigt Udbytte som i Fjor, men er dog i det hele taget over et godt Middelaar, og hos mange ses større eller mindre Kornstakke. Af Rug avledes der forholdsvis mindst, af Havre mest. Boghveden lykkedes kun paa enkelte Steder godt, og Kartoffelavlens var kun middelmaadig. Alle Gaardmænd og selv flere Husmænd kan ogsaa i Aar sælge en Del Korn. Der er Fare for, at de høje Priser skal lokke Folk til at sælge alt for meget Korn, saa der til Sommer vil blive Mangel.

Kornpriserne, som, uagtet sidste Aars rige Høst; stadig holdt sig i den største Del af Sommeren, er mesten uafbrudt stegen i Efteraaret og er nu 9½ Rdl. pr. Td. Rug, 7 Rdl. for Byg, 5 Rdl. for Havre, Kartoflerne koster 3 Rdl. pr. Td., Smør 28 a 32 Skill. pr. Pund; derimod er Kød og især Flæsk falden ej ubetydeligt. Kreaturpriserne har ingensinde været saa høje som sidste Foraar og Sommer. Et Par gode Arbejdsstude kostede 200 Rdl., et Par mindre 160 Rdl., og et Par, der næppe endnu kunde drage Ploven, 120 Rdl., 1 Ko betaltes med 50 a 70 Rdl. Men i Efteraaret er disse fabelagtige Priser dog dalet betydeligt, overhovedet en Trediedel, og Handelen har i de sidste Markeder været meget fløv. - Arbejdslønnen svarer ganske til de høje Priser paa Livsfornødenheder, og aldrig har Daglønnen været saa høj som i dette Aar. Ved almindeligt Arbejde paa Amtsvejene erholdes 5 Mark a 1 Rdl. daglig. Mange havde ved Akkordarbejde 2 Rdl. daglig, hvilken Betaling ogsaa blev givet ved Gudenaas Oprensning. Hjemme kunde ingen Daglejer faas

under 3 a 4 Mk. daglig med Kosten til. Dog har saare faa Daglejere lagt sig noget op, *men* er maaske endog fattigere end tidligere, idet den høje Fortjeneste lokker til større Vellefnet, og de fleste Daglejere her omkring er Lejehusmænd med Jord, hvis Drift vist vilde være mere fordelagtig for dem, end at gaa paa Vejarbejde i Salling og andet Steds. Endnu værre er det med Tjenestefolkene, der i Almindelighed ganske bortødsler den store Løn, de erholder, dels paa unyttigt Pynt, dels ved Svireri i Kroer og Legestuer, hvor nu ej længer Brændevin, men Punsch og Vin oversvømme Bordene. Fordi saa mange af den ellers tjenende Klasse enten dovne hjemme hos Forældrene eller tager Vejarbejde og anden Sysselsættelse, er Mangelen paa Tjenestefolk bleven stedse større. Mange har derfor søgt at erholde Tjenestefolk, saavel Piger som Karle, fra Sverrig. Ogsaa her paa Egnen: i Klodemølle, Charlottenlund og Sejlgaard, har man nu svenske Karle og Piger. Af Ejendomshandeler er i dette Aar foregaaet følgende: Hovedparcellen af Joh. Riises Gaard i Refshale er atter delt, og den østlige Del af Marken samt hele Heden er solgt til Niels Smed, til Forening med hans Ejendom, for ca. 400 Rdl., Niels Smed har mageskiftet sin nordlig i Byen beliggende Toft, Ager- og Hedelod til Christen Væver imod hans vestre Marklod og 150 Rdl. Chr. Væver har solgt en Skov part til Søren Skrædder, Chr. Thomassen har for 300 Rdl. solgt sit Hus med tilliggende Toft i Byen til Smeden, og han agter at etablere sig paa sin Skovlod. Hans Chr. Andersens Gaard i Engesvang blev i 1853 udstykket i 4 Parceller, deraf blev 1 solgt for 300 Rdl. til Rasmus Bach og af denne bebygget, Hovedparcellen med de gamle Bygninger er i Aar solgt til en Østerbo for 2700 Rdl., og denne har igen solgt en Hedelod til en Blikkenslager for 300 Rdl. Hans Chr. Andersen har paa Søndermarken, som han tillige med Halvdelen af Heden forbeholdt sig, i Fjor og i Aar ladet opføre en af 4 smukke, velindrettede og grundmurede Huse bestaaende ny Gaard. Endelig skal den gamle Gaard i Moselund, hvis Bygninger er faldefærdige og Avlen næsten ude af Drift, være solgt til Grev Knuth fra Lolland for 10,500 Rdl. Elling Hedehus, der blev solgt i Foraaret, brændte den 29. Juni og er nu genopført. - I Følge Lov al 22. Marts d. A. foretoges den 22. og 29. November Valg af 9 nye Sogneforstandere for Kragelund-Funder Kommune. Ved første Valg, hvortil over 200 var valgberettiget, men hvoraf kun faa var mødt, valgtes: F. Chr. Brøchner i Funder, Kromand P. Sørensen i Paarup, Gaardmand Niels Christensen i Skygge og Gaardmand Peder Jensen Sjællænder i Kragelund. Ved det sidste Valg af de 42 højeste Skatteydere valgtes: Skolelærer J. P. Aaboe af Christianshøj, Gaardmand Ancher Rydal i Kragelund, Husmand N. K. Skov i Hesselskov, Gaardmand N. P. Jørgensen i Nørskovgaarde og Snedker Lassen i Funder.

1856

Den 1. Maj 1856. Handelen med Landejendomme har gaaet rask for sig det sidste Aar. Foruden de forhen nævnte Ejendomshandler har følgende Salg fundet Sted: Stephan Johansens Gaard i Abildskov blev solgt sidste Sommer til Peder Sørensen Stilling fra Østeregnet for 4800 Rdl. og en stor Aftægt. Moselundgaard blev i December solgt til Grev Knuth, og den forrige Ejer Peder Jensen købte Papes Gaard i Abildskov for 5700 Rdl., ingen Besætning medfulgte. Chr. Ellings Gaard i Funder solgtes i December til G. C. Funk Sperling for 4000 Rdl. og Aftægt. Laust Vinkels Gaard i Kragelund solgtes til en Mand fra Grønbæk Sogn for 1870 Rdl.. Kolonistedet øster Frederiksdal solgtes uden Besætning til Charlottenlunds Ejer for 2850 Rdl. Kolonistedet Middel Frederiksdal solgtes af Rasmus Nielsen til en Væver for 550 Rdl. Sælgeren har igen købt den nordvestre Del af Øster Frederiksmoses Ejendom for 515 Rdl. Samme Steds sydvestre Del solgtes af Ejeren Niels Larsen til Jens Danielsen af Pederstrup for 1000 Rdl. Sælgeren beholder Ejendommen østre Halvdel og bygger der et nyt Sted. Af Kolonistedet Sønder Frederiksdal er en Del Hede og Mosejord solgt til Hans Hyllested for 600 Rdl. uden Avl eller Bygning. Jacob

Hørmann i Christianshøj har for nylig bortbyttet sit. Hus med et andet i Pederstrup og givet 1000 Rdl. i Bytte, i det hint Hus ansattes til en Værdi af 1500 Rdl., dette til 2500 Rdl. En hel Del flere Ejendomshandler er afsluttet. Priserne maa overhovedet ansees for langt over de solgte Ejendommers Værdi, og hvorledes Køberne, der næsten alle maa forrente betydelige Summer, vil kunne bestaa, er meget tvivlsomt. De fleste Parcellister maa endog forrente hele Købesummen. - Kornpriserne, der i Efteraaret var saa ualmindelig høje, er, paa Grund af Freden udenlands, dalet en Del, men Kreaturpriserne holder sig. For Tiden koster Rug 7 a 7½ Rdl., Byg 5 a 5½ Rdl., Havre 18 a 21 Mk., Kartoffler 3 a 4 Rdl. pr. Td. Smør 32 a 40 Skill. Arbejdslønnen er den samme som i Fjor, og Tjenestefolk fordrer endnu højere Løn. Mursten, Tømmer og andre Bygningsmaterialer har aldrig været saa kostbare, og desuagtet ser man den ene Bygning rejse sig efter den anden. I den religiøse Bevægelse er det nu her omkring meget stille. Vel strejfede et Par Mormoner omkring her i Egnen adskillige Gange sidste Vinter; men de udrettede ikke noget. - I Skygge forøvedes før Jul et Indbrudstyveri, hvorved nogle Klæder blev stjaalet. For øvrigt har man ikke hørt til nogle Tyverier sidste Aar. Hint forblev, som sædvanligt, uopdaget.

Den 8. Juni afholdtes Visitats i Kragelund Kirke af Provst Bendix.

Den 18. November. Efter at Neder Julianehede i Foraaret er lagt under Kragelund Sogns Skolevæsen, er nu en ny Plan for Pastoratets Skolevæsen bleven lagt saaledes, at i Engesvang skal ad Aare oprettes en ny Skole med samme Indtægter som Skolerne i Kragelund og Funder Kirkeby, 8 Tdr. Hug, 16 Tdr. Byg, Offer og Accidenser, Bolig, Jordlod og Fourage samt Skolepenge. Herved vil de formedelst den nye Skolelov af 8. Marts d. A. forøgede Udgifter blive endnu mere trykkende for Kommunen, Vejarbejdet paa Sognets Biveje udføres endnu in natura og i Almindelighed altfor daarligt; det er paatænkt at bortlicitere Vejarbejdet næste Aar. En ny mindre Landevej er fornylig for Amtets Regning bleven anlagt fra Skygge Bro indtil Viborg - Kolding Landevej. - Dette Aars Høst var som et Middelaars, hvad Rug og Havre angaar, Byg var ringere, af Bog. hveden næsten intet, men Kartoffler ret gode. Den tørre, meget kolde Sommer hindrede især Græsvæksten der, selv paa gode Jorder gav et højst ringe Udbytte. Mange frygter derfor for Fodermangel, og rigtig nok ser man ikke saadanne Kornstakke ved Stederne i Aar som de to foregaaende Aar. Kreaturpriserne er derfor ogsaa siden Foraaret dalet ned til Halvdelen, idet alle skal sælge og faa kan købe; det har dog hjulpet en Del, at et stort Antal store Stude er vandret til Holstein. Gamle Køer koster kun lidt mere end Huden er værd, og en stor Del er bleven slagtet. Kornpriserne, som i Foraaret dalede noget, har rejst sig igen, saa Rugen i Juni og Juli kostede 8½ a 10 Rdl., Byg 7 a 8 Rdl. Td. Efter Høst betaltes endnu stadigen 7 a 9 Rdl. for Rug 6 a 7 for Byg, 3 a 4 Rdl. for Havre og 3 Rdl. for Kartoffler. Først ganske nylig er Prisen faldet en Del, ogsaa paa Smør, Kød og Flæsk. Forøvrigt vedvarer de høje Priser paa alle Fornødenheder, og Arbejdslønnen staar i Forhold dertil: en Daglejer faar sædvanligt 1 Rdl. daglig paa egen Kost, en Tjenestekarls Løn er 50 a 80 Rdl., en Møllersvends 120 a 150 Rdl. og en Piges 40 a 50 Rdl. Ingensinde har Ejendomspriserne været højere end nu, og hvor dyrt en Ejendom endog har været købt, kan der dog straks tjenes ved at sælge igen. Moselundgaard blev solgt ved Auktion og kostede. 14,000 Rdl., Charlottenlund med det i Foraaret tilkøbte Kolonisted blev i September med Besætning solgt for 39,000 Rdl. Flere Ejendomme er bleven udstykkede. - Den 12. Novbr. brændte Laden med den indavlede Sæd paa Clos's Gaard i Firhuse. Tvende Zigøjnerbander fra Slesvig har i Efteraaret paa Gennemrejse gæstet Sognene, og ved Betleri og Bedrageri afpresset Folk Fødevarer, Penge m. m.

Den 1. November 1857. Under 10. Februar d. A. approberedes den nye Plan for Pastoratets Skolevæsen, i Følge hvilken hvert af de 4 Skoledistrikter: Funder, Kragelund, Engesvang og Christianshøj fik sin egen Skolekasse. Til den nye oprettede Skole i Engesvang indkøbtes fra Søren Malmbaks Gaard 12 Tdr. Agerland og 1 Td. Moseland samt 15 Fag Stuehus og 7 Fag Udhus for ialt 1200 Rdl., hvorefter der paa Bygningens Istandsættelse og Indretning anvendtes 200 Rdl. For at udrede disse 1400 Rdl. optoges et Laan paa 1.000 Rdl., hvortil Amtsskolefonden bevilgede en Hjælp paa 200 Rdl. aarligt i 3 Aar til Laanets Afbetaling. Den 1. September blev Læreren i Christianshøj, Seminarist J. P. Aaboe, af Skoledirektionen kaldet til Lærer for bemeldte Engesvang Skole. - Den 16. Juli holdt Biskop Brammer Visitats i Kragelund Kirke. - Reguleringssummerne, i Henhold til Skoleloven af 8. Marts 1856, er af Kultusministeriet fastsat saaledes: Engesvang Skole - lærerembede 299 Rdl. 57 Skill., Kragelund do. 260 Rdl. 9 Skill., Funder 247 Rdl. 73 Skill. og Christianshøj 180 Rdl., 41 Skill. - I kirkelig Henseende er i Aar en ny Institution med Menighedsraad traadt i Kraft her i Pastoratet. - Sektvæsenet har ingen Fremgang haft, kun en enkelt, lidet agtet Familie er gaaet over til Mormonismen. - Ved de i sidste Aar vedtagne nye Love er et stort antal nye Bestillinger oprettet i Kommunen; der gives nu: Sognefoged og Lægdsmand, der fra 1. Oktober aflønnes af Amtet i Kragelund Sogn med 75 Rdl., i Funder Sogn med 55 Rdl. aarlig, Sogneforstandere, 9 ialt, hvoraf en er Formand, Forligskommissær i Tyendesager, Menighedsraad, Bestyrere af de fattiges Kasse, Vandsynsmænd, Jordtaksationsmænd, Brandtaksationsmænd, Sandflugtskommissionsmedlemmer, Brandfogder, Snefogder, Kirkeværger, Voldgiftsmænd for Hoveriafløsning, Jagtafløsning o. s. v.

Sidste Foraars slog, som man kunde vente. Foderet meget knapt til. Flere maatte købe og hente langvejs fra, endog helt fra Bjerge Herred, Halm til 12 Skill. pr. Lispund. Heri Vesteregnet kostede Halm 24 Skill. og Hø 32 Skill. pr. Lispund. Dog var der kun enkelte, der købte. - Sommeren var saa ugunstig for Græsvæksten, at Kreaturerne, selv paa de bedste Jorder, led Sult til lige efter Høsten. Høavlen var højst ringe; men Avlen af Korn og Kartofler var som i et Middelaar. Straaet var smaat, men Kærnen udmærket god; Kornpriserne er - ikke paa Grund af Overflod, men formedelst den ubetydelige Udførseldalet og tegner til at ville falde endnu mere. Rug købes nu for 5 Rdl.. Byg har været og er i samme Pris 5 a 6 Rdl., Havre koster 3 a 3½ Rdl., Kartofler koster nu 2 a 2½ Rdl. Langt højere vedbliver Priserne at være paa Smør, Kød og Flæsk. Kreaturpriserne er flove. For Tiden koster et Par store Arbejdsstude 80 a 90 Rdl., en Kælveko 30 a 35 Rdl. - I Arbejdsløn, Dagløn og Folkeløn er derimod ingen Forandring indtraadt. Den i Foraaret begyndte og nu saa højt stegne Pengekrise, der er hidført fra andre Lande, maa nødvendigvis have stor Indflydelse paa Priserne af alt og især Landejendomshandeler, da Kapitaler er meget vanskelige at faa. En Del Ejendomshandeler er foregaaet her paa Egnen, blandt andet er Paarup Kro solgt for 12,000 Rdl. Flere nye Bygninger bliver hist og her opført. Avlsdriftens Forbedring, navnlig ved Mergling, gør stadig Fremskridt. Luksus - og Ødselhed, navnlig hos Ungdommen, tiltager uafbrudt.

1858

Den 8. *April* 1858. Det overordentlige milde Efteraar, der gav Kreaturerne Lejlighed til at søge Føden i Marken indtil efter Jul, bevirkede, at Foderet, imod Forventning, slog godt til for de fleste. Ogsaa var det milde og tørre Vejr gunstigt for Markarbejdet, saa Plove og Mergelvogne kunde benyttes den halve Vinter. Den sidste Efteraar pludseligt overalt opstaaede Pengeforlegenhed vedvarer i uformindsket Grad, og det er næsten ubegribeligt, hvor den Overflod, der fornylig syntes at være til Stede, er bleven af. Al Handel er næsten ganske standset. Kornpriserne holder sig stedse lave, skønt der ikke er betydelige Forraad

til Stede. Kreaturerne har næsten ingen Pris og er til Dels uafsættelige. Ligeledes kan hverken Bindetøj eller andre Varer sælges. Med Landejendomme drives nu slet ingen Handel, og hvem, der har købt de senere Aar, trues nu med en sørgelig Skæbne. Kapitaler eller Laan er aldeles ikke til at faa. Megen Forvirring finder Sted, og man kan befrygte det værste, naar næste Termin kommer, og det skal berigtiges, som i sidste Termin blev givet Henstand med. Det ser næsten ud til at mangfoldige hidtil for solide ansete Landmænd vil tabe deres hele Ejendom, ligesom det vil falde haardt for enhver at udrede Byrderne. Trods Levnedsmidlernes lavere Pris overhænges man overalt paa Landet og i Byerne af omrejsende, arbejdsløse Haandværksvende og andre ledige Arbejdere.

En slem Tyfussygdom, der i Efteraar opkom i Kragelund Kro og derfra udbredte sig ved Smitte til tre andre Steder i Kragelund samt til Gaarden Klosterlund, har vedvaret hele Vinteren og er først nu næsten ophørt. Ialt har der været 22 Mennesker syge, og af disse er 5 døde, nemlig i Kragelund Gaardmand Jens Olesen og hans to voksne Sønner, samt Ane Borum, og i Fastruplund Jomfru Hørning. Ogsaa Skarlagensfeber og Strubehoste har hist og her grasseret blandt Børn og bortrykket enkelte. –

1859

En Ildsvaade lagde den 24. Marts to Udhuse i Klodemølle i Aske. - Til det ledige Skolelærerembede i Christianshøj blev den 1. Januar beskikket Seminarist A. R. Lauritzen fra Foldby. Den 1. Februar blev Skolelærerembedet i Kragelund vakant, idet Jensen flyttede til Hadsten, hvortil han 8. Januar var bleven kaldet.

Den 14. Juni 1859. I Slutningen af August f. A. blev Læreren i Christianshøj, A. R. Lauritzen, konstitueret som Skolelærer og Kirkesanger i Kragelund, hvilket Embede havde staaet ledigt i 7 Maaneder, da ingen Ansøgere meldte sig. I det saaledes paa ny ledigt blevne Embede i Christianshøj konstitueredes foreløbig en forhenværende Handelsmand Th. Chr. Schoubye. Efter den nye Kommunallovs Bestemmelse fratraadte til Nytaar de af samtlige Vælgere valgte 4 Medlemmer af Sogneforstanderskabet: P. Sørensen, C. Brøchner, N. Sangild, P. Jensen, i hvis Sted valgtes Jens. Chr. Jensen i Kongheden, Johan Christensen i Elling, Jens Ravn i Sinding Hede og Christian Christensen i Skygge. Skolelærer J. P. Aaboe vedblev, som i de 3 foregaaende Aar, at fungere som Formand. - I Fjor opførtes en ny Bro over Funder Aa paa Løgager Vejen, hvilken Bro kostede over 600 Rdl., hvoraf dog Funder Sogn kun skal betale en Sjattedel. I Kragelund Sogn indgik samtlige Grundejere en ny Vej forening, i Følge hvilken samtlige Veje i Sognet udskiftedes saaledes, at hver Mand fik sin Part til Grundforbedring og stadig Vedligeholdelse i Fremtiden. I den afgaaede Jordemoder Mad. Møllers Sted beskik. kedes den 12. Februar Mad. Christiansen fra Viborg. Flere Mangler ved det nye Jordemoderhus bliver i Sommer afhjulpne.

Saavel i Funder Kirkeby som i Kragelund bliver i Sommer nye anordningsmæssige Skolebygninger opført, hver med en Bekostning af c. 1200 Rdl. - Den 9. Marts 1859 døde Sognepræsten Niels Michael Aaboe, 71 Aar gl., efter at have været Præst for Kragelund og Funder Menigheder i 39 Aar. Han blev begravet i sine Forældres Gravplads den 18. s. M. Under 14. Maj blev kaldet Carl Emir Gede, der hidtil i 9 Aar havde været Kapellan for Lidø og Smørum i Sjælland; til Sognepræst for Kragelund og Funder. Han er 41 Aar gammel og 16aarig Kandidat med Haud. Endnu har han ikke tiltraadt Embedet, men dette er siden først i Februar bleven bestyret af Nabopræsterne. Skolevisitats afholdtes af Provsten i Christianshøj, Funder og Kragelund Skoler først i Februar.

Sidste Aars Høst gaven usædvanlig Mængde af Straafoder, men et mindre Udbytte af Korn, navnlig af Rug og Byg. Boghvede. og Kartoffelavlten var meget god. Da Udførselen kun har været liden, har Kornpriserne hele Efteraaret og Vinteren holdt sig lavt imod det foregaaende Aars, 4 Rdl. for 1 Td. Rug, 3½ for 1 Td. Byg og 2½ Rdl. for 1Td. Havre. Priserne paa Kreaturer var i Efteraaret paa Grund af det rige Foderudbytte ret gode og steg under en stærk Udførsel af Stude til Holsten i indeværende Foraar endnu højere; men dyrest af alt er dog Heste, hvoraf en uhyre Mængde er bleven udført ved fremmede Hestehandlere, formedelst den forventede europæiske Krig. Derved maa altsaa en Del Penge være indkommen i Landet, og man hører ej heller andre klage over Pengemangel end de, som alt i Forvejen var forgældet. Det er desto værre en Følge af den dels indbildte Pengeoverflødighed, der fra 1852 til 1857 fandtes, at Priserne er alt for opskruede, at navnlig Landejendomme betaltes med det dobbelte af deres Værdi, at derfor næsten alle Købere overtog en uforholdsmæssig stor Gæld, og at mange ældre Ejere paa den ufornuftigste Maade ved Pengelaan, for at leve flot, bygge storartet, paadrog sig en Gæld, der nu vil drive dem fra Stederne. Navnlig har en Del ældre Ejere, der nu kunde have været gældfri, udstedt pro forma Obligationer til andre Mænd, som igen har laant paa disse Obligationer hos Banken i Aarhus i Fjor Sommer. - Et fælles nyttigt Foretagende er i Aar traadt i Kraft, idet et Aktieselskab har ladet bygge en Mudderpram til at optage Kalk, Mergel og Dynd af Bølling Sø og anvendt samme til Forbedring af deres Jorder i Engesvang, Klosterlund, Refshale og Kragelund. Prammen har kostet 600 Rdl. Muligt dette Foretagende kan lede til andre endnu vigtigere, f. Eks. Søens Udtørring og Forvandling til Engbund. Den har kun 2 a 4 Alen Vand, derunder 1 til 4 Alen tykt Lag af Mergeldynd og saa Sand bund.

1860

Den 30. Maj 1860. Paa Grund af sidste Aars ved den usædvanlige Tørke bevirkede ringe Høst, var Foder manglen i dette Foraar særdeles stor, og næsten alle maatte til høje Priser købe Halm fra Østeregnet i Silkeborg. Ogsaa en betydelig Del Fødekornt har selv mange Gaardmænd været nødsaget til at købe, medens kun meget faa her i Egnen har kunnet sælge. Det holder derfor haardt for de fleste at udrede deres Ud. gifter. En stor Lykke var det imidlertid, at Kreaturpriserne, vel formedelst den betydelige Udførsel, ved. blev at være gode, saa at, omendskønt næsten alle maatte sælge en Del af deres Besætning, de dog opnaaede gode Priser derfor. Rug kostede sidste Sommer og Efteraar 4 a 5 Rdl. og steg stadig i Vinter og Foraaret. Folkelønningerne er vel falden noget, men ikke i Forhold til Landmandens Indtægter. Arbejdere til billig Dagløn, 2 Mk. og Kosten, er nu let at faa. Den vedholdende Tørre sidste Sommer forvoldte store Hede. og Mosebrande rundt omkring, især fra 12. til 18. Juli, da store Strækninger Hede fortæredes, og ej blot Lyngen, men ogsaa Morlaget ødelagdes. Af Ejendoms handeler er der foregaaet en Del. - Ved Ildsvaade blev i Februar d. A. V. Steinickes Hus i Funder Nørhede lagt i Aske.

Søndag den 10. Juli indsatte Provsten vor Sognepræst Hr. Pastor Gede. Den i Christianshøj konstituerede Lærer Schoubye maatte paa Grund af Uduelighed forlade denne Skole, hvor derpaa fra 1. Januar d. A. blev konstitueret C. Bahnson; men da han i Slutningen af April døde i København efter en Operation for Kræft i Brystet, er Skolen nu igen vakant. I Funder blev til Jul Anholm afskediget, der havde været der i hen ved 24 Aar. Ingen søgte Embedet, og først for nylig er en Seminarist Grønning konstitueret. - Den nye Salmebog blev sidste Advent. Søndag indført i begge Menighederne. Sidste Sommer døde Forstander Anker Rydal, og i hans Sted blev Søren Rasmussen valgt. - Tyfus gæstede i Efteraaret Kjeld Mallings Hus paa Kolonien og bortrev den næstældste Søn; baade Fader og Moder var kort forinden død af andre Sygdomme. - Ved Folketællingen

den 1. Febr. d. A. havde Kragelund Sogn 796, hvoraf 47 i den fra Bording Sogn overgaaede Del, der ikke forhen var talt med, og Funder Sogn 552 Individder.

Den 8. November. Forløbne Sommer var med Hensyn til Vejrliget en fuldstændig Modsætning til den foregaaende. Ingen kan mindes en saa vedholdende og stærk Regn, som den vi i Aar har haft, og som oftest var ledsaget af Kulde. Kun meget faa Dage bragte Tørvejr, og endnu færre gav Varme. Høsletten var meget vanskelig, og endnu misligere var Kornets Indbjergning, saa Høsten strakte sig endog ind i Oktober, og kun lidt Korn kom godt i Hus. En stor Mængde Foder avledes de fleste Steder, men dets Kvalitet var ringe. Kornet, som ikke kunde blive modent, var ligeledes af slet Beskaffenhed, og der faas kun 3 a 6 Skp. Rug i Traven. Boghveden mislykkedes aldeles, og Kartofflerne gav et højst ubetydeligt Udbytte, paa side Jorder aldeles intet. Rugsæden har aldrig været saa vanskelig som i Aar. Meget er forbleven usaaet, og mange har først kunnet saa i de sidste to Uger; thi Markerne - med Undtagelse af de høje, sandige, var saa opblødt, at de ikke lod sig behandle eller paakøre Gødning, ligesom kun faa Brakmarker er i Sommer bleven tilbørlig behandlede. Mergelarbejde har i Aar slet ikke fundet Sted. Af Brændsel har saa godt som intet kunnet bjerges, da Tørvene ej kunde blive tørre. Hedetørvene er raadnede, og Moserne staar fulde af Vand. Kornpriserne var i Sommer 6 a 7 Rdl. pr. Td. Rug, 5 a 6 Rdl. pr. Td. Byg og 3 a 4 Rdl. pr. Td. Havre, og endnu haves her omkring samme Priser, for saavidt nogen kan sælge; dog er Kornet ikke saa dyrt i Købstæderne, thi Købmændene køber næsten intet, da Kvaliteten gør det uskikket til Udførsel. Kreaturpriserne har hele Sommeren været høje og er i September steget til en særdeles Højde; jævnt store Stude koster 130 a 150 Rdl. Parret, gode Kælvkøer 40 a 60 Rdl. Stk. Udførselen af Stude har været meget stor. En mærkelig Sygdom, »Stivkrampe«, anrettede stor Ødelæggelse rundt omkring i Landet sidste Vinter og Foraar. Her i Sognet døde dog kun faa deraf. - Paa Grund af de daarlige Tider er større Foretagender i Landvæsenet, samt Opførelse af nye Bygninger for en stor Del standset, og Begæret efter Arbejde derfor blevet større, hvorfor ogsaa Dagløn og Folkeløn er betydelig mindre nu end for 2 a 3 Aar siden.

Overdaadigheden er derfor tvunget en Del tilbage, skønt Luksus i Klæder synes at være uformindsket. At Fattigvæsenet her i Pastoratet det sidste Aarstid er bleven meget bebyrdet er dog ikke saa meget en Følge af forarmede Familiers Tilgang som af særegne ind. trufne Omstændigheder, f. Eks. Hjemsendelse til Forsørgelse af en Person, der en Tid for over 26 Aar siden boede ved Funder Kirke, og som siden flere Gange har været straffet for Lommetyveri. Men Fremtiden truer med en større Bebyrdelse af flere Familier, som kom andet Steds fra i de samme Aar, som købte Ejendomme her i Sognet og ikke kan eller vil ernære sig selv. - Til Lærer i Christianshøj blev i August en Fynbo fra Nørre Snede, Niels Hansen, beskikket.

1861

Den 17. Juli 1861. Uagtet den slette Kvalitet saavel af Sæd som Foder sporedes dog ingen Sygelighed, hverken blandt Mennesker eller Kreaturer; dog var Næringsstoffet meget mindre, og alt var særdeles udrøjt, saa mere Korn forbrugtes end sædvanligt, og den store Fodermasse medgik næsten ganske, medens Kreaturerne i Almindelighed blev meget magre. Næsten alle har maattet købe Korn, og Egnens eget Forraad vilde vel næppe have forslaaet til Marts; men Mangel har der ikke været, da man stadig har kunnet købe i Siikeborg i Vinter og Foraaret Rug og Byg fra Østeregnet for c. 6 Rdl. Td. og i Sommer udmærket god østersøisk Rug for 8 a 8½ Rdl. Kreaturpriserne er vedbleven at være høje, hvilket er kommet mange tilgode. Smaagrise har i Aar kostet 3 a 5 Rdl. Stykket. Biavlens mislykkedes aldeles i Fjor, og i Vinter uddøde næsten samtlige Stader af Mangel paa Næring. Kartoffler kostede i Foraaret 3 a 5 Rdl. Td., Sædehavre 3 a 4 Rdl.

Pengemanglen er meget stor her paa Egnen; kun med største Besvær formaar Folk at udrede deres Skatter og Afgifter, og yderst vanskeligt er det at faa, hvad man har tilgode hos andre, hvorfor ogsaa Kreditten er sunken meget. Imidlertid har dog det særdeles gode Vejr og de deraf følgende Udsigter til en rigere Høst i de sidste to Maaneder mere og mere oplivet Modet paa ny. Tyendelønnen er næsten den samme som tidligere: 40 a 60 Rdl. for en Karl, 25 a 40 for en voksen Pige, da de fleste unge let kan faa Tjeneste i de bedre Egne. I Vinter og Foraaret beklagede Husmænd sig over Mangel paa Arbejde, nu derimod ikke, og overhovedet har enhver, som kan og vil arbejde, ikke savnet Sysselsættelse. Daglønnen er 2 Mk. med Kosten, uden denne 3 a 4 Mk., Haandværkere 1 Rdl. Flere Ejendomshandler er foregaaet. Ejeren af Sejlgaard, Hr. Neumann, gik i April Fallit, og Gaarden har været til Auktion, uden at nogen Liebhaber meldte sig. - Den 11. og 12. Marts holdt Provst Bendix Visitats i Christianshøj, Kragelund og Funder Skoler. - I disse Dage flytter Lauritzen til Lysgaard, hvortil han i forrige Maaned blev kaldet, efter at have været Lærer i Christianshøj i 9 Maaneder og i Kragelund 2 Aar og 10 Maaneder. Nu er altsaa Kragelund, der i 1858 stod ledig i 7 Maaneder, atter vacant. - Den 2. Marts brændte Smedens Hus i Kragelund. - Den 8. Juli blev Møllersvenden i Klodemølle funden død med knust Hoved i et af Vandhjulene. - Den 5. Juli rejste Kongen fra Silkeborg igennem Funder og Paarup og den 16. Juli atter fra Viborg igennem Klodemølle, Engesvang og Paarup til Jelling. - Ved Folketingsvalget i Levring den 14. Juni genvalgtes med 780 Stemmer Kredsens Rigsdagsmand, »Bondevennen« Niels Albertsen. Modkandidaterne, Stiftamtmand Bretton og Niels Hansen, havde 204 og 35 Stemmer. Altsaa afgav ca. 1000 Vælgere deres Stemmer. - En, dog mest godartet, Koldfeber har grasseret overalt i dette Foraar saavel blandt Smaabørn som voksne i enhver Alder. I nogle Huse har alle efterhaanden været an. grebne, i andre kun enkelte, og vel de færreste Huse er sluppen ganske fri. Nogle Personer har i hele Maaneder maattet trækkes med den slemme Gæst; men de fleste er dog kommen sig i Løbet af et Par Uger. Næringsmidlerne kan ikke have foranlediget denne Sygdom, men formodentlig maa en vis ubekendt Beskaffenhed i Luften have foranlediget Sygdommen. En hidtil næsten ubekendt sortgraa Orm eller Larve af 1 Tommes Længde har i April, Maj og Juni ladet sig tilsyne i Mængde paa alle fugtige Morjorder, især opdyrkede Moser og Kær, hvor de har ødelagt den nedlagte Sæd. Paa nogle Steder har man i samme J ord saaet først Havre, derefter Byg og saa Boghvede, og hver Gang er det bleven opædt. Kulde og Regn synes at begunstige Ormene; i Solvarmen krøb de altid dybere ned. - Brændselsmangelen var sidste Vinter den største og almindeligste, som kan mindes, dog hjalp man sig her paa Egnen vistnok meget lettere end andet Steds, dels ved at bjerge Lyng i store Mængder, naar Jorden var bar, og dels ved at købe Træ i Kragelund og Stenholt Skove.

1862

Den 29. Januar 1862. Sidste Aars særdeles gunstige Sommergejr gav saavel de ringere som de bedre Egne en ret god Høst efter en udmærket Græsning. De, som ikke er kommen alt for meget paa Knæene, ser derfor nu bedre Tider i Møde; thi Kreaturpriserne har været urimelig høje, saa Salget af et Par Stude, en Ko, ja selv kun af et Par Aaringer, har kunnet indbringe en anseelig Pengesum, og saavel Korn som alle øvrige Landprodukter finder vedvarende let Afsætning til gode Priser. Rug har kostet 7 a 8 Rdl., Byg 4 a 5 Rdl., Havre 2½ Rdl. pr. Td. Pengemangelen er derfor nu meget mindre, undtagen for Smaafolk, der intet har at sælge, og forgældede, som ikke har Haab om Redning. Desværre er disse sidstes Antal nu ej ubetydeligt, hvortil dels Uforstand ved at købe Ejendomme og Letsindighed ved i den saakaldte »gode Tid«, Svindelens Tid, at optage store Laanesummer, dels Ødselhed og Dovenskab, især har bidraget. Kommunens

Fattigbyrde er i de sidste to Aar vokset til det dobbelte imod tidligere og truer med at tiltage i høj Grad, dels ved de flere Familier, der har sat deres eget til og ikke længer er i Stand til at erhverve sig Livets Ophold og dels ved de flere uægte Børn, som her hjemmehørende, men i Østeregnet tjenende Piger føder, uden at kunne forsørge. Alene sidste Aar er saaledes 5 a 6 af saadanne Børn fødte. - Handelen med Landejendomme er vedvarende stille. Sejlgaard blev overtaget af Kreditoren, den forrige Ejer, M, P. Bruun. - Med dette Aars Begyndelse frattraadte af Sogneforstanderskabets Medlemmer de 5, nemlig: J. P. Aaboe, N. Knudsen Skov, Lassen, P. Virklund og Søren Rasmussen. I deres Sted blev valgt: Petersen af Abildskov, P. Kidmose af Engesvang, Mogens P. Kristensen af Funder, N. J. Hoberg af Funder og Kristian Møll af Kragelund. Petersen overtog Formandskabet i Aaboes Sted. - Sidste Aar kom der en ny Præst, Jessen, til Grønbæk og en ny Herredsfoged, Krigsassessor Herholdt. - En Del Sygelighed har hersket det sidste Aarstid uden dog at have Døden til Følge. I Fjor grasserede stærkt en slem Koldfeber og i Vinter en Mæslingeepidemi samt de saakaldte »Pindkopper«. Den 15. Juli f. A. foretoges en almindelig Optælling angaaende Udsæd, Avl og Kreaturhold. - Den nye Næringslov er fra dette Aars Begyndelse traadt fuldstændig i Kraft.

1862-1863

Den 20. Januar 1863. Efter en mild Vinter og en kold, fugtig Sommer var sidste Aars Afgrøde som et godt Middelaars. Af Hø og Foder var mer end tilstrække- ligt; men Rugen skæpper mindre, 5 a 7 Skæpper i Traven, og alt Korn holder kun ringe Vægt. Udførselen er ubetydelig, og Kornpriserne i Købstæderne derfor lave. Sidste Foraar og Sommer gik Rugen fra 7½ til hen ved 9 Rdl. Kreaturpriserne vedbliver at holde sig, dog vel næppe saa højt som i 1861. I Ejendomshandelen kommer der mere og mere Liv, og for gode Jorder fordres der nu atter meget høje Priser. Klodemølle, hvori Hypothekforeningen havde 15,000 Rdl. indestaaende, blev solgt ved Auktion i Maj 1862 for 13,800 Rdl., men Køberen solgte den atter underhaanden til Hr. Nielsen fra Viborg for 10,000 Rdl. kontant og tabte saaledes 3000 Rdl. ved Handelen. - Kragelund Skolelærerembede, som nu atter i et halvt Aar stod ledigt, blev i Decbr. 1861 besat med konstitueret Lærer Christensen. -. Den 28. og 29. Oktober holdt Provst Jessen Visitats i alle Pastoratets Skoler. En godartet Koldfeber har sidste Sommer saavel som forrige Vinter grasseret her paa Egnen. Den 19. Oktbr. I Gaar holdt Biskop Brammer Visitats i Kragelund Kirke. Kirken er i dette Efteraar undergaaet en betydelig Forandring i sin indvendige Indretning. Skriftestolen, Degnestolen og de andre Stole i Koret er bortryddet; hvorimod et nyt Knæfald i en stor oval Bue er anbragt, og Korgulvet er helt omlagt, ligesom en hensigtsmæssig Stol til Sognets tre Lærere er anbragt ved Prædikestolen.- Adskillige Familier, navnlig i Funder Sogn, saasom begge Kroejere, har sidste Foraar sluttet sig til de saakaldte »Hellige« og søger Gudstjeneste i Bording, hvis Præst, af dem anses for at være mere ortodoks end vor Præst. De har dog endnu ikke løst Sognebaand. Der er over hovedet her paa Egnen blevet en Del Røre i religiøs Henseende. »De Hellige«, »Opvakte« eller »Troende« deler sig i to Partier: »De gamle Lutheranere«, hvis Antal er størst i Bording Sogn, og »Grundtvigianerne« i Thorning, Sinding, Balle og Silkeborg. Paa en enkelt Familie nær hører alle »Troende« her i Pastoratet til det første Parti. - Den 26. Marts døde Sognefoged Anker Andersen i Klosterlund 74 Aar gl. Han havde efter sin Fader været Sognefoged og Lægdsmand her i Sognet i 50 Aar, siden 27. April 1813. I hans Sted blev Sjøllænderen, Gaardmand Peder Jensen i Kragelund, udnævnt til Sognefoged. - I Aar har ingen Sygdom hersket her paa Egnen; dog blev flere andet Steds angrebet af den saakaldte »Meldrøjesyge«, der foranlediges ved den store Mængde Meldrøje, som Rugen sidste Aar indeholdt. Indeværende Aars Avl var som et godt Middelaars. Næsten alt blev

vel indbjerget, og saavel Kerne som Foder er nærende og sund. Rugen travede bedst og skæpper nogenlunde godt. Byg og Havre blev dog kort paa Straaet, og Kernen er ikke vægtig. Af Boghvede avledes ret godt i Forhold til Udsæden. Kartoffelavlens er bedre, end den har været i mange Aar, og kun paa fede Jorder mærkedes Sygdom. Af Agerhø har næppe nogensinde været avlet mere eller bedre, og Engene var ret gode. Priserne er desværre gaaet meget nedad det sidste Aar paa alle Landbrugsprodukter. Kreaturerne er, - uagtet alle har Foder nok, sunket dybt i Pris det sidste Aar og koster næppe Halvdelen af, hvad de kostede i Fjor; thi alle maa sælge for at erholde Penge til Renter, Skatter osv., og faa kan evne at købe. Overhovedet er der megen Pengetrang, og hvem, der har noget til~ gode, har vanskeligt ved at faa det. Kun to smaa Ejendomshandler vides i Aar at være foregaaet her i Sognet.

Den 31. December. Kongens Død den 13. November og Tyskernes Indmarch i Holsten i Juleugen samt den nu truende haarde Krig, i hvilken Anledning stedse flere og flere Karle og unge Mænd er indkaldte til Hæren, har bragt Frygt og Uro i alles Sind. Man ser en skæbnesvanger Fremtid i Møde. Nu standser næsten Handelen, og ingen tør inklade sig paa noget Foretagende. Pengene er yderst knappe, og der er liden Sandsynlighed for, at de fleste Ejendomsbesiddere skal være i Stand til at bære forøgede Byrder uden at gaa fra Ejendommen. - Natten til 31. Oktober havde vi en ødelæggende Orkan, der beskadigede de fleste Bygninger og endog væltede adskillige Huse. Samme Dags Aften slog Lynet ned og afbrændte Jakob Hedes Sted, to nye grundmurede Huse, paa Engesvang Mark.

1864

Den 25. Februar 1864. Indrykningen den 1. Febr. over Ejderen af den vel over 100,000 Mand stærke preussisk-østerrigske Hær, vor Armees Tilbagetog fra Danevirke den 6. Februar, de for os vel ærefulde, men med store Tab forbundne Kampe før og under Tilbagetoget og de uhyre Besværligheder og Savn, vore I Krigere i denne strenge Vintertid har maattet lide, hele Slesvigs Besættelse af Fjenderne og endelig disses Indmarch i Nørrejylland den 18. Februar, hvor de med deres saa talrige Hærskarere, nu maaske henved 150,000 Mand, truer med hurtigt at udbrede sig, medens alle Efterretninger fra København siger, at Krigen skal fortsættes, hvordan det end gaar, og uden at noget Haab haves om Understøttelse fra andre Magter, har naturligvis fremkaldt den mest nedtrykte Stemning hos alle. At vort lille Fædreland nu staar i den mageløse Krig med to Stormagter, der kan anvende saa stor Kraft, de vil, paa at knuse os, er nu klart. At hele Jylland vil blive oversvømmet af den talrige Fjendehær og maaske i lange Tider blive plaget og udsuget af denne, er højst sandsynligt; thi Freden synes meget fjern, og Bistand fra andre haves kun lidet Haab om. De Spørgsmaal, der nu nærmest paatrænger sig os, er, om Fjenderne netop vil komme paa vor Egn, og om de overhovedet vil plyndre. Den nærmeste Fremtid vil oplyse os derom. - Gud give, det ej bliver alt for sørgeligt.

Lørdag den 12. Marts Kl. 6 Eftermiddag kom ca. 60 af vore Dragoner her forbi fra Paarup efter Viborg. I Gaar kom 200 Vest fra igennem Paarup til Silkeborg. Rygtet siger, at Fjenderne tog Vejle i Tirsdags, - her hørte man om Eftermiddagen Kanontorden - og Horsens i Onsdags.

Den 20. Marts. En Afdeling Dragoner laa hele sidste Uge i Thorning med Feltvagter i Klodemølle og Skygge, hvor Broerne blev afbrudt. Daglig farer Dragoner her forbi for at rekognosere. Stafetstationer er i Klodemølle og Paarup. En stor Mængde Vogne, som fra Vejle og Horsenseggen havde kørt for Tropperne og Magasinet til Skive og Sallingsund, kom tilbage. Alt saa meget krigersk ud. Nu har Dragonerne i Fredags forladt vor Egn og er rykket Nord paa til de andre Tropper. Fjenderne, som i Søndags havde besat Aarhus og

udsendt Patrouiller til Linaa og Vrads, skal nu have trukket sig noget tilbage hen ad Horsens til.

Den 27. Marts. 6. Dragonregiment drog igennem Sinding, Funder og Paarup Syd og Vest paa. - Den 31. Marts førtes 10 fangne preussiske Husarer gennem Paarup.

7.-24. April havde 4. Division Stilling fra Nord for Skanderborg over Silkeborg, Balle, Funder, Paarup og Ravnholt. I Silkeborg vrilledes det med alle Vaabenarter. Ogsaa i de nævnte Landsbyer var der Indkvartering. I Paarup laa fra den 8. til den 22. ca. 70 Dragoner af 3. eller 5. Regiment, der af og til skiftede. Stafetten har i 5 a 6 Uger maattet holde i Paarup. En stor Mængde Vogne har i to Uger holdt i Silkeborg 1 a 2 Døgn paa Tiden. Samtidig med at Efterretningen om vor Armees ulykkelige Nederlag ved Dybbøl Skansers Erobring af Fjenden den 18. April naaede hertil, begyndte Divisionens Opbrud her fra Egnen. Den 20. kom Artilleriet og en Del af Trainet fra Silkeborg igennem Paarup, hvor Mandskabet næsten udplyndrede Beboerne for Kartofler, Flæsk, Høns, Æg m. m., og Torsdagen den 21. henimod Aften kom en Skare af 54 Vogne med Magasinet forbi Engesvang og kørte Nord paa. Fjenderne, som nu i 5 Uger har staaet i Egnen Syd for Horsens, skal atter være i Fremrykning. Stemningen her er yderst nedtrykt. Egnen bliver nu atter aaben for Fjenderne. Med Ængstelse venter man Efterretning fra de af Sognets Mandskab, som var med i den haardeste Kamp ved Dybbøl, navnlig fra de mange, der hørte til 9. Regiment, af hvilket Regiment kun Halvdelen reddede sig til Als.

Den 22. April, St. Bededag, om Eftermiddagen kom en Afdeling Artilleri og Dragoner til Kragelund og forblev der næste Dag over.

Søndag den 24. April. Sidste Nat har alt Militær forladt vor Egn. En stor Mængde af alle Vaabenarter passerede igennem Kragelund, og en lignende Mængde igennem Engesvang, alle dragende efter Knudstrup og videre mod Nord. I Dag modtog man Efterretning fra en Del af Sognets Mandskab, tre vides at være fangne og en saaret - Mandag den 25. April. Fjenderne besatte Silkeborg i Gaar, og i Dag er de i uhyre Masser rykket mod Viborg. Allerede i Formiddag Kl. 10 stod de i Kjellerup. Fjendtlige Forposter ses i Funder og hen ad mod Paarup og ligeledes ved Overgaard, øst for Kragelund.

Torsdag den 28. April. Paa Marchen i Mandags fra Silkeborg til Viborg gæstede Fjenderne alle Byer i Nærheden af Landevejen: Balle, Sinding, Sejling, Serup, Mausing, Pederstrup, Vinderslev o. s. fr., hvor de tog Fødevarer, Korn m. m. I Kjellerup blev 23 Stude slagtede, og forbrugtes der store Kvantiteter af Halm og Brænde. I Silkeborg plyndredes Butikkerne, og Ruder blev ituslaaet. Personlig Overlast har dog vist ingen været udsat for. I Dag kom 8 Vogne hjemmehørende i Ribe Amt herigennem efterat have maattet køre for Fjenden til Viborg.

Den 1. Maj. Flere Vogne, som har kørt for Tyskerne til Viborg og henimod Randers og Hobro, er atter i foregaaende Dage kommen her igennem. De var fra Vejle. Kanten, en endog fra Ribe By. Silkeborg har ingen Indkvartering haft siden i Mandags, og i Gaar var Folk som sædvanlig til Torvs der. Ej heller Nord paa indtil Viborg skal der opholde sig Fjender. Man siger, at hele den i Mandags fremrykkede Styrke, der anslaaes til 10,000 Mand, er draget fra Viborg hen imod Randers og Hobro; dog er nok baade Aarhus og Skanderborg stærkt besat. Al Postgang er afbrudt, og man hører saaledes kun Rygter, hvorpaa man næsten aldrig kan tro, med Undtagelse af de Erfaringer, Folk, med hvem man taler, selv har gjort i mange Byer opførte Fjenderne sig meget maadeholden, spiste kun, hvor der blev budt dem, og med tog intet, undtagen hist, og her lidt Flæsk eller Æg, som de forlangte. Men i nogle Byer toges alt, hvad der fandtes af Flæsk og Korn, som de tvang Beboerne til at køre med. Adskillige Køer og enkelte Heste blev taget, saaledes i Serup, Duelund o. fl. St.

Torsdag den 5. Maj. I Dag samles der 3 fede Fækreatureur, Havre, Gryn og Foder, som fra Kragelund og Funder Sogne skal leveres i Viborg efter Fjendens Rekvisition. Forøvrigt har vi ikke mærket til Fjenden endnu. Men al Postgang er standset, og i 14 Dage har vi igen Aviser faaet. Landet skal være okkuperet (besat) indtil Hobro. Vore Krigsfolk skal staa i Aalborg Amt, tæt Nord for Fjenden, og flere Smaafægtninger skal have fundet Sted. Der fortælles siden i Mandags, at Fredericia skal være rømmet frivilligt af de Danske og overgivet til Østerrigerne. Man haaber derfor snart en Vaabenhvile; dog ved man aldeles intet om Forhandlingerne paa Konferencen, som aabnedes i London den 25. April.

Lørdag den 14. Maj. Uvidenheden om, hvad der foregaar nær og fjernt fra os, bliver mere og mere pinlig. Aldeles intet - med Undtagelse af de mest utro. værdige Rygter - høres andet Steds fra. Vi ved ikke det mindste om, hvor vor Arme er, om der virkelig er Krig endnu eller midlertidig Vaabenhvile -, om Konferencen i London endnu holdes eller er hævet. Kun er det nok vist, at hele Jylland Syd for Limfjorden er okkuperet af Fjenden, endog Fredericia er i hans Hænder. I Viborg ligger en stærk Besætning. Til Silkeborg kommer af og til nogle fra Aarhus og Skanderborg af. Endnu er vi her i Sognene bleven fri for Fjendens Besøg; men vi kan ikke vide, hvilket Øjeblik han kommer for at tage af vor Ejendom, for. uden hvad han gennem Øvrigheden i Viborg rekvirerer hos os. - Vinderslev Marked blev vel holdt i Torsdags, men Handelen var ubetydelig, og Kreaturpriserne yderst lave.

Den 15. Maj, Pinsedag. I Dag blev den fra 12. Maj indtraadte Vaabenhvile bekendt her. Skønt Fjenderne vedbliver at holde Landet besat, skal de dog nu betale for deres Fornødenheder, og man har nu intet at befrygte af dem. Samfærdselen er atter aabnet, og Postgangen er allerede igen begyndt, saa Aviser i Dag er ankommen hertil. - De Rekvisitioner, vor Kommune i den korte Tid har maattet yde til Fjenden, beløber sig allerede til 250 Rdl.

Søndag den 12. Juni. I Dag kom 10 stadselige preussiske Kyrasserer ridende her forbi Nord efter. Vaabenhvilen, som i Dag skulde have været ude, siges at være forlænget 14 Dage. Vi. borg har hele Tiden haft 3000 Mands Besætning. Der. imod har Silkeborg ingen Indkvartering haft, undtagen af og til. en Dags Tid af Afdelinger, der marcherede igen. nem. - I Eftermiddag Kl. 4 anrettede en Hagelbyge en Skade paa Hesselskov, Christianshøj og Stenholt Marker, som vurderedes til 1500 Rdl.

Onsdag den 29. Juni. Uvisheden, om der bliver Fred eller fortsat Krig, er nu hævet. Krigen er igen udbrudt, og Postgangen atter standset. I Dag kom hertil Ordre om Leverance af Fødevarer til ca. 40 Rdl. Værdi, daglig at levere til den fjendtlige Arme ved Hobro. Man siger, at denne har samlet sig og taget en fast Stilling imellem Hobro og Randers. Det danske Korps i Jylland, som har ligget i Vendsyssel, skal være betydelig forstærket, og Krigen vil nu blive ført med Kraft i det nordlige Jylland. - *Tirsdag den 5. Juli.* Allerede i Fredags vidste man, at Als den 29. blev tagen af Preusserne, hvorved vor Arme led et nyt Nederlag og tabte 3 a 4000 Mand. Om nogen Kamp i Jylland har vi endnu intet hørt. En Patrouille af preussiske Dragoner var i Lørdags i Funder og Paarup for at rekognosere. Deres Opførsel var upaaklagelig. I Søndags var Kommunens Beboere samlede i Elling af Forstanderskabet for at træffe Aftale angaaende de fjendtlige Rekvisitioner. Det blev vedtaget, at ligesom 2 Læs allerede i Torsdags var kørt til Hobro, saaledes skulde atter 2 læs samt nogle Kreaturer leveres dertil, da man hellere vilde yde, hvad man formaaede, end udsætte sig for Plyndring. En Del af de mere vel. havende fol strækker Kommunen med de for det første nødvendige Pengemidler eller vil levere Rug og Foder;

Mandag den 11. Juli om Formiddagen Kl. 7 - 8 havde vi her i Sognet første Gang Fjendens Besøg, idet en Afdeling ungarsk Infanteri, ca. 60 Mand, drog igennem

Engesvang, kommende Syd fra og marcherende efter Viborg. De havde Dagen og Natten ligget i og omkring Paarup, og vi var saaledes forberedt paa deres Komme. Efter at have gjort Holdt paa Gaden, trængte de ind i Husene, fordrede Mælk, Ost og Flæsk samt tvang Beboerne til at afgive Befordring til dem, foruden 3 a 4 Vogne, de alt havde med sig fra Christianshede og Paarup. Forøvrigt var deres Opførsel ikke brutal, flere var endog venlige, og de tog intet med her fra. De drak al Byens Mælk spiste, uden Brød, som de ikke vilde have, nogle Ost, gemte hos sig nogle smaa Stykker Flæsk og lod Vognene køre sig hen imod Viborg. De fleste gik. Hele Opholdet her varede i 3 Kvarter. De fleste talte Tysk; de var dels høje og dels af Middelstørrelse, nogle ældre, andre yngre. Deres Dragt var hvide Trøjer og lyseblaa, snævre Benklæder eller Gamascher. I Fredags og Lørdags drog flere Tusinde Østerrigere over Lille Hølund mod Nordvest igennem Ikast Sogn efter Ringkøbing og Holstebro. Vore Tropper skal nok helt have rømmet Jylland og staar formodentlig alle paa Fyn. - Vi ser kun en sørgelig Fremtid i Møde, der, som Krigen skal vedblive ret længe endnu. Fjendens Requisitioner vil snart blive uoverkommelige, og det vil komme til Plyndring. Nationalfølelsen er ved den jammerlige Maade, hvorpaa denne Krig er ført, bleven betydelig sløvet.

Den 18. Juli. Daglig kommer enkelte Østerrigere kørende forbi, snart Nord, snart Syd paa. I Gaar strejfede tre Infanterister Syd om Byen, seende sig alle Vegne omkring. Man mener, at de var paa Hesterov, thi i Nabosognene er i disse Dage af Fjenden røvet Heste. I Lørdags var det østerrigske Hovedkvarter i Silkeborg. I Gaar kom 450 Vogne med Magasin og Bagage Vest fra til Silkeborg tilligemed 250 Slagtekreaturer. Alt blev i Morges befordret Syd paa.

Den 19. Juli. En Mand, som var kørt fra Horsens i Morges, fortæller, at vort nye Ministerium har sendt Underhandlere til Berlin og Wien med Fredsforslag. - Den 21. Juli kom en Del grønne Dragoner her forbi Nord fra, de førte med sig 50 unge Heste, som var røvede ved Skive. De blev fulgt af 11 Vogne med Bagage, Foder o. s. v. Næsten daglig kommer dels preussisk og dels østerrigsk. Militær kørende her forbi, dels Nord og dels Syd paa.

Den 24. Juli. I Dag bliver der opkrævet Skat til Fjenden, 88 Skill. pr. Td. Hartkorn. Den største Plage for Beboerne har hidtil været de hyppige Kørsler, der uafbrudt ml1a præsteres. Her fra har dog ingen Vogne været borte længere end 2 a 3 Døgn; men mange, som kommer her forbi, især fra Horsens og Vejleegnen, har været borte fra Hjemmet i flere Uger.

Lørdag den 30. Juli om Formiddagen Kl. 9 kom en Eskadron lyseblaa preussiske Kavallerister tillige med en Del Magasinvogne her igen. nem fra Viborg og drog uden Ophold Syd paa. I Onsdags og Torsdags kom 150 Morsingbo - Vogne her igennem hjemefter. De havde været borte i 14 Dage og var kørt med den Havre, som Fjenden havde taget paa Mors, lige indtil Haderslev. Atter i Torsdags blev alle hestekørende Beboere her fra Sognene tilsagt om at møde i Silkeborg, hvorfra de kørte med Østerrigerne til Horsens og Vejle.

Den 7. August. Endelig er nu Fjendtlighederne ophørt, og en Vaabenstilstand er sluttet; men hvornaar Landet bliver overgivet til sin lovlige Regering, ved vi ikke noget om. - Endnu i disse Dage er mange Vogne, som har kørt for Fjenden til Kolding, kommen her igennem. - Den ulykkelige Krig, der har bragt vort Fædreland saa store Ydmygelser og afkrævet det saa tunge Ofre, antages altsaa at være til Ende. Vor hele Ulykke er for en stor Del fremkaldt ved den uforklarlige Blindhed, som fra først til sidst havde bemægtiget sig de Mænd, der enten som Ministre og Diplomater styrede Statens Anliggender, eller som Generalerne anførte Armeen og ledede Forsvarsvæsenet, eller som Bladskrivere

ledede den offentlige Mening. Man kan ikke forstaa, hvorledes hine Mænd, med Europas hele nuværende Stilling, med nyere og allernyeste Begivenheder - de idelige Traktatbrud, Belgiens Løsrivelse italienske Staters Sammensmeltning, Englands og Frankrigs diplomatiske Nederlag i den polske Sag, Tilintetgørelsen af den franske Kejsers Kongreside' - og med den eksalterede Folkestemning i hele Tyskland for øje, turde inklade sig i Krig med to Stormagter, og endnu, efter at det klart havde vist sig, at der ikke kunde ventes aktiv Hjælp noget Steds fra, næsten ligefrem forkaste de neutrale Magters endelige Mæglingsforslag paa Londonerkonferencen. Det er uforklarligt, i hvor ringe grad man havde beredt sig paa at møde I den Fare, som i hvert Tilfælde ved Kongens Død - og denne har vistnok i flere Aar været at forudse - vilde opstaa. Man burde have anvendt Landets Hjælpekilder til at anskaffe Vaaben af den nyere Slags og bedre øvet Hæren. Det er endelig uforklarligt den hele Maade, hvorpaa Krigen blev ført. Hvorfor optoges Kampen ved Danevirke, hvor hele Armeens Eksistens stod paa Spil? Hvorfor maatte saa mange af Landets Sønner staa og lade sig slagte i Dybbøl. Skanserne, da disse dog ikke længere kunde holdes? Hvorfor rømmedes Fredericia og blev med Skyts og Forraad givet i Fjendens Vold, inden han endnu havde begyndt sine Anstalter til Fæstningens Belejring? Hvorfor lod man sig overrumple paa Als, eller hvorfor forsvarede man ikke Øen med en større Styrke? Hvorfor maatte det nørrejydske Korps fly langt bort, saa snart en lille fjendtlig Afdeling lod sig se? Hele Krigen er kun en Række af Nederlag, ikke en eneste Sejr til Lands eller til Vands er vunden, ikke een Personlighed har udmærket sig ved Bedrifter, ikke een lysende Erindring haves, som kan mildne Nationens mørke Stemning.

Den 28. August. I Løbet af de sidste 2 Uger er de fleste Karle, som har været med i Krigen, vendt tilbage, selv de tre her fra Sognet, som den 18. April kom i Fangenskab og siden har været holdt i Fæstningen Grandenz, er i Gaar kommen hjem. Af det her i Sognet hjemmehørende Mandskab er en Ungkarl fra Kragelund falden ved Fredericia 1. Marts, og en Mand fra Skygge saaret ved Dybbøl i April og er endnu ej helbredet. Alle hjemkomne, selv Fangerne, har et godt Udseende.

Den 1. September. Fjenderne vedbliver at holde Jylland besat og siges at være indkvarteret i temmelig store Mængder saavel paa Landet som i Købstæderne. Det skal især være østerrigerne, der vedbliver med deres Rekvisitioner af Levnedsmidler og Fourage, opkræver gennem Amtsstuen de sædvanlige Skatter med en Kvotadel hver Maaned, hæver Grænsetold og bestyrer Postvæsenet. Samkvem med Øerne er dog nu tilladt, men ingen Produkt. udførsel maa finde Sted. Overhovedet bliver Landet regeret af de fjendtlige Civilkommissærer, og Embeds. mændene modtager Befalinger fra disse. - Alle føler naturligvis den største Længsel efter fuldstændig Fred og Landets Rømning.

Den 1. December. I Følge Fredsslutningen i Wien den 30. Oktober - ved hvilket Fred den danske Stat blev indskrænket til det egentlige Kongerige Danmark - blev Landet endelig rømmet af Fjenden midt i November, og alle gamle Forhold indtraadte. - Vel er Landet ikke ødelagt eller udsuget, og det kan snart igen hæve sig i materiel Henseende til den tidligere Velstand; men den nationale Aand er sløvet, og Troen paa, at det danske Folk vil kunne bevare sin Selvstændighed, er svækket overordentlig.

1865

Den 19. Juni 1865. Landprodukternes Pris er uden synderlig Forandring vedblevet at være temmelig lav: Rug 4 Rdl., Byg 4 Rdl., Havre 2 a 3 Rdl..og Kartofler 2 Rdl. Med Kreaturer har hidtil ikke været nogen betydelig Handel; dog har Priserne siden i Efteraar hævet sig en Del. Grise ex meget dyre, 4 a 5 Rdl.. for en Maanedsgris. Uld bliver stedse betalt med 4 Mk., og Bindetøj er let afsætteligt, Folke- og Dagløn er i Stigning, og Arbejdere er meget søgte. Mergling og andre Arbejder drives nu atter med Iver. Mergeloptagningen i Bølling

Sø er i Aar standset af Mangel paa billige Arbejdere, og fordi Erfaring har vist, at den optagne Sømergel indeholder for lidt Kalk, hvorfor den virker mindre end almindelig Mergel og har navnlig forringe Indflydelse paa Græsvæksten. Overhovedet har sidste Aars ret gode Høst i Forening med de gode Priser paa Bindetøj forhindret almindelig Pengetrang, og de fleste kan uden stor Besværlighed i Vinter udrede hele sidste Aars Skat paa een Gang efter Fradrag af Betaling til Fjenderne. - Af Ejendomshandler har en Del fundet Sted.

Den 31. December. Sidste Aars Høst gav vel et middelmaadigt Udbytte af Rug, Kartofler og Boghvede, men kun et ringe af Byg og meget ringe af Havre; men allerslettest er dog Foderavlen, saa de fleste kun avlede Halvdelen imod sædvanligt, af Hø og Straa. Man har derfor overalt formindsket sin Besætning ved Salg eller Slagtning, og i det milde Efteraar har man indbjerget en Mængde Toplyng, Mosegræs og Lav. Fra Østeregnet ventes ingen Hjælp med Stedefodring eller Halmsalg, da man der har det ligesaa knapt som her. Imidlertid er dog Udførselen opretholdt. Kreaturpriserne er nogenlunde, saa et Par smaa Arbejdsstude endnu koster 40 a 60 Rdl., en god Ko 20 a 30 Rdl. Vel er Kornsalget kun lidet, men Indtægterne for Smør, Uld, Skind og Bindetøj har dog forhindret almindelig Pengetrang, og de fleste kan overkomme Udredelsen af deres Udgifter. En Del flere Ejendomshandler er foregaaet.

1866

1. *November* 1866. Paa Grund af Vinterens Mild. hed blev Fodertrangen ikke saa stor, som man havde frygtet. Kreaturpriserne hævede sig fra Foraaret stadig opad og er nu dobbelt saa høje som i forrige Efteraar. Andre Produkter vedblev hele Sommeren igennem at være i god Pris. Efter Høsten, der i det hele var middelgod efter en ret god Græssommer, faldt Kornet dog kun 1 Rdl. pr. Td., og de fleste har solgt eller agter i Vinterens Løb at sælge det, de kan undvære, da Udførselen er betydelig. - I Juni erholdt Beboerne deres Krigsskadeerstatning, 1600 Rdl., for ydet Kørsel og Naturalleverance i 1864 til Fjenden. Derimod maatte Kommunen samtidig hermed betale sin i 1864 paalagte Krigsskat 891 Rdl. 4 Mk. 13 Skill. - I Juli foretoges Kreaturtælling og Opgivelse angaaende Udsæd, Avl o. s. v. Anslaaes Kommunens Folkemængde nu til 1500 Personer, kommer paa hver 5 Mennesker 4/5 Hest, 3 . Køer, 1 Stud, 1 Unghøved og Kalv, 14½ Faar og Lam og 1 Svin - eller gennemsnitlig en Kvægbestand af c. 7 Kreaturer pr. Familie.

1867

Den 8. Oktober 1867. En uformodet Dyretid er indtraadt. Ved Foraarets Begyndelse viste det sig, at Kornforraadene ved det stærke Kornsalg var bleven udtømte. Rugen gik snart til 8, 9, 10, indtil 12 Rdl. og de andre Kornsorter i Forhold dertil. Formedelst det kolde, fugtige Foraar, den kolde Sommer med Nattefrost og Storm i Drætiden var Rugavlen her som i næsten hele Europa kun ringe, skønt dog de andre Kornsorter var som et Middelaars Rug koster nu 10 Rdl., Byg 6 a 8 Rdl., Kartofler 3 a 4 Rdl., men de fleste kan ikke sælge synderligt. Kreaturpriserne vedbliver at være ret gode.

Den 31. December. Vel er det en haard Tid for alle, der skal købe Føden, og man frygter meget for, at Korn ikke vil være til at faa, naar Foraaret og Sommeren kommer, thi næsten enhver har solgt det lidet, han kunde undvære, og paa Tilførsel fra Udlandene kan der ikke haabes, da der i mange Lande: Norge, Nordlandene, Finland og Østpreussen endog hersker den frygteligste Hungersnød. Hidtil har dog ingen her i Egnen lidt Nød. Arbejde har stedse været at faa, og Daglønnen 2 a 3 Mk. med Kosten, 4 a 5 Mk. paa egen Kost og Haandværkere 1 Rdl. - Saavel blandt Folk som Kreaturer har Sundhedstilstanden i de sidste 3 a 4 Aar uafbrudt været god. - Mange, især mindre Ejendomshandler har i de

sidste to Aar fundet Sted, blandt andet er Kirkejorden blevet solgt i Foraaret 1866 for 250 Rdl. og en aarlig Afgift paa 8 Td. Byg til Kirken. Kragelund Kro er i Aar solgt for 3800 Rdl.
1868

Den 18. *December* 1868. Aaret 1868 vil i Landmandens Annaler staa optegnet som det mest besynderlige i en Tid af flere Menneskealdre. Ej blot her, men i næsten alle Verdens Lande har Vejret dette Aar været saa overordentlig varmt, tørt og stadigt, at man ikke formaar at opvise Mage dertil. Efter en stærk Frost i December og Januar begyndte Vaaren 29. Januar - 4. Februar med heftigt Tordenvejr, Regnskyl og Storm. I de følgende 14 Uger vekslede det milde Vejr med nogle Dages Kulde og Storm, men Luften var mestendels tør og med mange sommervarme Dage samt ubetydelig Nattefrost. Med 8. Maj begyndte den egentlige Sommervarme, der siden vedvarede næsten uafbrudt indtil den 22. August, stedse med tiltagende Kraft, Solhede og alt udtørrende varme Vinde. I Maj og Juni var vel endnu Nætterne kølige, dog uden Nattefrost; men i Juli, og især i August vedblev Luften ogsaa om Natten at være trykkende lummerhed. Regn faldt der aldeles ikke med Undtagelse af enkelte Tordenbyger 24. og 25. Juni, 19.23. og 30. Juli og 7. August, hvis Virkning dog kun varede nogle faa Dage derefter. Solen brændte saa hedt lige fra Kl. 8-9 Formiddag indtil henved dens Nedgang, at man ikke kunde udholde at blive beskinnet af den paa nogen blottet Legemsdel, og Stenene blev saa hede, at de ikke kunde berøres. Hyppigt blæste det temmelig stærkt fra Kl. 9 Formiddag til Kl. 4 Eftermiddag, men Vinden var, hvad enten den kom fra Nord, Syd, øst eller Vest, saa varm og udtørrende, at den ikke bragte nogen Kølighed. Tørken var saa haard og stadig - med Undtagelse af nogen Nattedug - at Træernes Blade visnede, og alt Træværk revnede, saa Vogne idelig maatte repareres. Hø, Straa. Lyng m. m. smuldrede, alle Jord. dele opløstes til Støv, og de afmejede Vaarsædage var saa løse, at man sank dybt ned ved at betræde dem, som om de nylig var pløjet og harvet. Hele Naturen havde et ørkenagtigt Udseende. Skønt Solen skinnede klart, og Himlen var skyfri, havde Luften dog oftest en mat, blygraa Farve, og den var opfyldt af Støv og Røg fra de hyppige Hede og Mosebrande. Træerne stod enten bladløse, eller Løvet var grønliggraat. Græsmarkerne var som afsvedne, Lyngen visnet og Kornagrener allerede ved St. Hansdagstid hvidgule, i Juli afmejede. Kun Vandingsengene dannede grønne Striber i den øde Ørk. Selv Skovene frembød kun liden Friskhed, og Fuglesangen forstummede Fjernt og nær opstod, oftest ved Uforsigtighed, Hede. og Mosebrand; thi selv den mindste Gnist, der faldt i Lyng, Mos, Græs eller Stubbe, fremkaldte Antændelse. og Ilden bredte sig snart med forbavsende Hastighed og anrettede store Ødelæggelser. Flere Tørvemoser, ogsaa udenfor Hedeegnen, brændte indtil stor Dybde, og mange Hedestrækninger berøvedes deres Morlag, hvorved de let forvandles til Flyvesand. For Rejsende var Støvet næsten utaaleligt, og enhver Færdsel paa Vejene fremkaldte en Støvsy. Jorden udtørredes til stor Dybde. Alle Vanddamme, Mergelgrave, Tørvegrave og Brønde, der ikke havde Næring af Bundvæld, udtørredes, og mange Vandløb svandt næsten ganske hen. Af Oldenborrer har der, mærkeligt nok, kun været faa; men des talrigere blev Mængden af de forskellige Arter Fluer, der efterhaanden til tog saaledes, især i August, at Folk og Dyr omsværmedes ude og inde af dem og intet Steds havde Ro. Lopper og Fluer forbitrede Livet baade Dag og Nat, saa denne Plage i Forening med den umaadelige Sved og den vedholdende Tørst, som idelig maatte tilfredsstilles, forstyrrede Søvn og gjorde det lige utaaleligt at opholde sig i Senge, Værelser eller ude i fri Luft. Efteraaret var som sædvanlig afvekslende med mildere og koldere Luft, megen Regn i Slutningen af September og af og til en Del Regn i de andre tre Maaneder. Der paafølgte ingen Vinter.

Høsten begyndte i Begyndelsen af Juli Maaned, og 22. Juli var Rugen overalt i Hus, Vaarsæden inde midt i August. Man mærker kun lidt til Høsten, thi Kornet kom straks i Hus, Byg og Havre blot som Rivelse. Paa gode, især fugtige Jorder var Rugavlen udmærket god, og aldrig har Sæden haft et saa smukt Udseende og saa stor Vægt som i Aar; men paa tørre, især grusede Jorder blev Rugen svang og giver kun 2 a 4 Skp. i Traven, ligesom og Traverne var faa. Af Byg og Havre avledes paa simple Jorder næsten intet, og selv paa gode Jorder var Straaet af disse Sædarter saa kort og tyndt som vel aldrig tilforn; kun paa side Marker avledes en Del. Boghveden groede næsten ikke før i September og ødelagdes derpaa af Kulden. Med Kartoffler forholdt det sig paa en forunderlig Maade; ingen Sygdom mærkedes i Aar, og Toppen vedblev at være grøn indtil i Oktober, men de faa Smaaknolde, som havde dannet sig ved St. Hansdags Tid, blev gennemskudt af lange Spirer, der afsatte en ny Afgrøde, som dog ikke modnedes fuldkommen, skønt man ikke tog Kartofflerne op før ved Novembers Tid, da Frosten indfandt sig. Paa kolde Jorder havde de derimod givet et uventet stort Udbytte. Agerhø avledes der aldeles intet af. Kærengene gav intet Hø. Men hvor man kunde vande, var Høafgrøden særdeles rig. Af Haveurter avledes der ubetydeligt.

Den 31. December. Det milde Vejr vedvarede indtil Aarets Udgang. Aaret 1868 har vistnok i Gennemsnit den højeste Varmegrad, noget Aar har haft, saa længe lagttagelser har fundet Sted. Paa lette og især grusede Jorder var der stor Misvækst; men forøvrigt var dog Rugavlen god, saa der ingen Mangel befrygtes. Rugen købes for ca. 8 Rdl. Tønden, men kun faa her paa Egnen har tilovers til Salg, medens mange, selv Gaardmænd, maa købe. Byggen er saa dyr, at man hellere bruger Hvedemel og Ris. Havre er næsten ikke til at faa. Af Kartoffler avledes paa fugtige Steder en stor Del, og Prisen er 3 a 4 Rdl. Tønden. Af Boghvede haves næsten intet. Da den i Aar samlede Gødning var saa ubetydelig - thi kun faa behandler deres Mødding med Omhu, og den udbragte Staldgødning hentørredes, udspreddes af Hønsene og bortførtes af Vinden ~ har mange købt fosforsur Bengødning til Hjælp. Brugen deraf er bleven meget almindelig i de senere Aar, og navnlig i Aar avlede man godt derefter, især Rug. Den totale Græsmangel har gjort Smør. udbyttet saa ringe, at Smør ofte ej har været til at faa for 2 a 3 Mk. Pundet; - Paa Grund af Fodermangel - thi selv i de gode Egne er Mangelen meget stor, og mange tusinde Læs Toplyng og Strøelse er fra Hede- og Mose-Egnen ført Øst paa -, har man bjerget uhyre Kvantiteter af Toplyng, Mosegræs og Lav. De flestes Besætning er ved Nedslagning og Salg formindsket til Halvdelen. Men da der gaves saa lidt Korn til Fedning, og Kreaturerne oftest er magre, har Kød og Flæsk ikke været billigt. Kreaturpriserne dalede stærkt i Sommer og først paa Efteraaret, men paa Grund af den store Udførsel hævede de sig igen til sædvanlig Højde. Kun gamle Køer, Kalve, ældre Heste og magre Stude var næsten usælgelige. Endog jævngode 12 a 15 Aars Heste købtes for 30 a 40 Rdl. Stykket, og mange Arbejdsstude kostede kun det halve af, hvad de samme var betalt med for et halvt Aar siden. Kreaturudførselen har været til en stor Lykke for Egnen, thi alle skulde sælge Kreaturer, og faa havde andre Varer at tage Penge ind for til de store Udgifter. - De fleste har i Aar indskrænket deres Folkehold til det allernødvendigste, og en stor Mængde Karle og Piger er uden Tjeneste. Det er en haard Tid for Smaa folk, Føden er dyr; og Arbejde næsten ikke til at faa. Selv Strømpestrikningen giver ingen Fortjeneste, thi Strømperne sælges for 1 Rdl. Pundet, og Ulden koster 3 a 3½ Mk. pr. Pund. Egenlig Nød findes dog endnu ikke, og Betleri er just ikke betydeligt; men et stort Antal Mennesker gør Gæld og behæfter deres smaa Ejendomme saaledes, at de vil have Vanskelighed ved at bestaa. Besynderligt nok vedbliver dog Ejendoms priserne at stige mere og mere, hvilket beviser en stedse voksende Kapitalformue i Landet. Paa Øerne betales Gaardene nu med 400 a

500 Rdl. pr. Td. Ld., i de gode jyske Egne 300 Rdl., i de ringere Egne 50 a 100 Rdl. Selv uopdyrkede Hedejorder koster 10 a 40 Rdl. pr. Td. Land. Her i Sognet har dog ikke mange Handler fundet Sted, thi mange vil nok sælge, men de fordrer alt for store Summer. Charlottenlund er bortforpagtet fra 1. April næste Aar. Ejeren forrenter 27,000 Rdl. og faar nok ubetydeligt Overskud.

1869

Den 31. December 1869. Den særdeles milde Vinter 1868-69 formindskede Fodermangelen betydeligt, saa de fleste dog slog sig taaleligt igennem med det ringe Forraad. Ej heller blev der Mangel paa Kom, skønt de aller fleste maatte købe. En Følge af den ringe Høst 1868 var især en almindelig herskende' Penge- trang, der vedvarer endnu i næsten højere Grad. Kapitaler til Laans af private er ikke til at faa, og af løse, mindre Laan tages, endog hvor fuldkommen Sikkerhed ydes, høje Renter, af enkelte Pengemænd 8 a 12 Procent. Tilgodehavender kan kun vanskeligt faas, og kun med stor Møje tilvejebringes Renter, Skatter og Afgifter. Det er navnlig den tiltagende Mængde af Smaaparcellister, som føler Trykket haardest, og hvis Gæld derfor forøges i saadan Grad, at de fleste med 1 a 2 Skp. Hartkorn nu forrenter større Summer end Gaardmænd fordum. Overhovedet vil den store Udstykning af de her i Egnen store, men lidet frugtbare Arealer efterhaanden bevirke en større og større Armod, især naar der af slige Smaasteder skal svares Aftægt. En Del Ejendomshandler er foregaaet i 1869, blandt andet er Funder Kro solgt underhaanden i Juli for 9000 Rdl. - Sidste Aars Høst var middelgod af alle Slags. I Foraaret kostede Rug 8 Rdl. og steg senere til 9,10 og 11 Rdl. Kreaturbesætningerne formindskede des betydeligt forrige Aar paa Grund af den daarlige Høst 1868, og derfor har i Aar Priserne stadig været høje. Mangen Husmand, som i Fjor maatte sælge sine Stude, har bare kunnet forskaffe sig en simpel Hest i Stedet. Vel bearbejder de fleste deres Jorder langt mere end tidligere, opdyrker stedse mere af Hederne og søger, fornemlig ved Mergling, nogle ogsaa ved fosforsur Kalk, at bringe Marken til at give bedre Afgrøde; men det er at befrygte, at denne Fremgangsmaade med Tiden vil udtære Jorderne, især hvor ingen Eng haves. - To Selvmord, foranlediget ved derangerede Pengeomstændigheder, fandt sidste Sommer Sted i Kragelund, idet nemlig Laust Bøvlund hængte sig den 19. Juni og Jens Mouritsen ligesaa den 6. Juli. Hin, som var Hestehandler, efterlod sig en Gæld paa ca. 6000 Rdl., saa løse Kreditorer kun fik ca. 1/8 af deres Tilgodehavende. Jens Mouritsens Sted i Buskhede solgtes for Prioritetsgælden 500 Rdl.

1870

Den 31. December 1870. 1870 var det fjerde tørre Aar med daarlig Græsning og kun middelmaadig Kornavl. Dog har Egnen vel for det. meste tilstrækkeligt ligesom forrige Aar. Rug kostede sidste Foraar og i Sommer 6 a 7 Rdl. Et stort Held er de især ved Krigen i Frankrig fremkaldte høje Kreaturpriser. Køer og især Stude er en halv Gang dyrere end tidligere, saa at. et Par smaa Arbejdsstude koster 120 a 150 Rdl.; men allerdyrest er dog Heste, selv ældre og simple, og aldrig har vel Prisen paa disse været saa høj som nu. Derved er mange Penge indkomne i Landet, og man træffer alle Vegne preusisk Mønt. Pengetrangen er derfor mindre, skønt. Prioritetslaan vanskeligt kan faas, og mange maa derfor ty til Kreditforeningen. Som et Vidnesbyrd om Formuetilstanden her i Kommunen kan Indtægtens Ansættelse til Indkomstskats Svarelse tjene. I Aar ansattes 284 Beboere til en Indtægt af 95,000 Rdl. Deraf 5 til 1000-1500, 26 til 500 -900 Rdl., 29 til 400-475, 52 til 325-390, 159 til 200-300 Rdl. og 13 under 200 Rdl. - Ved Folketællingen 1. Februar havde Kragelund Sogn 990 og Funder Sogn 653 Personer, ialt 1643, i 1860 1348. I de sidste 10 Aar overstiger netop Fødslernes Antal Dødsfaldene med 300. - Af Ejendomshandler har I der i 1870 kun enkelte fundet Sted med Smaaejendomme, og nogle Smaaparceller. - Af

ulykkelige Tilfælde fandt der den 2. November et Sted, idet Chr. Anchersen i Fastruplund omkom derved, at hans gamle Brønd skred sammen om ham, da han tog Stenene op for at anvende disse til en ny Brønd, han var ved at lade kaste.

1871

Den 31. December 1871. Det er nu for Landmanden en lykkelig Tid. Sidste Aars Høst var særdeles heldig, og Kornpriserne desuagtet meget gode. Næsten alle kunde sælge og faa 6 å 7 Rdl. for 1 Td. Rug, 5 Rdl. for 1 Td. Byg og 3 Rdl. for 1 Td. Havre. Men hvad, der især skaffer Penge, er den livlige Handel med Kreaturer, der, især Heste, betales med hidtil ukendte Pengesummer, 100 å 300 Rdl. for en Hest, 40 a 60 Rdl. for en Ko, 60 a 100 Rdl. for en Stud. Det ser ud til, at vi nærmer os en Guldalder, og Penge havestil Overflod. Aldrig tilforn har man hørt om saadanne Priser paa Jordejendomme, som dem, der nu forlanges eller bydes, dog sker der kun faa Handler. Prioritetslaan faaes nu mest i offentlige Kasser, og da alle Papirer er stegne ca. 10 pCt. i Pris, er Tabet for Debitorerne nu ej heller betydeligt. I Sparekasserne erholdes uden Vanskelighed midlertidige Laan til 5 pCt. ~ Det ene store Aktieselskab oprettes efter det andet, og ligeledes den ene Bank efter den anden. Der maa være uhyre mange og store Kapitaler til Stede, og man maa i højeste Grad undres over, hvorfra alle disse Millioner, der tegnes ved hvert nyt Foretagende, kommer til Stede. - Et andet Tidens Tegn er Udbredelsen blandt de ejendomsløse af de socialistiske Ideer, der længe har spøget i andre Lande, og nu ogsaa fra Selskabet »Internationale« er naaet hertil. Aldrig har man hørt saadanne Grundsætninger blive udtalt offentlig i Tale og Skrift som nu: Samfundet skal helt omordnes, Kapitalen tilintetgøres, Ejendommene deles lige mellem alle, Arveretten ophæves, Ægteskaberne opløses, ingen Tro eller Gudsdyrkelse finde Sted o. s. v. Praktisk har disse Ideer hidtil kun virket paa Arbejderne i Byerne og fremkaldt Fordringer paa højere Dagløn og kortere Arbejdstid. Men det er at befrygte, at Irreligiøsitet og Umoralitet vil tage megen Overhaand blandt Almuens. Silkeborg Jernbane blev aabnet. i Maj. - Den 15. Juli brændte N. Rasmussens Sted i Christianshøj ved Uforsigtighed med Bagning. - Et nyt Hus for en Smed blev i Sommer bygget ved Kragelund. - Præstegaardens Lade blev i Fjor helt ombygget med Kampesten. Dette Materiale er i de sidste Aar mere og mere kommen i Brug. Enkelte Ejendomshandler er i Aar afsluttet.

1872 - 1873

Den 7. April 1873. Paa det materielle Omraade gaar det, stadig fremad med hurtige Skridt. Alle vil være uafhængige, alle vil være rige, alle vil nyde Bekvemmelighed, Vellevenet og Pragt. Til stedse flere udbreder Ideen sig om Massernes Herredømme, om Almuens Berettigelse til at øve Majoritetstyrrani, om de højere, især klassiske Videnskaber Værdiløshed i Forhold til »Folkets sunde praktiske Sans«. Og paa det religiøse Omraade sees paa den ene Side en Vækkelse, der vel maa kaldes glædelig i Forhold til den tidligere Sløvhed, men tillige fremkalder Sekter - Grundtvigianere, den indre Mission o. fl. som indbyrdes forkætrere hverandre, og som i udvortes Henseende viser sig som »Sognebaandsløserne eller Valgmenigheder«, paa den anden Side ses endog i de lavere Klasser mere og mere Vantro og Irreligiøsitet. Aldrig har man før hørt saadanne Udtalelser og Foredrag eller set saadanne Bladartikler som dem, man nu daglig er Vidne til, idet de mest forargelige og afskyeligste Lærdomme offentlig forkyndes, navnlig af de saakaldte »Socialister«. Forøvrigt drejer alles Tanker, Taler og Handlinger sig om Penge, Gevinst og et behageligt Levned, fuld af alle mulige Overflødheder. Her i Kommunen er det politiske Røre endnu ikke synderligt, vel mest fordi saa faa endnu har Indsigt eller Interesse for offentlige Anliggender, og Samtalerne drejer sig kun om, hvad der passerer i deres egen snævre Kreds. Imidlertid gør dog »Silkeborg Avis«, det eneste Blad, der læses her, alt

muligt for at udbrede demokratiske Anskuelse, Lyst til Selvregering og Had til Regeringen og Embedsstanden, og kom Agitatorer hertil, vilde de nok vinde Tilhængere, i hvorvel de egentlige proletarer kun er meget faa her paa Egnen, hvor de allerfleste er Ejendomsbesiddere. Vel træffer man ogsaa hyppigt paa vantro Mennesker, men paa den anden Side spores ogsaa en religiøs Vækkelse og Trang til at søge det, der hører Guds Rige til. Her fra Sognene søger en meget stor Del til Bording Kirke, og 25 Familier har nu løst Sognebaand til Bording Præst, forhen Bülow, nu Blume.

Penge har aldrig været i Overflod som nu, og enhver, der har Ejendom, kan med største Lethed og uden synderlig Bekostning faa Penge til Laans i Sparekasser og Kreditforeninger til 4½ a 5 Procent Rente. Ogsaa mod Selvskyldnerkaution kan Smaafolk let faa Laan. Til Sparekasserne, der nu alle giver 4 a 4½ Procent, strømmer Penge ind i Mængde. Silkeborg og

Hørup Sparekasser søges mest af de her boende Folk. Ogsaa mange Sogne-Sparekasser er blev en oprettet. For 1½ Aar siden oprettedes der en Spare- og Laane- kasse i Kragelund, hvis Virksomhed dog hidtil har været liden. Dels formedelst det betydelige Foretagende: Bølling Søes Udtørring, og dels ved de høje Kreaturpriser, er mange tusinde Daler kommen Folk tilgode her paa Egnen. I Foraaret 1872 blev der dannet et Interessentskab af en Grosserer i København, to Købmænd i Randers, en Landinspektør og en Prokurator i Viborg, hvis Formaal var at udtørre den her i Kommunen værende Bølling Sø, der er 271½ Td. Land stor. Interessentskabet købte Klodemølle med Besætning for c. 16,500 Rdl., Jens Vallerbæk s Sted ogsaa med Besætning for 3,900 Rdl., en 13 Land Td. stor Moselod for 1000 Rdl. og Søgrunden, hvorfor Lodsejerne fik 3500 Rdl., foruden at Moselundgaard for sin Part skal have 45 Td. Land af det udtørrede Areal. For Tab af Enge samt for Jord til Kanalen, der i en Længde af 6,200 Alen, med en Vidde for oven af 12 a 18 Al. og en Dybde af 3 a 5 Al. gaar fra Søen langs med den søndre Side af Aaen forbi Møllen, gaves Lodsejerne 9,254 Rdl. Saaledes udbetaltes kontant over 34,000 Rdl. Gravningen af Kanalen, Anlæg af Broer m. m. anlaaes til 10,000 Rdl., Søbundens Kultivering til 5,000 Rdl., Rentetab c. 8,000 Rdl., Foretagendets Bestyrelse m. m. 2,500 Rdl., saa det hele vil koste 60,000 Rdl. Desuden anvendes betydelige Summer paa Klodemøllens Bygninger og Jorder. Gravningen af Kanalen begyndte i Maj 1872, og i Decbr. naaedes Søen, men næsten hele Vinteren fortsattes Kanalens Opmudring med et mindre Antal Folk, sidste Sommer arbejdedes stadig med 20 a 40 Mand, og nu tages der igen fat med stor Kraft. Entreprenørerne faar 88 Skill. pr. Kubikfavn og giver i Dagløn 7 Mk. Arbejderne er dels Egnens Husmænd, dels hovedsagelig tilløbne Folk: Danske, Svenske og enkelte Tyskere. De, der betaler for deres Kost hos Beboerne paa Egnen, giver 3 Mk. daglig og har saaledes ca. 4 Mk. i ren Fortjeneste. Men den største Del ødelægger stadig deres Fortjeneste ved Svireri, og megen Uorden finder Sted. Aldrig har Arbejdsklassen haft en saa gylden Tid som nu. Enhver, der vil holde Daglejer, maa give 3 a 4 Mk. samt Kosten. Haandværkere tager 6 a 8 Mk. og tilmed den flotteste Kost. Tjenestefolk fordrer stedse højere Løn: 70 a 100 Rdl. for en Karl, 40 a 50 Rdl. for en Pige. Kreaturpriserne har i de sidste to Aar været meget høje, indtil over 200 Rdl. for et Par Arbejdsstude, 40 a 70 Rdl. for en Ko; men allerdyrest er dog Hestene, idet 600 Rdl. betales for et Par almindelige 6 arrige Arbejdsheste - tre Gange saa meget som tidligere. Kornpriserne har holdt sig paa omtrent samme Standpunkt. Sidste Høst var ret god, Græsningen i Fjor Sommer tildels meget god, og paa Foder er der ingen Mangel. Landejendommenes Pris har været i stadig Stigning og er nu vel 10 Gange saa høj som for 30 Aar siden. Moselund med Besætning er solgt til en Købmand Steenberg fra Randers for 35,000 Rdl. Mosejerne haaber nu at faa store Rigdomme i Fald, hvad der nu spekuleres paa, Jernbanen fra Silkeborg til

Herning kommer her igennem. - Den voksende Velstand giver sig tydeligt til Kende, levemaaden er anderledes flot end tidligere, man faar sædvanlig dobbelt saa meget Tilmad som tidligere, og af Kolonialvarer og Spirituosa forbruges store Kvantiteter, hvorfor man ogsaa ser Købmænd etablere sig i hvert Sogn. I Klædedragt vises en stor Overdaadighed; finere Møbler som Sofaer og store Spejle sees hos de fleste Gaardmænd. Fjedervogne med lakerede Agestole er meget almindelige. Selskabelige Sammenkomster, især Familiebesøg, er hyppige og flotte, Dog er Legestuer og Baller sjældnere end tidligere. En Skytteforening har i nogle Aar bestaaet i Funder. En saakaldet Højskole i Sinding besøges af adskillige Karle og Piger her fra Kommunen. Overhovedet er den udvortes Dannelse i Frem. skridt, og Bønderne kommer stedse Købstadfolkene nærmere. Ogsaa læser nu de fleste Aviserne. Nye Bygninger fremstaar hist og her, sædvanlig langt større og bekvemmere end de ældre. Alle Vegne bygges nu alene med Grundmur. Hvor man har passende Kampesten, bygges med disse, der, naar de kløves og mures i Kalk, afgiver det solideste Bygningsmateriale. Flere giver sig nu af med at sætte saadanne Huse og skiller sig ret godt derved. Ogsaa har de fleste bestræbt sig for at erholde dybe og gode Brønde, opmurede med brændte Brøndsten eller tildannede Kampesten og anvender betydelige Bekostninger derpaa.

Tvende Familier: Sognefoged Peder Jensens og Jens Vallerbæks, bestaaende af ialt 12 a 13 Personer, drog i Juli Maaned over til Amerika og bosatte sig i Minnesota, hvorfra de senere har skrevet hjem og er veltilfreds. De solgte deres Ejendomme og havde hver c. 3000 Rdl. at rejse med. Fra Bording Sogn er i de sidste Aaringer flere draget der over og har sig nu Ejendomme i samme Egn. Mange taler om i den nærmeste Tid at følge Eksemplet.

Læreren i Christianshøj Skole, Niels Hansen, døde den 17. Marts 1872. Først i Efteraaret blev Embedet igen besat med Seminarist og Lærer i Dauding, Pedersen. De sidste to Vintre har været særdeles milde, og man har den meste Tid kunnet arbejde med Pløjning og Mergelkørsel. Næsten alle overmergler nu efterhaanden deres hele Mark. Af Heden opdyrkes mere og mere. Engvanding drives med Flid, hvor Lejlighed gives. Vejene forbedres for Kommunens Regning, og alt Vejarbejde bliver nu bortliciteret. - Aarlig etableres flere nye Parcelsteder især paa Heden, og Folkemængden tager stærkt til.

1874

Den 20. November 1874. Den for de fleste udmærket gode Tid vedvarer. Høsten) 1873 var ret god, og i 1874 upaaklagelig i det hele. Produkterne er let afsættelige til gode Priser. Arbejdslønnen er højere end nogensinde. Land - og selv Købstadejendomme betales med fabelagtige Summer, og Laan kan med største Lethed erholdes. Velstand, Yppighed og Flothed tager mere og mere til. Maatte Aandsdannelsen følge efter? - men dertil er Udsigterne kun lidet lyse. Alt drejer sig kun om det materielle og Politik.

Aarsagen til de høje Priser er naturligvis Pengenes synkende Værdi paa Grund af deres Rigelighed, fremkaldt ved den store Mængde Guld, der i den sidste Menneskealder er produceret, og den uhyre Mængde Sedler, Statsobligationer, Banknoter, Kreditforeningsobligationer og Aktiebreve, som den senere Tids Foretagelsesaand har etableret. Af rede Penge sees kun faa, men alt afgøres med Papirer, som repræsenterer Mønt. Rentefoden er 4 a 5 Procent. Den langt større Virksomhed og Indsigt, hvormed alt nu drives: Landbrug, Fabriksvæsen og Handel bidrager til den voksende Velstand, og denne forøger igen Konsumenten. ternes Antal og Fordringen paa mange flere Fornøden. heder, ligesom og den lettere Samfærdsel ved Anlæg af Jernbaner og Dampskibslinier bringer alle i nær Forbindelse og letter Produktafsætningen. Forbruget staar i Forhold til den større Fortjeneste, og denne er til. dels igen en Følge af hin. Handelsmanden og

Fabrik. ejeren fører et Hus som tidligere de højeste Adelsmænd. Haandværkerne lever som Embedsmændene forhen. Bønderne kan nu i Bygninger, Møbler, Køretøjer og hele Levemaade føre en Flothed som Fortidens Proprietærer. Daglejerne lever nu bedre end Gaardmændene i fordums Dage, og Tjenestetyendet ved næsten ikke, hvordan det behageligt kan forbruge den store Løn, det tjener. Middelstanden er gaaet betydeligt frem i Oplysning, men Almuen hæver sig kun langsomt til større Kundskab, ja den ringere Almue har i den Henseende slet ingen Fremgang gjort, medens derimod en forhen ukendt Trods og Selvraadighed findes især hos Tjenestefolk. Disse sidste er vanskelige at komme tilrette med. Den store Fortjeneste, de kan have ved Arbejde paa Jernbaner, Veje, Udtørringer o .s. v., og det frie Liv, de derved kan føre, gør, at mangfoldige unge ingen fast Tjeneste vil tage, medens den større Bedrift paa samme Tid fordrer et større Folkehold end tidligere. Selv Pigerne vil hellere raade sig selv om Vinteren i Hjemmet og tage Tørvearbejde, Høstarbejde o. s. v., om Sommeren. Folkelønnen er steget til en Højde, man ikke tidligere har kendt: 100-120 Rdl. for en Karl, 50 a 80 Rdl. for en Dreng paa 16-18 Aar, 40 a .50 Rdl. for en ung Pige, 30 Rdl. for en nylig konfirmeret Pige eller Dreng. Daglejere tager 6 a 7 Mark paa egen Kost. Haandværkere tager 6 a 10 Mark og Kosten. Af Varer er ingen stegen saaledes i Pris som Byggematerialer, idet Mursten, Tømmer og Brædder omtrent er dobbelt saa dyre som for 5-6 Aar siden. Jern og Kul er ligeledes langt kostbarere, og Brændsel betales med det dobbelte mod forhen.

Kreaturpriserne er dog i de sidste Maaneder dalet ej ubetydeligt, men vil vist hen paa Vinteren hæve sig igen. Kornet holder omtrent ens Pris. - Overhovedet har Penge nu kun halv Værdi imod for 30 Aar siden, saa en Familie, der før kunde leve for 300 Rdl., nu behøver 600 Rdl. for at slaa sig lige saa godt igennem. Embedsmænd og Pensionister er derfor meget trykket, og der er ingen Udsigt for dem til Forandring, idet Dyrtiden ikke er forbigaaende, men vedvarende. Mange Ejendomshandler er foregaaet. Klodemølle Vandmølle er nu nedlagt - Derimod har den forrige Møller, J. Nielsen, der forrige Aar købte P. Jensens Gaard i Kragelund, paa en Lod ved Kragelund By i Efteraaret 1873 opført en Vindmølle, hvilken senere er bortforpagtet paa 5 Aar for 400 Rdl. aarlig. - Udtørringen af Bølling Sø skrider kun langsomt frem, skønt man nu kun ser lidt Vand, og en Del af Arealet er besaaet og har i Aar givet Græsafgrøde; men i Kanalen fortsættes stedse Opmudringen uafbrudt af 14 a 20 Arbejdere, der hver faar 7 Mk. daglig.

Sidste Sommer foretog Generalstaben sine topografiske Opmaalinge her paa Egnen. En Linie for den projekterede Jernbane imellem Silkeborg og Herning er nu i de sidste Uger bleven afsat Syd om Sejlgaard og Nord om Moselundgaard, med en stor Bøjning i Engesvang Hede, saa en Station bliver anlagt en halv Fjerdingvej Syd for Engesvang ved Landevejen, og derfra over Krathusene, Trehuse og Engesvanghus. Den skal være færdig om 3 Aar. Mosejerne vil da alle blive rige Folk, og store Forandringer vil her foregaa; men det er endnu ikke fuldt sikkert, at den nævnte Linie bliver valgt i Stedet for den først afstukne Syd om Christianshede.

Under 7. Juli 1873 blev Pastor Gede kaldet herfra til Viby ved Aarhus. Han havde været Præst her i 14 Aar og holdt Afskedsprædiken den 27. Juli. I hans Sted blev hertil kaldet G. F. S. M. Krag, personel Kapellan i Saltum, og indsat som Sognepræst den 16. Oktober. Siden 1. Januar har Jens Jacobsen i Kragelund været Formand i Sogneraadet. Den nye Præst varetager kun sin Embedsgerning. Kirken har været ualmindelig godt besøgt siden hans Tiltrædelse.

Sidste Høst var vel ikke saa god som forrige, men dog en god Middelhøst. Høstvejret var i Aar meget ugunstigt, og meget Korn kom daarligt i Hus. Rugen var bedst, især i Kerne, Byggen kort, men god i Kerne, Havren kort og tynd. Boghveden var ualmindelig rig og god.

Kartoflerne havde en stor Top og gav mange Fold, men paa de bedre Jorder var de næsten alle syge, og selv paa Sandjorder er Sygdommen meget udbredt. Agerhøet var yderst lidt, men Engene nogenlunde gode. Sommergræsningen var ringe indtil i August, siden meget god.

1875

Den 31. December 1875. Sidste Sommer - Juni, Juli, August og September Maaneder - udmærkede sig ved en uafbrudt mild Varme, uden egentlig Solhede, med tør Luft og kun enkelte Regndage. Aaret gaven Middelhøst, bedst af Rug, ringest af Havre. Engene var næppe saa gode som i Fjor, og Græsningen ofte mindre god. Sidste Foraar var der Fodermangel, men Halm kunde købes i Østeregnet for 4 a 5 Rdl. pr. Skippund. Rug har stadig kostet 7 a 8 Rdl. Td. Kreaturpriserne har været lidt lavere end i Fjor. Penge vedbliver dog at være rigelige, Arbejdsløn, Folkeløn og Ejendomspriser er urimeligt høje. Men en stor Skade for mange, er den Lethed, hvormed de kan erholde Laan i Sparekasser. For at kunne leve flot og bestille mindre stifter en stor Del Smaafolk Gæld og laaner snart i en, snart i en anden Sparekasse imod Kaution, der ligesaa letsindig indgaas. Bølling Sø er nu tørlagt og har i Aar givet en Del godt Hø i to Slet, som lejedes ud til Omegnens Beboere. Interessentskabet har solgt Klodemølle og Ejendommen i Engesvang med Besætning m. m. til R. Sørensen for 13,000 Rdl. Ved Sødutørringsarbejdet har i de sidste tre Aar mange af Egnens Smaafolk haft stadigt Arbejde og fortjent mange Penge, 6 a 8 Mk. daglig og derover, endog om Vinteren.

Nu er Jernbanelinien Silkeborg-Herning fast bestemt og Ekspropriationen sket. Jordarbejdet paabegyndtes den 19. Juli her i Sognet og fortsættes over alt paa hele Linien med Kraft. Ogsaa herved er, selv hele Vinteren igennem, en god Dagløn atfortjene, 6 a 9 Mk. daglig. Dog er den langt største Del af Arbejderne fremmede fra andre Egne, og da de maa give 3½ a 4 Mk. daglig for Kost og Logi, er deres Fortjeneste i de korte Dage mindre. Saavel de som Tjenestefolkene fører et flot Liv og bortødsler stadig Fortjenesten. Alle glæder sig til den vordende Jernbane og venter sig selv store Fordele deraf, navnlig haaber Moseejerne at blive rige Folk. Man ved endnu ikke, hvor Stationen bliver, enten ved Moselund eller Engesvang.

Der bliver stedse flere handlende overalt paa Landet, og alle handler de tillige med Brændevin, hvorved Svireri og Krosæde fremmes. Nu er her i Sognet 5 a 6 Handelsmænd, hvor de fleste Købmandsvarer, Manufaktur, Stentøj, Redskaber, Brændevin o. s. v. kan købes, og Landprodukter, Skind, Uld, Smør, Bindetøj m. m. sælges, og man ser hos dem ordentlige Butiks. indretninger som i Købstæderne. I Kragelund er der desuden i Aar dannet en »Forbrugsforening«, som dog ikke synes at ville faa rigtig Fremgang. Foruden den i Kragelund i 1873 opførte Vindmølle er nu ogsaa i Aar en lignende ny Mølle opført i Engesvang By; begge er gode og solide, ekspederer al Slags Maling og har god Søgning, især da saa mange Gaardmænd nu lader deres Korn grutte til Kreaturfedning. Hver af Møllerne har koster ca. 3000 Rdl. at opføre. - Folk har i Aar haft nogen Bryderi ved Indførelsen af den nye Mønt, især ved at omsætte Rigsmønt til Kronemønt. Man nævner endnu stadig Rigsmønt, skønt man nu, hvad de mindre Møntsorter angaar, kun har »øre«. - Af Ejendomshandler foregaar kun faa. - Lærer Pedersen i Christianshøj blev i April 1875 forflyttet til Struer. I hans Sted kom i August Søren Nielsen Wachterhausen. - Den 22. Juli kom Kongen igennem Paarup paa sin Rejse fra Herning til Silkeborg.

1876 - 77

Den 1. April 1877. Sidste Høst gav, efter en daarlig Græssommer, et tarveligt Udbytte af Rug og næsten intet af Vaarkorn. I Aar har ingen noget at sælge, men de fleste køber

Korn og Foder. Kreaturhandelen er ringe, da kun fede og gode Høveder er afsættelige. Smør, som i Fjor kostede 1 Kr. og derover pr. Pund, købes nu for 75 øre. Arbejdsfolk har indtil i Vinter haft stadig og god Fortjeneste, navnlig ved Jernbanen; men nu har de fleste i de sidste Maaneder ikke kunnet faa Arbejde. Pengetrang spores nu alle Vegne; thi Folk har vænnet sig til en Flothed, som ikke kan vedligeholdes, og de har intet lagt op i den gode Tid, men tvært imod gjort Gæld, fordi Penge var saa lette at erholde i Sparekasser og andre Steder. Derover vil nu mange gaa fra Hus og Ejendom, og' de letsindige Kautionister kommer nu til at betale andres Gæld og bliver selv ødelagt. – Kronemønt er nu indført og bruges i alle Forhold, skønt Almuen endnu gerne regner efter Rigmønt. Af Ejendomshandler er foregaaet nogle mindre og en Del Mageskifter. Bølling Sø er nu fuldstændig udtørret, 1875 solgtes Græs derfra for c. 1500 Kr., i Fjor for 5000 Kr., men Søen skal nu ogsaa staa Interessentskabet i 140,000 Kr. Jernbanen er nu for største Delen færdig, og Stationsbygningen ved Moselund samt Vogterhuse er opført. Ejeren af Moselund lader anlægge en stor Tørvefabrik med en Dampmaskine paa 35 Hestes Kraft, og 140 Arbejdere, foreløbig nok Polakker, skal anvendes. En Stationsvej fra Landevejen Syd for Engesvang er anlagt.

Den 8. Marts d. A. hændte den Ulykke, at Møller Nielsen i Kragelund blev saaledes lemlæstet i sit Mølleværk, at han samme Dag døde. - Den 22. s. M. afholdtes i Kragelund Skole og Kro en Fest i Anledning af de modtagne Krigsmedailler. - Søren Nielsen Wachterhausen blev, efter næppe 1½ Aar at have været Lærer i Christianshøj, sidste Jul forflyttet til Kobberup. Først i Juli 1877 kom i hans Sted Lærer Petersen fra Hølund Skole. *Den 14. September.* Indeværende Sommer har været en fuldkommen Modsætning til de mange foregaaende tørre Aar. Det har regnet næsten hver Dag, og Varmen har været ubetydelig. Høsten var overodentlig vanskelig, kun lidt Hø blev vel bjerget, og mange Steder tog Kornet Skade paa Marken. Kvaliteten af Straa og Kerne er derfor tildels mindre god. Kvantiteten er som en god Middelhøst. Endnu er en Del uhøstet. Kartofflerne raadner i Jorden. Græsningen har været udmærket god, og overalt er Kreaturerne, der i Foraaret var saa forsultede, kommen i ypperlig Stand. Det sidste strenge Aar har sat alle tilbage, og Pengetrang spores overalt, i hvorvel Folk nødig giver Slip paa den tilvante Flothed. Flere er for Gæld gaaet fra deres Ejendom, og mange andre staar paa svage Fødder. Arbejdsfolk her paa Egnen har dog stadig haft god Fortjeneste, dels ved Jernbaneanlægget og dels ved Tørveproduktion. Jernbanen er nu fuldført, blev befaret første Gang den 10. August og aabnedes fuldstændig den 28. August. Flere Gange daglig hører man nu Lokomotivets Damppe og ser Togene fare forbi. Foruden den ved Moselund Station af Konsul Steenberg anlagte store Tørvefabrik, der i Sommer blev betjent af c. 150 Polakker og Tyskere, fra 16. Maj til sidst i Juli, samt en Del af Egnens Arbejdsfolk, og hvor storartede Maskiner er opført, har andre her omkring skaaret flere Millioner Tørv til Salg i Haab om at kunne føre disse med Jernbane til Silkeborg, Aarhus og flere Steder; men Vejrliget har i Aar været meget ugunstigt, og det er vanskeligt at faa Tørvene tørre og kørt fra Mosen. - Mærkelig er den Forandring, Egnens Udseende i det hele har faaet i de sidste Aar. Lynghederne indskrænkes mere og mere, og talrige Smaahuse fremkommer alle Vegne. De fleste Gaarde fremviser nye og skønnere Bygninger. Vejene grundforbedres overalt. Bølling Sø er nu grøn Eng. Fabriksbygningen og Stationsbygningen ved Moselund samt Vogterhusene ved Jernbanen og flere andre nye Huse opliver og 'pryder Egnen. Vindmøllerne i Engesvang og Kragelund forskønner ogsaa Egnens Udseende. Kun Træplantning har endnu ingen synderlig Fremgang haft. Siden i Fjor Foraar har de fleste Steder regelmæssig 3 Gange ugentlig Landpost, dels fra Silkeborg og dels fra Bodholt. Færdselen paa Vejene er tiltagen betydeligt. - Den saakaldte » Venstrepolitik« har nu

ogsaa udbredt sig her blandt Bønderne og næres navnlig ved Silkeborg Avis; især er Forbitrelsen mod Regeringen bleven stor efter Udstedelsen den 12. April af den provisoriske Finanslov.

Kreaturpriserne har hævet sig betydeligt i Sommerens Løb paa Grund af den gode Græsvækst og de gode Høstudsigter. Af Ejendomshandler har kun enkelte fundet Sted. I Stenholt er Gaarden Matr. Nr. 2 a udflyttet, og paa 1 a er i Sommer opført et stort og smukt Stuehus af hugne Kampesten, ligesom i Fjor i Refshale. Kampestensmur og Spaantag bliver mere og mere almindeligt.

1878

Den 8. December 1878. Efter et meget fugtigt Efteraar 1877 fulgte en særdeles mild Vinter med saa godt som ingen Frost eller Sne. Sommeren var mild, men uden nogen betydelig Varme; Regn faldt af og til, og kun et Par Ugers Tørre, 25. Juni - 4. Juli og atter 15. - 27. Juli, skadede Korn og Kartofler hist og her, og Græsvæksten har sjældnen været frodigere. Avlen af alle Slags var meget god, og der er i Aar Foder i Mængde. Kreaturerne er i fortrinlig Stand og derfor meget dyre. Ellers er Priserne paa de fleste Produkter og Varer betydeligt lavere end for et Par Aar siden. Tømmer, Fjæl, Mursten, Jern, Kul o.s.v. er at faa for de gamle Priser, Uld og Kramvarer ligesaa. Folke- og Arbejdslønnen er gaaet betydeligt nedad. Daglønnen har i Sommer kun været 1 Kr. 33 Øre paa egen Kost og 60 a 66 Øre med Kosten. Sidste Vinter var kun lidt Arbejde at faa. I Sommer gik næsten alle i Moserne. I Efteraar har Kanalens Oprensning og Udvidelse fra Bølling Sø skaffet mange Erhver. Der er i Aar produceret flere Millioner Tørv i Mosen mellem Bølling Sø og Klodemølle, hvis Ejere derved har erhvervet store Pengesummer. Moselund Holdeplads er nu bleven Station, saa al Slags Gods kan modtages og afsendes der. Landpost har nu samtlige Steder i Egnen daglig. Paa Grund af den Lethed, med hvilken Penge kunde erholdes til Laans, navnlig i Sparekasser, gjorde mange letsindig en stor Gæld, og da nu forrige Aars Pengekrise indtraadte, gik mange, baade Laanere og Kautionsister, næsten til Grunde. Nu er dog igen bedre Forhold indtraadt, idet Laan er bleven vanskeligere at erholde, og belært af Erfaring gaar nu ingen i Kaution for usolide Folk. Af Ejendomshandler er ikke mange foregaaede. - 1. Maj f. A. beskikkedes Petersen fra Hølund til Skolelærer i Christianshøj, og under 24. Oktober i Aar blev R. S. Jul kaldet til Lærer i Engesvang, hvor Aaboe, der i 44 Aar havde været Lærer, fratraadte den 1. November.

1879 - 80

Den 18. December 1880. Det meget fugtige Aar 1879 og det blandede Aar 1880 gav begge ret god Høst af alle Slags og stadig en fortræffelig Græs- vækst. Priserne paa Korn og Kreaturer har været faste og jævnt høje. Kun Svin stod 1879 i lavere Pris, og Smørpriserne var en Del af Sommeren lave. Arbejdslønnen er vel mindre end for nogle Aar siden, men dog ret anselig, og enhver, der vil, kan stedse faa Arbejde og jævn god Fortjeneste. Tørveproduktionen sysselsætter alle Hænder, og om Sommeren søger mange fremmede Folk til Moserne, endog fra fjerne Egne. Til stor Fordel for Moseejerne og andre drives nu Tørveproduktionen imellem Moselund og Klodemølle i stor Stil. Vel var det regnfulde Aar 1879 ikke gunstigt i denne Henseende, men dog produceredes og afhændedes mange Millioner Tørv, og i sidste Sommer produceredes ca. 18 Millioner, hvoraf dog en stor Del endnu staar i Mosen eller paa Marken i store Stakke og i 3 opførte Tørvelader. Et Sidespor blev 1879 i September med en Bekostning af 1500 Kr. anlagt af en Del Tørveproducenter ved Landevejen, og der læsses nu de fleste Banevogne. Fra Maj og indtil Juli arbejdede i Aar ca. 150 Mennesker daglig i Moserne. Skæring betaltes med 64 Øre pr. 1000 Tørv, og to Karle kunde skære og

udtrille 6 a 9000 om Dagen, altsaa tjene 2 a 3 Kr. hver. Stakningen, der mest besørgeres af Kvinder og Børn, ligesom ogsaa Paa- og Aflæsningen samt Transporten til Banen giver mange Fortjeneste. Men beklageligt er det, at en større Del af de mange Smaakaarsfamilier, som den lette Adgang til Fortjeneste har lokket til at bosætte sig her, bortødsler i Arbejdstiden det, de senere skulde leve af, ligesom og Moseejere og Tørveproducenter vænner sig til Luksus og Nydelser hjemme og ude. Det er uhyre Kvantiteter Spiritus og bajersk Øl, der fortæres, og saavel ældre som yngre vænner sig til et Levned, der maa have fordærlige Følger. Ogsaa Usædelighed blandt Ungdommen er i de senere Aar taget meget til, skønt den ikke just bevirker hyppige uægte Fødsler. - I Sommeren 1879 har to Købmænd bosat sig og opført nye Bygninger i Engesvang. Denne By har faaet et helt forandret Udseende; foruden disse to nye Huse, det ene teglhængt, det andet spaantækket, er i Aar en stor ny Skolebygning opført og en forfalden Gaard ombygget, medens der paa Marken er opført flere Smaahuse og Tørvelader. Vejen fra Klosterlund til Engesvang er i Aar reguleret og grundforbedret samt fortsat mod Sydvest, og en Moseejer har anlagt en fast Kørevej ud over hele sin Mose. Denne Mand købte P. C. Pedersens Gaard og Mølle for 22,000 Kr. og tiltraadte den 1. April 1880; siden har han bygget et meget stort østre Hus, et mindre søndre Hus, ombygget Stuehuset, opført to store Tørvelader i Marken og udvidet Avlsdriften betydeligt. Moselund, hvori indestaar 200,000 Kr. paa 5 a 6 Prioriteter, og hvor i 1877 de store Tørvemaskiner til ca. 60,000 Kr. anbragtes, solgtes ved 5. Auktion 1879 paa Grund af Ejerens, Konsul Steenbergs Fallit, for 42,000 Kr. og købtes af Konsulens Broder, Købmand Erik Steenberg i Randers. Ejendomshandler foregaar forøvrigt sjældent.

Ved Tællingen den 1. Febr. 1880 havde Kragelund Sogn et Folketal paa 1189 og Funder Sogn 790 Personer. I Engesvang er der i Aar opført med en Bekostning af 3585 Kr. en stor ny Skolebygning til to Lærere, og i Funder Byer der ligeledes bygget en ny Skole, der kostede 2350 Kr., foruden Betalingen for de to til Grunde. Der kom hertil i Efteraaret to nye Lærere, en Andenlærer J. Andersen til Engesvang og en Lærer Steenhus til Funder By. Den konstituerede Lærer Christensen i Kragelund blev afskediget 1. Maj 1880, og i hans Sted blev Højlund fra Selde kaldet. Nu har altsaa Pastoratet 6 Skolelærere. Kommunen har i Aar købt Nissens Sted paa Kolonierne med Besætning for 15,000 Kr. og vil der indrette en Fattiggaard. Kommunebyrderne, der allerede er store, vil blive meget større endnu og overgaa Skatterne til Stat og Amt betydeligt. Den gamle Skole i Engesvang blev solgt til Nedbrydelse for 200 Kr. Fra Funder Skolelod er der for 400 Kr. solgt 1½ Skp. Land, paa hvilket en Købmand i Aar har bygget. Der findes nu af Næringsdrivende her i Kommunen: 3 Møllere, 3 Kroer, der tillige driver Købmandshandel. Af Købmænd, der driver fuldstændig Detail- og Brændevinshandel, findes 6. - Kommunens Veje har i de sidste 3 a 4 Aar modtaget en betydelig Forbedring og belægges med harpet Grus. Af Ulykkestilfælde her i Sognet maa anføres to Selvmord: P. C. Pedersens Kone i Engesvang og Aftægtsmand Jens Moeslund, begge ved Drukning i Brønd. I Moselund »Brakker« har flere ligget en lang Tid af Tyfus; og ondartet Halssyge, Difteritis, har i de sidste Par Maaneder grasseret hist og her, og tre er døde deraf. - Tørv leveres i Aar ved Banen for 3 Kr. pr. 1000. - Forrige Aar blev Kanalen fra Bølling Sø atter opmudret og uddybet. Fra Søen bortsælges nu aarligt en stor Mængde Hø.

Sognepræsten J. F. S. M. Krag, der blev kaldet hertil efter Gede og kom i Oktober 1873, er nu forflyttet til Guldbjerg paa Fyn.

Efter Jens Jacobsen var Ole Jensen i Kragelund i 3 Aar Sogneraadsformand. Efter de nye Valg i Efteraaret 1879 er nu siden 1. Januar 1880 Sognefoged Ole Chr. Jensen af

Refshale Sogneraadsformand. Sognefogden i Funder, Ole Chr. Rydal, døde i Fjor; efter ham blev Sønnen, Jens Christensen Rydal, Sognefoged.

1881

Under 2. Februar 1881 blev Kapellan pro. loco., Hafstrøm kaldet til Sognepræst her og indsattes den 10. Marts. - Til den nye Fattiggaards Køb og Indretning har Kommunen laant 30,000 Kr., der forrentes og amortiseres i 27½ Aar med 7 Procent aarlig. I Fjor laantes 7000 Kr. til Skolebygningerne. Der haves nu saaledes en Gæld paa 37,000 Kr., ca. 190 Kr. paa hver Td. Hartkorn. Fattiggaarden overtages 1. April d. A., og der opføres Bygninger for ca. 13,000 Kr.